

ՋՐՕՍԱՐԱՆ ՄԱՆԿԱՆՑ

Ա.

ԾՆՆԴԵԱՆ ԽԹՈՒՄԸ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՏՂՈՑ ՀԱՄԱՐ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

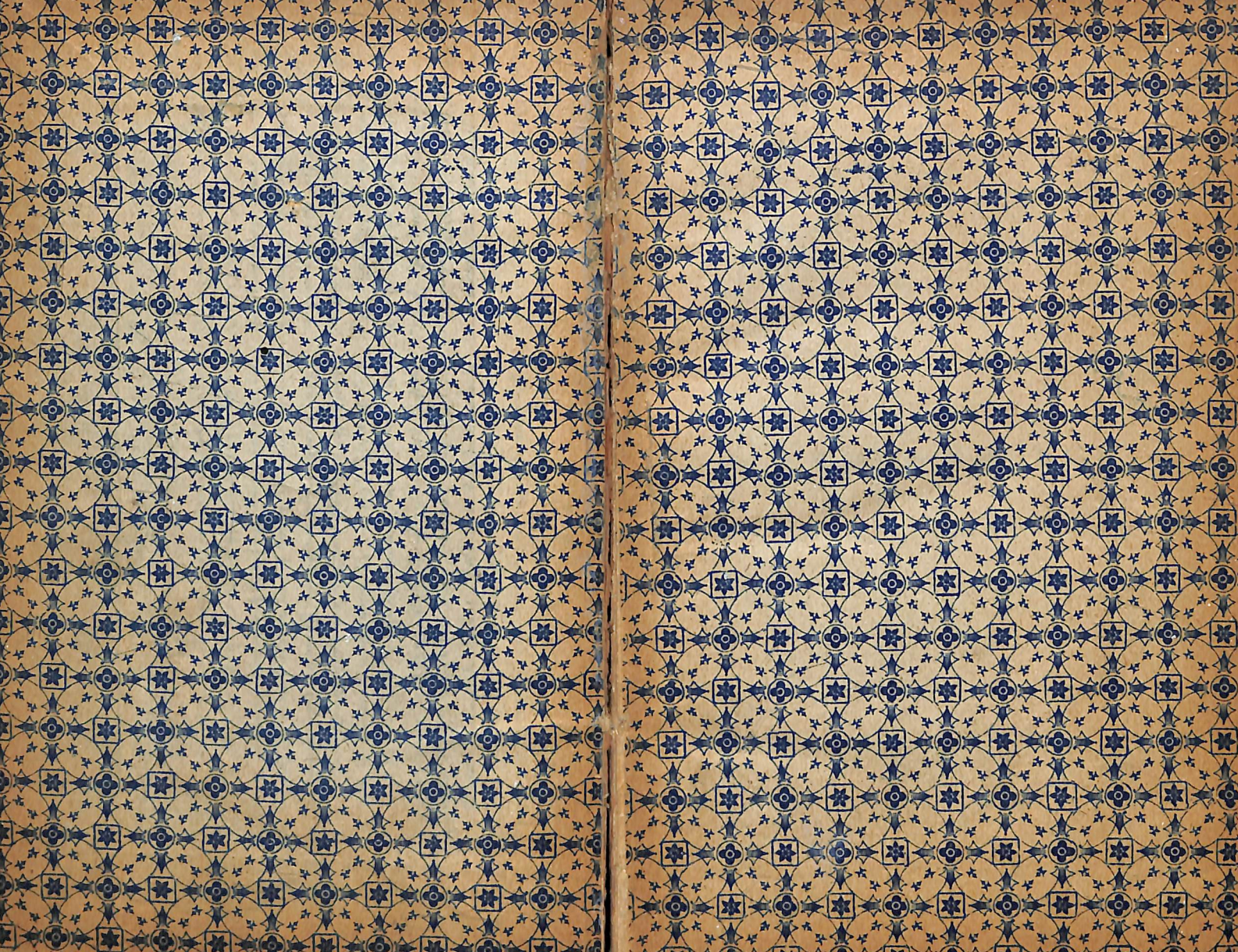

1
768

Ի ՎԵՆԵՏԻԿ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍՐԲՈՅՆ ՂԱԶԱՐՈՒ

1920

11 1 MAR 2015

768

ԾՆՆԴԵԱՆ ԽԹՈՒՄԸ

111 84
ՋՐՈՍԱՐԱՆ ՄԱՆԿԱՆՑ

Ա.

ԾՆՆԴԵԱՆ ԻԹՈՒՄԸ

ԲԱՐՅԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՏՂՈՑ ՀԱՄԱՐ

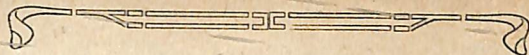
ԵՐԿՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ի ՎԵՆԵՏԻԿ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍՐԲՈՅՆ ՂԱԶԱՐՈՒ

1920

ԾՆՆԴԵԱՆ ԽԹՈՒՄԸ

◁ ○ ▷

Ա.

ԾՆՆԴԵԱՆ ԵՐԳԸ

ՉՄԵՌԸ անտառին ծառերը մերկացուցեր էր և մարգագետնին ծաղիկները չորացուցեր . բոլոր բնութեան երեսը սառուցով ծածկուած էր. և թէպէտ արևուն յստակ ու պայծառ լոյսը երկնից կապոյտ կամարներուն տակ կը շողար, սաստիկ էր ցըրտութիւնը: Նոյն օրը մեկ հոգի մը միայն ձեամբ ծածկուած դաշտերէն կ'անցնէր, Ալփրետ անուամբ տղայ մը՝ որ նոր լըմընցուցեր էր տասը տարին: Իր զեղին մազերուն խոպոպիքները սպիտակացեր էին եղեամէն, որ նոյնպէս ծածկեր էր այն թիթև յարդէ գլխարկն, որ ամառուընէ ի վեր կը գործածէր: Խեղճ տղուն

1-76891

երեսները կարմրցեր էին. կարճկեկ զգեստն ալ, որ զինուորական նշանագրեստի, այսինքն հռասարի հագուստի կը նմանէր, թէպէտ մաքուր էր, բայց ալ հինցած ու մաշած ըլլալով՝ շատ չէր պաշտպանեցրտէն: Կոնակը պզտի մախազ մը առած էր, որուն մէջ կը բովանդակուէր իր բոլոր հարստութիւնը. և առանց ապագային վրայ մտածելու, ինչպէս որ բնական է նոյն հասակի տղոց, ուրախութեամբ առաջ կը տանէր իր ճամբան ու զուարճանալով կը դիտէր չորս կողմի ձիւնապատ գիւղական տեսարանն ու եղեամբէն գեղեցկացած դաւլար հողակոշտերն որ իր ճամբուն վրայ առջևը կ'ելլային: Սակայն օրը կը սահէր, և արևուն վերջին ճառագայթները կենդանի գոյներով կը պճնէին փշուտ թուփերը, բորբոքեալ աստեղաց պէս փայլատակել տալով անոնց փուշերուն. քիչ ատենէն արևմտից ճառագայթներն ալ դաշտավայրը թողուցին, և լերանց ու բարձրագոյն նոճեաց զագաթները միայն ոսկի կը ներկէին:

Ալփրեա ապահով միտքը դրած էր որ գիշերուընէ առաջ կը հասնի առաջին գեղը, ուստի կտրըճաբար առաջ կ'երթար թանձրախիտ անտառին մէջ, ինքիբեն ըսելով. « Բեզ տեսնամ, Ալփրեա, քալէ

որ անտառէն դուրս ելլես ու շուտով հասնիս հոն. լսեցի որ ան գեղին բնակիչքը բարեկեցիկ են ու մարդասէր. այսօր Ծննդեան խթումն է, ո՛հ անտարակոյս վաղուան տօնը աղէկ կերպով պիտի անցնեմ »: Այս կերպով առաջուցմէ կ'ուրախանար այն ընդունելութեան վրայ, որ կը յուսար գտնալու:

Մինչդեռ ազնիւ Ալփրեա որ այս գեղեցիկ յուսով կը սփոփէր, գիշերն հասաւ, և երթալով մթութիւնը կը տիրէր անտառին մէջ: Որչափ առաջ կ'երթար, դիմացն ելած խաչաձև ճամբաները կը շփոթեցունէին զինքը, մինչև որ վերջապէս բոլորովին մոլորեցաւ ու ճամբան կորսնցուց: Երկար ատեն ձեան դէգերու մէջէն քալեց, տեղ տեղ անոնց տակ ծածկուած փոսերուն մէջ իյնալով ինչուան կէս մէջքը. ի վերայ այսր ամենայնի սիրտ ընելով առաջ կը քալէր. մէյ մ'ալ յանկարծակի իր զժբաղութենէն սառուցեալ քամի մը սկսաւ ուժով փչել, որ նոճեաց ճիւղերուն մէջէն անցնելով կը շառաչէր, ամպերը իրարու վրայ դիզուեցան, ու աստղ չմնաց երկնից երեսը. թանձրացաւ գիշերուան մթութիւնը, և ձեան խոշոր հատերն առատաբար կը թափէին:

Խեղճ տղան ոչ ճամբայ և ոչ ելք մը

գտնալով, չէր գիտեր թէ դէպ ի ո՞ր կողմն
 ուղղէ իր տարակուսեալ քայլերը. վերջա-
 պէս՝ յոգնելով այսչափ երկայն ժամանակ
 թափառելէն, և ուժ ալ չմնալով վրան
 առաջ երթալու, կանկ առաւ՝ թէպէտ կը
 դողար ցուրտէն, և սկսաւ բարձրաձայն
 լալ. յետոյ ձեան վրայ դրաւ իր պզտի
 մախաղը, վրան ծունկ չոքեցաւ, գլուխը
 բացաւ, ու սառած ձեռուրնները դէպ ի
 երկինք վերցրնելով՝ հետևեալ աղօթքը
 մրմնջեց առ Հայրն զթուփեանց. « Ո՞վ
 բարերար Հայր մեր երկնաւոր, դու՛ որ
 կը տեսնես իմ թշուառութիւնս, ո՞ն մի
 թողուր որ այս վայրենի անտառիս մէջ
 մեռնիմ. զթա վրասս, որ որբ տղայ մըն
 եմ, առանց հօր, առանց մօր, առանց մէ-
 կու մը աշխարհիս վրայ՝ բաց ի քեզմէ.
 բայց դու ամենայն որբոց հայրն ես: Ո՞հ
 Աստուած իմ, մի թողուր զիս երեսէ. զթա
 վրասս, ինձի պէս խեղճին վրան: Այս
 գիշերս է որ քու սիրելի Որդիա աշխարհ
 եկաւ. ուստի իրեն սիրոյն համար՝ լսէ
 ձայնիս »:

Լմնցուց աղօթքը և յոգնութենէն պա-
 յուսակին վրայ նստաւ, ու դառն հառա-
 չանքներ կ'արձրէր սրտէն:

Հագիւ թէ այն դիրքն առեր էր, յան-
 կարծակի քնարի քաղցր ներդաշնակութիւն

մը ականջն հնչեց, խառն անոյշ ձայներու
 հետ որ դիմացն եղած մերձաւոր բլրէ մը
 կու գային:

Ալփրեստ առջի բերան հրեշտակաց ձայնը
 կարծեց որ Որդւոյն Աստուծոյ ծնունդը կը
 տօնէին. մէկէն ոտքի վրայ ելաւ, և ջերմ-
 եռանդաբար ձեռքերն իրարու միաւորելով՝
 մտիկ կ'ընէր: Քամին դաղրեր էր, ձիւնն
 ալ հետը. բոլոր բնութիւնը խաղաղ էր,
 և գիշերուան լուսթիւնը այն ախորժելի
 ձայնը միայն կ'ընդհատէր. որ տղուն
 ականջը կու գար: Կրկին ուշադրութիւն
 սկսաւ ընել, և հետևեալ տողերը կըցաւ
 որոշել.

Աւանիկ մըլեթարն
 Աղիտից ձեր ծընեալ
 Միածինն Աստուծոյ.
 Խոնարհեալ ի յերկիր՝
 Գայ ջընջիլ զարտասուս
 Յողբանուէր ձեր յաջաց.
 Մահացուդ, կաց յուսով,
 Եւ ի Սէրն անասման
 Լիւր իսպաս անկասկած:

Այս տողերէն ետքը՝ լուսթիւնը նորէն
 տիրեց. հագիւ թեթև արծազանգ մը քնա-
 րին վերջին թրթումունքները դեռ կը կըր-
 կնէր, որ քիչ ատենէն ան ալ լռեց:

Ալփրեստի սիրտը սաստիկ կը բարբախէր,

անբնակ կարծած տեղւոյն մէջ մարդկային ձայնը լսելուն ապշութենէն, և այն փոփոակ խօսքերուն իր վրայ ըրած տպաւորութենէն.

« Ա՛լ հիմա խրախոյս կ'աննեմ, աղաղակեց, ու կը մխիթարուիմ. անտարակոյս՝ այս շրջակայից մէջ բարի մարդիկ կը բնակին, որոնք խնամք պիտի տանին վրաս. հրեշտակի պէս երգելէն ետքը, կարելի բան չէ որ անոնց պէս ալ ազնիւ չըլլան »:

Այս ըսաւ ու վրան առնելով իր թեթև բեռը, դէպ ի այն կողմն սկսաւ քալել՝ ուսկից որ եկեր էր այն անոյշ ու մխիթարիչ երգը:

Քանի մը քայլ որ առաջ գնաց անտառին մէջ, քիչ մը հեռուն ճրագի մը լոյսը տեսաւ, որ մէկէն աչքէն աներևոյթ եղաւ, յետոյ նորէն երևցաւ. և թէպէտ սոէպ փոփոխակի կ'երևար ու կ'աներևութանար, սակայն Ալփրեա անով առաջնորդուած՝ լի էր յուսով, և ուրախ զուարթ առաջ կ'երթար. շատ չանցաւ՝ մենաւոր փոքրիկ տան մը առջև հասաւ, որ անտառին մէջ տեղը թեթև զառ ի վայրի մը վրայ շինուած էր: Մօտեցաւ, և բազմութեան ձայնը լսեց որ խնտուումով կը խօսակցէին. զարկաւ մէյ մը դուռը, նորէն զարկաւ, բայց ոչ ոք լսեց.

ուստի որոշեց որ դուռը բանայ, որովհետև պարզ սողնակով գոցուած էր. մտաւ ներս, ու մութ գաւթի մը մէջէն խարխափելով առաջ կ'երթար, մինչև որ գտաւ խուցին դուռը. երբոր բացաւ զայն, հիացած մնաց նոր առարկայ մը տեսնելով, և ճրագներուն բազմութեան լոյսն իր աչքերը կը շլացընէր:

Ալփրեաի զարմանաց պատճառը մեծկակ պատկեր մըն էր, կամ լաւ ևս՝ պզտի խորան մը ընդ մէջ երկու պատուհանի զետեղուած, որ գեղեցիկ գիւղական տեսարան մը կը ներկայացընէր, լեռներ, մամռով պատած քարէ կարկաններ, դալար նոճեաց անտառներ, աղքատին խրճիթներ ու հովիւներ իրենց հոտերովը: Բլրոյ մը զառ ի վայրին վրայ ալ պզտի քաղաք մը կը տեսնուէր, և տեսարանին մէջ տեղը ժայռի մէջ բացուած քարայր մը, որուն մէջ կային մանուկն Յիսուս, իր Մայրն ու աստուածահայրն Յովսէփ. հովիւները ծունկ չորած երկրպագութիւն կը մատուցանէին խանձարրապատ Աստուծոյն, և հրեշտակք ալ երկնքէն զմայլած կը նայէին այդ քաղցր տեսարանին: Բոլոր բնութիւնը արտաքոյ կարգի լուսով կը շողար, և ծառերը, խոտերն ու քարայրը աստղերու պէս կը փալփրլէին, իբրև թէ զարնանային

աղուոր առաւօտով մը ցօղոյն մարգրտայեռ
կաթիլները վրանին իջած ըլլար:

Բոլոր տնեցիքը այս պզտի խորանին
չորս կողմը ժողվուած էին. մէկ կողմը
տանտէրը նստած էր՝ ձեռքը քնար մը.
մէկալ կողմը՝ տանտիկինն, որ թեւերուն
մէջ նորածին որդի մը բռնած էր. երկու
ուրիշ վայելուչ տղաք ալ, մէկը մանչ՝
մէկալն աղջիկ, ոտքի վրայ կեցեր էին:
Ամենուն աչքը պատկերին վրայ սեւեռած
էր, և հովիւներուն ջերմեռանդութեան հե-
տեւելով՝ ձեռուընին վեր կը բարձրացընէին
ու երկրպագութիւն կը մատուցանէին անոր,
որ աշխարհս փրկելու համար կը ծնանէր:
Ալփրեստի դուռը բացած միջոցը՝ հայրն
ըսկսած էր նորէն քնարն հնչեցընելու, և
մայրն հրեշտակային ձայնիւ կը կրկնէր
այն երգն՝ որուն մէկ մասն Ալփրեստ լսած
էր. տղաքն ալ իրենց մանկական ձայները
մէկտեղ կը խառնէին. իսկ հայրերնին թէ՛
իր հաստ ձայնովն ազդուութիւն կու տար
երգին և թէ՛ նուագարանին ներդաշնակ
հնչմամբը կ'ընկերէր անոր: Իրենց երգած
երգը հետեւեալն էր.

Ո՛վ Աստուած իմ մանուկ.

Ընդ հրեշտակս քո սուրբ

Քեզ երկիր պազանեմ.

Ընդ երգոց քաղցրութեան

Ընդ փառաց գովեստիցդ
Ոյց երկինք կըրկնեն վանդ՝
Խառն ընկալ և գոլեստս իմ.

Դեռ ըզձայն քո զըթած՝
Չարարեր լսեկի.

Ու կարող քոյդ ձեռնք

Բուժեցին ըզխուցուած.

Այլ թուին զայս աչքդ ասել

Առ ընտրեալ սիրելիսդ.

Աւանիկ մըլտիթարն

Աղիտից ձեր ծընեալ

Մեծինն Աստուծոյ.

Խոնարհեալ է յերկիր՝

Գայ ջընջել զարտասուս

Յողբանուէր ձեր յաչաց.

Մահացուդ, կաց յուսով,

Եւ է Սէրն անսահման

Լէր իսպառ անկասկած:

Ի նա զանձն հաւատա,

Եւ զտատասկ է ծաղիկ

Տեսցես շոյտ ալլափոխ.

Բալասան և սիրփանս

Հեղցէ դքս ըիւր ցաւովք.

Մեռանի վասըն քո,

Բառնայ զբեռն մեղաց:

Ո՛վ այր դու, ընդ շաւիղդ

Ընդ այդ զնա անխոտոր.

Որ ըզձեռն օգնական

Պազատի առ է քէն՝

Կարկանտա բարերար.

Ըզպատկեր Արարչին

Յըստեղծուածն յայն պաշտեա,

Յո՛ւշ քեզ ցանդ, կ'թէ յոյս

Եւ է հայր բոլորից.

Եւ յարին իւր ի սուրբ

Խումբէ զազոս համօրէն.

Մեծատանն ու ազբատին

Զնոյն Փրկիչ պարզուեաց:

Հէզ սրբոյն, որ գողգոջ

Հայցէ զյարկ եւ ըզհաց՝

Խընդութեան բաց զբրունս.

Եւ զսեղան եւ ըզնուր

Պաշտեա 'նդ նա խընդագին:

Որ բաշխէ զիւր ըզգանձ

Քրիստոսին ազբատաց,

Հանդերձէ ի յերկինս

Մըրցանակս անթառամ,

Մինչ Աստուած իջանէ

Ի գատել զազոս մարդկան:

Աւփրեա անշարժ կեցեր էր զբան մէջ, գոր կէս մը բացած էր, մէկ ձեռքովը սողնակը բռնելով, ու միւսովը զլիսարկն ու գաւազանը. աչքերն ալ չէին կրնար զատուիլ Բեթղեհեմի մարոյն վրայէն, այսպէս բերանաբաց եւ գրեթէ ինքիրմէն դուրս ելած, մտիկ կ'ընէր այն հոգևորական երգն ու քնարին փափուկ միաձայնութիւնը: Սենեկին մէջ ոչ ոք զգացեր էր իր գալուստը, որովհետև աստուածապաշտ ընտանիքն իր ջերմեռանդութեանը բոլորովին զբաղած ըլլալով՝ և ոչ իսկ զբան բացուելու ձայնը լրսեր էր: Սակայն ազնիւ տանտիկիներ ցրտութիւն մը զգալով խուցին մէջ, դար-

ձաւ դէպ ի դուռը նայեցաւ, և զԱւփրեա հոն կեցած տեսնելով՝ աղաղակեց.

— « Ո՛վ Տէր ողորմած, ինչպէս հոս եկեր է այս տղան այսպիսի մութ զիշերով մը, և այսպիսի բազմապտոյտ անտառի մը մէջ: Խեղճ տղայ, անշուշտ ճամբագ մոլորեր ես:

— Ո՛հ, այո զժբաղդաբար, պատասխանեց Աւփրեա. կ'ուզէի առաջին մօտ գեղն երթալ, և անտառիս մէջ ճամբաս կորսնցուցի »:

Ամենուն աչքը պզտի ճամբորդին վրայ էր. տղաքը ուշադրութեամբ վերէն վար կը կշռէին զինքը. սակայն թէպէտ գթուութիւննին կը շարժեր վրան, դեռ չէին համարձակեր քովը մօտենալու, որովհետև բոլորովին անձանօթ էր իրենց:

Քարի տանտիկիներ քովը գնաց՝ մանկիկը թևին մէջ բռնած, և քաղցր կերպով մը իր հայրենիքն ու անունն հարցուց և թէ ինչ ծնողաց որդի էր:

— « Ափսոս ինձի, պատասխանեց տղան, ես ալ հայրենիք չունիմ. անունս Աւփրեա Քրօնէր է. խեղճ հայրս պատեւրազմի մէջ կեանքը կնքեց, և մայրս ալ... անցեալ աշնան աղքատութեան ու վշտաց հոգէն մեռաւ: (Եւ այս խօսքերս ըսելու ատեն՝ կապոյտ աչուրները մեծ մեծ ար-

ցունքներով լեցուեցան, որովհետև ծանր էր իր սրտին այն յիշատակը: Այս երկրին մէջ ես ամենուն անծանօթ եմ, և ասդին անդին թափառական կը պտըտիմ՝ ուրիշներուն կարեկցութեանը վրայ յոյսս գնելով »:

Եւ հոս սկսաւ պատմել թէ ինչպէս քիչ մնացեր էր որ անտառին մէջ կորսուէր, և ինչպէս քաղցրանուագ երգն ու աղօտ լոյսը առաջնորդեր էին իրեն դէպ ի անոնց տունը բերող ճամբան գտնալու. և կ'ուզէր զեռ շարունակել, բայց յանկարծ ձայնը կտրեցաւ, ակռաները սկսան սաստիկ կըրճըտել, և բոլոր մարմինն սկսաւ դողալ:

— « Խեղճ Ալփրեա, ըսաւ տանտիկինը, ցրտէն լեզուն կապուեցաւ, թո՛ղ յոգնութիւնն ու անօթութիւնը. նստէ, զաւակս, նստէ, ու վար դիր պայուսակդ. ես հիմա երթամ աղէկ ապուր մը բերեմ քեզի որ տաքցընէ զքեզ, ընթրիքէն աւելցածն ալ ուտես որ զօրանաս: Խեղճ տղայ, կ'ըսէր երթալու ատենը, ասանկ մաղաղ հասակի մէջ. ո՛րչափ արժանի է կարեկցութեան »:

Նոյն միջոցին Քրիստիանոս և կատարինէ լի խանդախատանօք Ալփրեա տի մօտեցան, ու առին ձեռքէն գլխարկը, զաւազանն ու մախաղը, և ստոլին վրայ դրին. վերջը ձեռքէն բռնեցին՝ սեղանին

առջև տարին զինքը: Քիչ առեկէն մայրերնին ալ հասաւ, ձեռքը պնակով մը պարարտ ապուր, եփած սալոր, ու տօնին անուշեղենէն մեծ կտոր մը. և սեղանին զիմացի կողմը նստած՝ կը ժպտէր ուրախութենէն տեսնելով օտարական տղուն ախորժակով ուտելը, և մտածելով որ ինչպէս ուժը տեղը պիտի գար կերակրէն վերջը՝ կը մխիթարուէր որ կրցեր էր օգնել անոր:

Գերմանիա ալ սովորութիւն կայ Մընդեան խթման օրն ընծաներ տալ: Քրիստիանոս և կատարինէ ունեցեր էին իրենց ընծաները. բայց որովհետև անտառներու մէջ ապրելով դիւրին չէր այնպիսի խաղալիկներ ճարելը՝ որ ասանկ առիթներու տղոց պարզև կը տրուին, ուստի իրենց առածները քանի մը հատ աղուոր ու կարմիր խնձոր էին, ոսկեգոյն տանձեր, իսկ ընկոյզ ու կաղին՝ առատութեամբ: Ասոնցմէ յօժարութեամբ մաս հանեցին Ալփրեա տի. և պզտի Լուիզն ալ մօրը թեին վրայ ցատքստելով՝ կարմիր խնձոր մը տուաւ անոր, որ հազիւ հազ ձեռքին մէջ կրնար բռնել:

Այն պատուական ընթրիքը, սենեկին մեղմ ջերմութիւնը, և գտած մարդասէր ու բարեկամական ընդունելութիւնը՝ քիչ

16897-1

ատենի մէջ մոռցընել տուին Ալփրեատի իր ճամբորդութեան ներդրութիւնները . և իր զուարթ բնութիւնը նորէն ստանալով՝ սկըսաւ խնտումով ու պարզ սրտով խօսիլ:

Ինչուան այն ատենը ստէպ ստէպ աչքը խորանին կամ մարոյն վրայ կը դարձընէր . բայց վերջապէս՝ ալ չկրնալով հետաքրքրութիւնը բռնել, աղաչեց որ թոյլ տան իրեն մօտենալու անոր, որպէս զի այն ճմեռնային զարունը աւելի աղէկ տեսնայ, որովհետեւ այսպիսի գեղեցիկ բան ոչ երբէք ուրիշ տեղ տեսեր էր . ուստի երկու տղոց հետ ելաւ քովը գնաց:

— «Գիտե՞ս, հարցուց անոր կատարիչնէ, ինչ կը ներկայացընեն այս ղէմքերը:

— Ինչ ըսել է. իմ Յիսուսի ծնունդն է: Ո՛հ, ինչ աղուոր տղայ, ինչ շնորհալի կերպարանք, ինչ լուսափայլ աչքեր, և ինչպիսի բարութեամբ կը ծիծաղի:

— Բայց չկարծես որ ճշմարիտ Յիսուս մանուկն է, ըսաւ կատարինէ:

— Գիտեմ գիտեմ, պատասխանեց Ալփրեատ, իմ ազնիւ մայրս սորվեցուց ինծի. գիտեմ որ ճշմարիտն Յիսուս խիստ շատ տարիներով առաջ ողորմելի մարոյ մը մէջ աշխարհ եկաւ . և այս պատկերին մէջի ամէն քաշուածները մեզի պէս տղոց համար շինուած են, որպէս զի աղէկ մը

ըմբռնենք իրը: Թէ որ չեմ շփոթիր նէ, սա բարձր տեսածս՝ Բեթղեհէմ քաղաքն է. անանկ չէ՞»... Կատարինէ գլխով նշանը բաւ թէ անանկ է:

— «Կը տեսնաս ուրեմն, կրկնեց Ալփրեատ, որ այնչափ տգէտ չեմ՝ որչափ որ դու զիս կը կարծես»:

Խնտացին տղաքը, և ուշի ուշով պատկերին ուրիշ մանր մունր բաները կը ցուցընէին անոր, որ իրենց համար մեծ բաներ էին:

— «Կը տեսնաս, կ'ըսէր կատարինէ, կը տեսնաս սա աղուորիկ ճերմակ գառնուկները, որ կարծես թէ բուրգերնին սանտրուած է. կը տեսնաս սա հովիւներն՝ որ սրինգնին կը չալեն, և սա կարմիր գունով խրճիթները. հովիւները հոն կը պառկին գիշերը:

— Նայէ, կ'ըսէր Քրիստիանոս, սա աղբիւրն որ ժայռին ճեղքէն կը բղխէ ու արծաթի պէս կը փայլի. նայէ ինչպէս ջուրը զալար խոտերուն մէջէն կը վազէ կ'երթայ այն վճիտ լճակին մէջ կը թափի. տես սա երկու կորավիզ կարապները ինչպէս խաղաղ ալեաց վրայ կը լողան ու կը զուարճանան:

— Ո՛հ ո՛հ, աղաղակեց կատարինէ, հովիւ օրիորդ մ'է լեռնէն վար կ'իջնայ՝ գլուխը

կողով մը բռնած, անտարակոյս խնձորներ են կամ թերևս հաւկիթներ որ մսուրը կը բերէ:

— Հապա սա մարդն որ ժայռուտ տեղէն վեր կ'ելլայ սայլիկովն, որուն վրայ պարկ մը դրած է: Շատ կ'ուզէի իմանալ թէ ինչ կայ այն պարկին մէջ», զուրցեց Քրիստիանոս:

Սասնկ կը խօսէին այս տղաքները, որոնց աչքէն ո՛ր և իցէ պզտի բան ալ չէր փախչեր, ու իրենց խօսակցութեանը նիւթ կ'ըլլար:

— «Սյո, ըսաւ Աւփրետ, այս ամէն բաները շատ գեղեցիկ են, բայց ամենէն աւելի գեղեցիկը երկնային Մանկան կերպարանքն է, և ամենէն աւելի անիկայ կ'ախորժիմ, որովհետև Հայրն Աստուած իր այս Որդւոյն սիրոյն համար խալըսեց զիս այսօր վտանգէն. ո՛հ, բոլոր կենացս մէջ շնորհակալ պիտի ըլլամ իրեն»:

Բ

ՊԶՏԻ ԱԼՓՐԵՏԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՅՍ ընտանեաց գլուխը, ուսկից Աւփրետ այնպիսի մարդասիրութիւն գտած էր, կը կոչուէր Գէորգ կրօնավատ. անտառի պահապան էր, և անտառին մէջ տեղը փոքրիկ տան մը մէջ կը բնակէր: Մինչդեռ տղաքները իրարու հետ խօսելու զբաղած էին, ինքը կրակարանին մօտ հին աթոռի մը վրայ նստեր կռթրներ էր, և խորունկ մտածութեանց մէջ ընկղմած կ'երեւար:

— «Ինչո՞ւ այսպէս մտածմանց մէջ ինչ կեր ես», հարցուց իր կինը՝ քովը մօտեանալով ու սիրալիր կերպով մը ուսին զարնելով:

Գէորգ պատասխան չտուաւ. անիկայ ալ քովը աթոռի մը վրայ նստեցաւ ու նորէն հարցուց.

— «Հապա ուրեմն ինչ բանի վրայ կը մտածես, սիրելի ամուսինս. չըլլայ որ վիշտ մը ունենաս»:

— Չէ, սիրելի ընկերս, վիշտ չունիմ, պատասխանեց Գէորգ խանդաղանօք

նայելով Եղիսաբեթի. մեր երգած երգին վերջին տողերը մտքէս կ'անցընեմ, և կ'ուրախանամ որ դու անոր պատուէրը կատարեցիր, հոգալով այն խեղճ որբն՝ որ անօթութենէ ու ցուրտէ մեռնելու վտանգի մէջ դուռերնիս զարկաւ. ասիկայ ինձի կը ցուցընէ քու ազնիւ սիրտդ. բայց թերևս ուրիշ օգնութիւն մըն ալ կրնանք ընել իրեն: Սիրելի Եղիսաբեթս, մենք հիմա այն երջանիկ գիշերուան յիշատակը կը տօնենք, յորում Աստուածորդին աշխարհ եկաւ մեր և բոլոր մարդկային ցեղին փրկութեանն համար. և ահաւասիկ Աստուած նոյն գիշերը տղայ մը վը խրկէ մեզի որ խնամենք: Փրկիչն ալ իբրև անծանօթ ոք մարդկանց մէջ իջաւ, որովհետև անոնց գթութիւնը կ'ուզէր փորձել, և Բեթղեհեմի բնակիչքը առջի բերան կարեկցութիւն չցուցընելով՝ ախոռի մը մէջ վռնտեցին զինքը. մենք ալ հիմա վռնտէնք այս տղան: Եղիսաբեթ, ըսէ ինձի կարծիքդ անկեղծաբար, ի՞նչ ընենք զինքը:

— Տուներնիս պահենք, պատասխան տուաւ զուարթութեամբ Եղիսաբեթ. նոյն իսկ այս գիշերս ծնելոյն խօսքը չէ՞ որ կ'ըսէ թէ «ինչ որ կ'ընէք այս պատիկներէն մէկուն, ինձի կ'ընէք»: Աւփրետ աղէկ ու հանդարտ տղայ մը կ'երևայ ինձի.

դէմքին վրայ անմեղութիւն ու բարեսրտութիւն մը կը փայլի, և բարի ու կրօնական սկզբունքներ ունի՝ ինչպէս որ իր խօսքերը կը ցուցընեն. և թէպէտ մուրացկան, բայց աներես ու կոպիտ տեսակներէն չէ, անանկ որ անտարակոյս կարգաւորեալ ծնողաց որդի է. նայէ սա իր կարմիր կարճ զգեստն ալ, մաշած է՝ բայց յայտնի կը տեսնուի որ բարակ չուխայէ է: Երբ որ հինգ հոգի կերակրելու կարողութիւն ունինք, վեց հոգի ալ կրնանք պահել. ուստի ես կ'ըսեմ որ մեր տունն առնենք խեղճ տղան:

— Ո՛վ ազնիւ սիրտ, ըսաւ պահապանը՝ Եղիսաբեթի ձեռքը սխմելով. օր մը Աստուած փոխարէնը պիտի տայ քեզի, և այս պատիկ պանդուխտին համար ըրածդ՝ երկնից օրհնութիւնները պիտի իջեցընէ մեր որդւոց վրայ: Ուստի այս վայրկենէս սկսեալ կ'որդեգրեմ ինձի այս տղան, և իբրև իմ որդիս կը սեպեմ: Սակայն, ազնիւ ընկերս, խոհեմութիւն կը սեպեմ որ այս աւետիսն իրեն տալէն առաջ քանի մը բան հարցընենք իրեն, որպէս զի ըստ կարելոյն իմանանք որ արդեօք արժանի է այն բարերարութեանն՝ որ միտք ունինք ընելու իրեն: Հոս եկուր, Աւփրետ», ըսաւ Գեորգ ձայնը բարձրացընելով: Աւփրետ

եկաւ զիմացը կայնեցաւ զինուորի մը պէս, որ իր պաշտօնակալի հրամանին կը սպասէ:

— «Դու ըսիր մեզի, որդիս, որ հայրդ զինուոր էր, և հայրենեաց համար մեռաւ պատերազմի մէջ. իրաւ իրեն համար պարծանք մըն է՝ իր հայրենակցաց պաշտպանութեանն համար արիւնը թափած ըլլալը, բայց անտարակոյս քեզի համար շատ տխրական բան է զինքը այսպիսի հասակիդ կորսնցընելը, որ իրեն օգնութեանն ու խորհուրդներուն շատ կարօտութիւն ունէիր. չե՞ս կրնար աւելի տեղեկութիւն մը տալ ծնողացդ վրայ. ի՞նչ կերպով հայրդ սպաննուեցաւ, և ո՞ր մեռաւ մայրդ. ի՞նչպէս մեր անտառն եկար, և ի՞նչ կերպով մեր մենաւոր բնակարանը գտար: Քեզ տեսնամ, ամէն բան տեղն ի տեղը պատմէ մեզի »:

Երկու տղաքները մէկէն մօտեցան Ալփրետի պատմութիւնը լսելու համար. ան ալ ծանր կերպով մը հետեւեալ եղանակաւ սկսաւ իր պատմութիւնը:

«Աստուած ոգորմի՛ հոգւոյն՝ իմ խեղճ հայրս, հռատարեկոյս խմբի մը մէջ կողմնապետի պաշտօնին հասած էր, և ինչպէս որ կը յիշեմ՝ մեր վաշտն այն ատենները Շլեզիոյ կլաց քաղաքը կը գտնուէր: Մայրս, որ յաջողակ էր ձեռքով և խիստ գործու-

նեայ, առաւօտունէ ինչուան իրիկուն կարելու հետ էր, և շատ ստակ կը վաստակէր. անոր հեմար մենք ալ բաւական աղէկ կեանք մը կ'անցընէինք. մէյ մ'ալ օր մը, ո՛հ ինչուան հիմայ կը յիշեմ՝ իբրև թէ աչքիս առջևն ըլլար, հայրս գահավիժաբար սենեակը մտաւ, ու ըսաւ մօրս. «Պատերազմը հրատարակուեցաւ, պէտք է որ վաղը երթամ »: Ո՛հ, հայրս կտրիճ մարդ էր, ամէն բանի վայելուչը կ'ըմբռնէր, և աղէկ գիտէր որ հաւատարիմ զինուոր մը ոչ երբէք պէտք է ետ քաշուի: Բայց մայրս շատ կը վախնար, ու արցունք թափելէն չէր դադրեր. չէր ուզեր թողուլ հայրս որ երթայ, գիտանլով որ վտանգներու մէջ պիտի իյնար, և զուկ ալ պիտի մնար իր օգնականութենէն այնպիսի միջոցի մէջ՝ որ թերևս շատ պիտի կարօտէր անոր: Վերջապէս՝ աղաչելով պաղատելով համոզեց զինքը որ զմեզ ալ մէկտեղ տանի. այսպէսով երեքնիս երկրորդ առաւօտը ճամբայ ելանք: Երկայն բարակ ճամբորդութիւն ընելէ վերջը, օր մը յանկարծ լսեցինք որ թշնամիք կը մօտենան: Մեր վաշտը մէկէն շարժեցաւ զիմացնին երթալու, և հետևաբար հայրս ալ մէկտեղ գնաց: Մայրս և ես կ'ուզէինք անհրաժեշտ ընկերակցիլ իրեն, սակայն ինքը

բացարձակապէս արգիլեց մեզի . ուստի հարկաւորուեցանք տեղերնէս չշարժելու : Չեզի կը թողում մտածել մեր վիշտերը, երբոր հեռուէն լսեցինք հրացաններուն պարպուելու ձայնը, որ անընդկատ կ'արծրկուէին, և որոտման պէս կը շառաչէին . ամէն մէկ հարուածը մէյմէկ սուր էր մօրս սրտին : Վայ ինձի, կ'ըսէր, թերևս այս հարուածը հօրդ կեանքը վերուց : Բուլոր պատերազմին միջոց ուրիշ բան չըրինք՝ բայց եթէ լալ ու աղօթել : Բայց ինչպէս մխիթարուեցանք՝ երբոր վեջապէս ողջ առողջ դարձած տեսանք զինքը : Մայրս վիզը պլուեցաւ, ու չէր կրնար բաժնուիլ . ես մէկ ձեռքը բռնած կը սխմէի ու կը պագնէի, և ուրախութենէս կու լայի : Այն անգամէն վերջը՝ հայրս ուրիշ շատ հեղ ալ պատերազմի գնաց, և բարեբաղդաբար միշտ անվնաս դարձաւ :

«Օր մը... ո՞վ օր անաւոր մեզի համար... հռուսար մը արագընթաց ձիու մը վրայ հեծած գեղն եկաւ, հետը մէկտեղ բերելով այն ձին՝ որ աղէկ կը ճանչնայինք . իմացուց մեզի որ խեղճ հայրս կէս փարսախ մը հեռու էր գեղէն՝ մահացու վէրքով գետին տարածուած : Մայր և ես մէկէն վազեցինք հռուսարին մեզի նշանակած տեղը, և ծառի մը տակ գտանք հայրս,

ուր փոխադրեր էին զինքը . ծեր զինուոր մը քովը ծոռնկ չոգած էր ու իր թևերուն մէջ կը բռնէր զանիկայ, անանկ որ գլուխը իր կուծքին վրայ կը հանգչէր . ուրիշ երկու զինուորներ ալ ոտքի վրայ դիմացը կեցեր էին : Խեղճ հօրս կուրծքը գնտակ մը մտած էր, և այնպէս գունատ էր՝ որ կ'իմացուէր թէ մահուան մօտ է : Ո՛հ, ինչ ցաւալի տեսարան : Մայրս ինկաւ չոքեցաւ քովը, ու անոր ձեռքերէն բռնած՝ արտասուօք կը թրջէր . յայտնի տեսանք որ հայրս կ'ուզէր խօսք մը գուրցել մեզի, բայց չէր կրնար խօսիլ . նուազեալ աչքերը դարձուց իմ վրաս, մօրս նայեցաւ, ետքը ի երկինք, վայրկեան մը վերջը հոգին աւանդեց : Մօրս և իմ արտասուացն ու աղաղակներուն չափ չկար : Մօտ եկեղեցւոյ մը գերեզմանատան մէջ թաղուեցաւ . քանի մը պաշտօնակալներ ու խել մը զինուորներ յուզարկաւորութեան հանդիսին ընկերեցան, այնպիսի տխրածայն փողեր հնչեցնելով, որ քանի որ կը յեշեմ՝ միշտ սիրտս կը ճզմուի : Իբրև պաշտօնակալի յետին պատին ուզենալով մամատուցանել, գերեզմանին վրայ խել մը հրացաններ պարպեցին . ետքը տեսայ որ զինուորներն անկէջ դառնալու ատենը աչուրնին կը սրբէին : Իսկ մենք հեռացանք այն տեղէն պատառեալ սրտերով :

« Մայրս որոշեց որ իր երկիրը դառնայ՝
« Իբաւ, կ'ըսէր, ալ ամենեին ազգական
մը չունիմ հոն, բայց դեռ բարեկամուհի
մը ունիմ, ազնիւ բարեկամուհի մը՝ որ
սրտանց կը սիրէ զիս, ինչպէս ես ալ
զինքը, և ապահով եմ որ զիս իր տունը
կ'ընդունի, ուր կը յուսամ, սիրելի Ալ-
փրեոս, որ ձեռացս աշխատանքովը քու
և իմ ապրուստս կը ճարեմ »:

« Ճամբայ ելանք. սակայն, ո՞վ Տէր,
հազիւ թէ քանի մը օրուան տեղ ճամբայ
ըրբեր էինք՝ իմ պատուական մայրս հիւան-
դացաւ, և մեծ նեղութեամբ իրիկուան դէմ
պզտի գեղ մը հասանք: Բայց դուք՝ որ
այսչափ բարի անձինք էք, պիտի չհատար
ըսածիս, ոչ ոք իր քովն առաւ զմեզ.
Վերջապէս՝ խոտնոց մը տուին մեզի որ հոն
քաշուինք: « Ողորմելի է բնակարաննիս,
ըսաւ մայրս, բայց կոյսն Մարիամ ալ
լաւագոյն բաղդի չհանդիպեցաւ » . և շու-
տով մը կտոր մը յարդի վրայ պառկեցաւ
ախոռին մէջ:

« Օր օրուան վրայ իր վիճակը կը գէշ-
նար. և տեսնելով որ մահը մօտեցաւ,
քահանայ մը կանչել տուաւ հոգւոյն պի-
տոյքն հոգալու համար, եկաւ քահանայն,
ու խել մը ատեն հետը անցուց կարգալով
ու խօսակցելով: Երբոր գնաց, ան գեղացի

կիսն՝ որուն ստացուածն էր այն ախոռը,
եկաւ մօրս քովն ու ըսաւ անոր.

« Դու հիւանդ ես, անոր համար պար-
տական եմ քիչ մը աւելի ծառայութիւն
ընելու քեզի »:

« Այս ըսելով՝ դուրս ելաւ, և քիչ ատե-
նէն նորէն դառձաւ՝ վառած ախոռի կան-
թեղ մը բերելով հետը, որուն մէջը քիչ
ձէթ կար, և գերանէ մը կախեց. բոլոր
բոլոր այս էր մեզի համար ըրածը, և անկէ
ետքը ալ հոգը չեղաւ մեր վիճակին վրայ:

« Մօրս հետ մինակ մնացի. քովն մօտ
նստեր էի յարդի դէզի մը վրայ, և յորդ
արտասուօք կուլայի: Կէս գիշերուան դէմ
անդրադարձայ, որչափ որ կանթեղին ա-
մենակատար լոյս թող կու տար, որ մօրս
գոյնը երթալով կը նետէր, և խեղճ ստէպ
խորին հառաչանքներ կ'արձրկէր. այն
ատեն առջինէն աւելի սաստիկ լալ սկսայ:
Մայրս իմացաւ զայն, ու ձեռքն ինձի եր-
կընցընելով՝ ըսաւ.

« Մի՛ լար, սիրելի Ալփրեոս. միշտ բա-
րի ու կրօնասէր եղիր, առտու իրիկուն ա-
ղօթէ Աստուծոյ, միշտ աչքիդ առջին
ունեցիր զինքը ջանա միշտ բարի գործեր
ընելու և ամենեին չար բան չգործելու,
ան ատեն Աստուած կու տայ քեզի ուրիշ
հայր մը և ուրիշ մայր մը »...

« Ո՛հ, այո, ասանկ կ'ըսէր ինքը. բայց ես ոչ երբէք անոր պէս աղէկ մայր մը պիտի գտնամ »...

Այս խօսքերս ըսելու ատենը՝ Ալփրետի աչքերէն խոշոր արցունքներ կը թափէին. բայց վերջը տեսնալով որ ամէնքը իր բերանը կը նայէին, ջանաց որ արցունքները բռնէ, և այսպէս շարունակեց.

« Մայրս երկար ատեն աչուրները երկինք սևեռած բռնեց. հոգեվարքի ձայնով օրհնեց զիս, յետոյ խորունկ հառաչանք մը արձակեց, որ իրեն կենաց վիրջին հառաչանքն եղաւ: Ա՛հ, այս աղէտալի վայրկենին ես ուրիշ բան չէի կրնար ընել՝ բայց եթէ լալ ու լալ: Խոտնոցին տէրն ու իր կնիկը խոստացած էին մօրս՝ որ զիս իրենց տունը կ'առնեն, ու որդւոյ պէս կը պահեն զիս. իրաւցընէ՛ երբոր գրաւեցին այն կտոր մը զղեստեղէնն ու ստակն որ մայրս մահունէն ետքը ձգեց էր, զիս տուններնին առին, և քանի մը օր շատ աղէկ նայեցան զիս. բայց իրեք շաբաթ չանցած՝ ճամբայ գրին զիս, ըսելով թէ մօրս ձգածին իրեքը կերեր էի, և թէ երթամ մուրանալով գտնամ կերակուրս:

« Այն գեղին մէջ ուրիշ մէկը չէի ճանչնար. թողունք որ ապահովապէս ոչ ոք կ'ընդունէր զիս իր տունը. ուստի հարկ

եղաւ որ ելլամ երթամ անկէց: Կ'ուզէի կլաց դառնալ դպրոցի ընկերներս փնտռելու համար, բայց ոչ ոք զտայ որ ճամբան կարենար ցուցընել ինձի, և չեմ ալ գիտեր որ քալելով պիտի կարենամ վերջապէս հասնիլ հոն: Ես ճամբաս առաջ կը տանիմ, և երբոր անօթի եմ՝ հացի հացի կտոր մը ողորմութիւն կը խնդրեմ: Եւ ուրիշ ի՞նչ կրնամ ընել », ըսելով վերջացուց Ալփրետ խօսքը, և ամօթէն աչուրները վար առաւ:

Բոլոր ընտանեաց սիրտը շարժեցաւ իր պատմութենէն:

— « Տեսէք, սիրելի զակերներս, ըսաւ մայրն՝ աչուրները սրբելով, տեսէք թէ ինչպէս դժբաղդ է այս խեղճ տղան իր ծնողքը կորսնցուցած ըլլալուն պատճառաւ: Նոյնը կրնայ պատահիլ ձեզի ալ, և թէ որ երկուքնիս ալ կորսնցընելու ըլլաք, ի՞նչ կ'ըլլայ ձեր վիճակը: Անոր համար ամէն օր աղաչեցէք զԱստուած որ ձեր հօրն ու մօրը կեանքը պահպանէ:

— Իրաւցընէ՛ քու ծնողդ արժանաւոր անձինք են եղեր, սիրելի Ալփրետս, ըսաւ անտառի պահապանը, և երջանիկ կ'ըլլաս թէ որ անոնց իմաստուն խրատներն ի գործ դնես. բայց ըսէ նայինք, որդիս, քու սերնդեանդ վկայագիր մը ունիս արդեօք:

— Այո, պատասխանեց Ալփրեետ, կարծեմ որ ասոր մէջն է ուզածդ »: Եւ մէկէն սկսաւ փնտռել մախաղին մէջ, ուսկից կաշիէ հին գրապանակ մը հանելով՝ Գէորգայ տուաւ, ըսելով.

— « Ասոր մէջ քանի մը թուղթեր կան որ մայրս յանձնեց ինծի մեռնելէն քիչ առաջ, ապսպրելով որ աղէկ պահեմ զանոնք, և ոչ երբէք մէկու մը տամ. բայց քու վրայ կը վստահիմ և կը ցուցնեմ քեզի, որովհետև զիս որդի կանչելէն ետքը՝ կարելի բան չէ որ չգարձընես ինծի զանոնք »:

Գէորգ ծիծաղելով առաւ գրապանակը, և տեսաւ որ Ալփրետի ծննդեան, և հօրը մահուանը վկայագիրներն կային մէջը, երկուքն ալ ըստ կարգի յօրինուած. վաշտին քահանայն գրած էր մահուան վկայագիրը, և հազարապետն ալ իր ձեռքովը փառաւոր վկայութիւն մը գրած էր տակը՝ մեռնողպատճառակալին քաջութեանն ու վարուց ամբօժութեանը վրայ, և քանի մը գովեստներ ալ աւելցուցեր էր անոր այլուոյն վրայօք:

— « Շատ աղէկ, ըսաւ պահապանը՝ գրապանակն Ալփրետի ձեռքը տալով. սիրելի ըլլան քեզի այս թուղթերը. բայց հիմա դուն պատասխան տուր ինծի, տղաս, ինչպէս, կ'ախորժիս մեզի հետ կենալը:

— Շատ կ'ախորժիմ, պատասխանեց Ալփրետ ընտանութեամբ, անանկ որ ինծի կ'երևայ թէ ես ալ ընտանեաց մէկն եմ:

— Կ'ուզես ուրեմն մեզի հետ մնալ:

— Ինչ ըսել է. շատ աւելի հոս կ'ուզեմ՝ քան թէ ուրիշ որ և իցէ տեղ. քու ընկերոջդ դէմքին վրայ մօրս ազնուութեան շնորհքը կը ցոլայ, և դու ալ կարծեմ աղէկ մարդ պիտի ըլլաս (ըսաւ ինտում երեսով քովը մօտենալով), որովհետև հօրս պիտեբուն պէս ձե տուեր ես պիտեբուն »:

Պահապանը չկրցաւ ծիծաղը բռնել այս խօսքերուս, և երկու մատուրներով պիտեբը շտկելով, ըսաւ անոր.

— « Ուրեմն, տղաս, մեզի հետ կեցիր. ես կ'ուզեմ երկրորդ հայր ըլլալ քեզի, և իմ Եղիսարեթս ալ մօր տեղ կ'ըլլայ. բայց դու ալ բարի զաւակ մը եղիր, սիրէ նոր եղբայրդ ու քոյրերդ, ու աղէկ ընկերութիւն ըրէ անոնց »:

Ալփրետ չէր կրնար հաւտալ իր պահջներուն լսածին, և աչուրները բացած ու շաղրութեամբ կը նայէր Գէորգայ երեսը, որպէս զի իմանայ թէ արդեօք ճշմարտիւ էր ըսածը. որովհետև իր դժբաղդութենէն ետքը վարժած ըլլալով անգլութեամբ մերժուելու մարդկանցմէ, չէր կրնար համո-

զուիլ որ գտնուի մէկն որ ուզենայ ընդունիլ զինքն ու որդեգրել:

— « Ըսէ, Ալփրեա, կրկնեց պահապանը, յանձն կ'առնես: Փեզ տեսնամ, ձեռքդ տուր ինձի ի նշան հաւանութեան »:

Ալփրեոսի աչքէն արցունքներ սահեցան. տուաւ ձեռքն իր նոր հօրը, Եղիսաբեթի ձեռքը պագաւ, ու պագտուեցաւ տղոց, նաև պզտի Լուիզին հետ, թէպէտ անիկայ բան մը չէր հասկընար այս եղածներէն:

Այս փոխադարձ սիրոյ առաջին նշաններէն վերջը, պահապանը քովը կանչեց իր նոր որդին, և գորովալից՝ բայց միանգամայն ծանր ձայնով մը ըսաւ անոր.

— « Կը տեսնաս, որդիս, ինչպէս Աստուած վրադ խնամք տարաւ՝ ծնողացդ տուած օրհնութեանցն համար. Աստուած լսեց հոգեվարք մօրդ աղօթքին, ինչպէս քու աղաչանացդ ալ, զոր դու իրեն մատուցիր անտառին մէջ՝ ձեան վրայ չորցած, ցրտէն դողալով և այն զիշերուան խորին մթութենէն կորսուած: Ինքը քու քայլերուդ առաջնորդեց, ինքը բերաւ զքեզ մեր մենաւոր բնակարանը. որովհետև թէ որ մեր երգին ձայնը լսած չըլլայիր, անտարակոյս պիտի քնանայիր, մախաղիդ վրայ պիտի սառէիր, և առաւօտը մեռած պիտի գտնէիր զքեզ անտառին մէջ: Աստուած

յարմար ժամանակին խալըսեց զքեզ, և այնպիսի զիշեր մը մեր տունը բերաւ զքեզ՝ յորում ուրիշ օրերէն աւելի բորբոքեալ ենք ի սէր Հօրն երկնաւորի, որ իր սիրելի Որդին պարգևեց մեզի իր անբաւ գթութեամբը. ինքը ձեռքէդ բռնեց հոս բերաւ զքեզ, ապա թէ ոչ ցորեկուան լուսով ալ հանդերձ շատ դժուարաւ կրնայիր գտնալ այս բնակութիւնը. ուստի, սիրելիդ իմ, պէտք է որ շնորհակալ ըլլաս Աստուծոյ՝ քեզի ապաստանարան մը տալուն համար. պէտք է շնորհակալ ըլլաս իր Որդւոյն ալ, որ նաև քեզի համար աշխարհ եկաւ ասոր նման զիշերով մը, և քեզի համար ալ մահուան համբերեց: Ոչ երբէք մոռնաս այս շնորհքներն ու բարեբարութիւնները. բոլոր կենացդ մէջ երախտագէտ եղիր քու Աստուծոյդ և քու Փրկչիդ, և միշտ բարի քրիստոնէի պէս ապրէ »:

Ալփրեոս աչքերը երկինք վերցուց, և ձեռքերն իրարու միաւորեցաւ՝

— « Ո՛վ Աստուած իմ, ըսաւ, ճշմարտապէս կատարեցիր մօրս վերջին խօսքերը, երկրորդ հայր մը և երկրորդ մայր մը շնորհելով ինձի. ես ալ կ'ուզեմ մօրս վերջին խրատներուն հետեիլ, և ամէն բանէ աւելի կ'ուզեմ միշտ պատուել իմ բարերարներս, հնազանդիլ անոնց ու սիրել զանոնք... »:

— Ապրիւս, տղաս, զուրցեց պահապանը՝ գրկելով զանիկայ. ասանկ ըրէ, և կը տեսնաս որ բազդը կը յաջողի »:

Եղիսաբեթ ալ պագաւ Ալփրեստի ճակատը, և ձեռքէն բռնելով՝ առաւ պզտի սենեակ մը տարաւ, ուր փոքրիկ ու մաքուր անկողին մը կար. և անոր վրայ տղան մոռցաւ իր դժբաղդութիւններն ու նոյն օրուան մէջ քաշած աշխատանքները, անոյշ ու հանդարտ քուն մը քաշելով. ո՛հ, ինչպէս երջանիկ հանգիստ է անմեղութեան քունը:

Երկրորդ առաւօտը երբոր արթնցաւ, տան տղաք անկողինն քով ժողվուեցան, կը գորովէին կը խանդադատէին վրան, և սիրալիբ խօսքերով կը յայտնէին իրենց խնդութիւնն՝ որ ճնողքնին եղբայր ըրեր էին զանիկայ իրենց. Ալփրեստ, որ ազնուական սրտով ծնած էր, այսպէս անակնունելի բարերարութեան մը երախտագէտ ըլլալով, ինքն ալ փոխադարձ գգուանքներով կը պատասխանէր անոնց. անանկ որ այն վայրկեանէն այս իրեք տղաքը իրարու մէջ ներքին քաղցր մտերմութիւն մը ունեցան, որ մահուամբ միայն պիտի վերջանար:

Նախաճաշիկէն ետքը՝ նորէն մարոյն քովը գացին, և որչափ նայէին վրան՝ չէին յազեր: Սակայն ասոնց անմեղ ուրախու-

թիւնը քիչ մը շփոթեց Պ. Շիլֆ անուամբ պատանուոյն գալուստը, որ սաստիկ սէր ունէր որսորդութեան, և այս պատճառաւ ստէպ մեր պահապանին տունը կու գար որովհետև անոր ընկերութեամբ կրնար անտառին մէջ որսալ:

Պ. Շիլֆ շիտակ սենեակը մտաւ, առանց իսկ նայելու հոն գտնուողներուն երեսը. և բարձրաձայն ծիծաղելով և կծու խօսքերով ծաղր կ'ընէր մարոյն պատկերքը ու կ'ըսէր թէ աղտ մըն է այդ նկարը, և թէ այն խրճիթները, բլուրներն ու տունկերը աւելով քաշուած էին. տղոց վրայ ալ կը խընտար՝ որ այսպիսի ողորմելի մաւր մը կեցած կը զննեն, իբրև թէ աշխարհիս ամէնէն հրաշալի ու սակաւագիւտ բանն ըլլար:

— « Ի՞նչ բանի կը ծառայէ սսիկայ, կրկնեց երկրորդ անգամ, կ'ուզէի գիտնալ թէ ի՞նչ բանի կրնայ գալ:

— Ի՞նչ բանի, պատասխան տուաւ Գէորգ քաղաքավար՝ բայց ծանր կերպով մը: Եկուր պատուհանէն մէյ մը դուրս նայէ. կը տեսնաս ինչպէս հողուն երեսը թանձր ձեամբ ծածկուած է, ինչպէս ծառերն անոր բեռան տակ կը ճմլեն ու կը ճռնչեն. նայէ մէյ մը սա պտղատու ծառերուն, որ մեր տանը բոլորտիքը տնկուած են. տանձ մը, խնձոր մը կախուած չէ անոնց ճիւղե-

րէն. ոչ տերև կը գտնուի, ոչ ծաղիկ. սառուցին մեր պատուհաններուն վրայ ձևացուցած ծաղիկները միայն կրնանք վայելել. բոլոր բնութիւնը պատած է ձեամբ և սառնամանեօք, և սառոյցը բերեղեայ աշտանակներու նման կախուած է մեր տանիքէն: Ասանկ խիստ եղանակին խեղճ տղաքը տան մէջ բանտուածի պէս են, և հազիւ թէ քանի մը քայլ կրնան դռնէն դուրս ելլալ. ուրեմն կրնան պախարակուիլ այն գորովագութ ծնողքն, որ կը ջանան զարնան զաղափար մը տալ իրենց դեռահասակ զաւակացը՝ տաքցուցած սենեկի մը մէջ, մինչդեռ բոլոր բնութիւնը կը հեծէ ցրտէն: Այս գիւղական նկարը մեր տղոց միակ սփոփանքն է, և իրենց համար մեծ վայելք է զարնան տեսքը պճնեալ կանաչազարդ անտառներով, ծաղկեալ մարգագետիններով, և հովիւներով որ արածելու կը հանեն իրենց հօտերը:

« Սակայն ասոնք չեն մեր զարմացմանն և ուրախութեանը գլխաւոր առարկաները. այս նկարին վախճանն է ցուցնել որ քրիստոնեայ ենք, և այս Ծննդեան սուրբ սօնին կ'ուրախանանք ի Քրիստոս, յիշելով որ մարդկանց սիրոյն համար Աստուած մարմնացաւ. և կը փափաքինք որ մեր զաւակներն ալ մասնակից ըլլան մեր

ուրախութեանը, որչափ որ կրնան իրենց հասակին ըմբռնել անոր պատճառը. և այս նկարն որ կը տեսնես՝ մի միայն յարմար միջոց է մեր դիտած նպատակին հասնելու: Ես ալ գիտեմ որ հռչակաւոր նկարիչներ այսպիսի մեծ և բոլոր քրիստոնէութեան համար նշանաւոր նիւթ մը շատ աւելի վայելչութեամբ ու գեղեցկութեամբ քաշած են քան զմեր նկարը, և կը համոզուիմ ալ որ քու մեր տղոց զուրցած դիտողութիւններդ ստոյգ ու արդարացի են. բայց դու ալ պէտք է համոզուիս որ ընտիր նկարները հարուստներու համար են, ոչ թէ տղոց համար. իմ որդիքս ասկէց աղէկ նկար տեսած չեն, և թերեւ դժուարաւ ալ ուզենան փոխել զայն ուրիշ պատկերի մը հետ:

« Թող ուրեմն, պարոն, որ մեզի պէս անտառաց պարզամիտ բնակիչները իրենց հարց սովորութիւններն անխախտ պահեն: Ես կը յիշեմ որ այս նկարը պզտիկութեանս ժամանակը իմ մեծագոյն զուարճութիւնս էր, և ինձի օրհնութեանց ալ առիթ եղաւ: Ո՛հ, երանի՜ թէ իմ տղոցս համար ալ օրհնութեանց և սփոփանաց աղբիւր ըլլայ միշտ»:

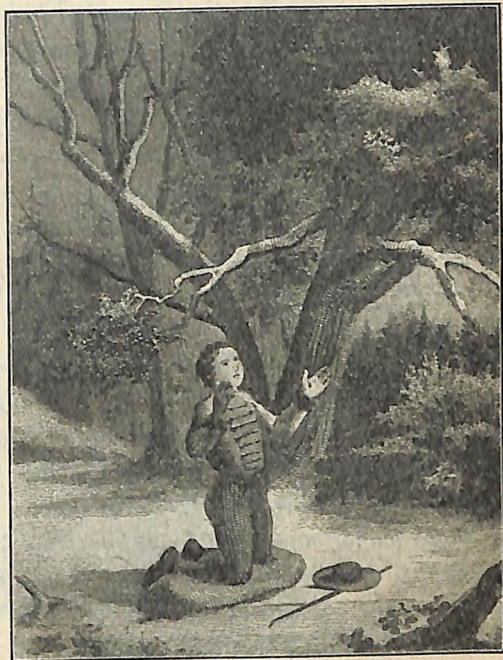
Ասանկ խօսեցաւ մեծարոյ կրօնավալտ ծերունին. և պատանին չհամարձակեցաւ պատասխան տալու:

Պ Ա Ն Ա Պ Ա Ն Ի Ն Ը Ն Տ Ա Ն Ի Ք Ը

ԳԵՈՐԳ կրունվալտ անտառին պահապանը՝ արդար ու բարի մարդ մըն էր, և ինչպէս որ ինքն ալ կ'ըսէր՝ հին մարդկանց ոճովը շինուած էր. երկիւղած յԱստուծոյ, ընկերասէր, իր ծառայութիանը մէջ անխոնջ, բաւական ալ զբաղէտ, և ուրիշ շատ ձիրքերով պէսեալ. և այս ամէն բանէ աւելի՝ անանկ հաւատարիմ էր, որ ո՛ր և իցէ կերպով ուզենայիր փորձել՝ կրնար երես ձերմկընել: Այս պատուական ծերունին իր հարց բարեպաշտական սովորութիւնները շատ կը յարգէր, անոր համար ալ խիստ ուշադիր էր կատարելու զանոնք. տեսած ու ճանչցած էր իր պապը, և անոր հանճարեղ խրատները կը յիշէր. լսած էր իր հօրը կարծիքներն, որուն յիշատակը կենդանի ու քաղցր էր իր սրտին մէջ, և ի գործ կը դնէր զանոնք, առանց փոյթ ընելու նոր ատենի վարդապետութիւններուն վրայ:

Առաւօտը կանուխ կ'ելլար անկողնէն, և իր առաջին զբաղմունքը՝ կնոջն ու որդւոցը

հետ մէկտեղ աղօթելն էր. իրիկունն ալ նոյն կերպով կը կնքէին օրը:

Աւփրետ:

— « Ի՛նչպէս կրնանք, կ'ըսէր ինքը, սիրեցեալ զաւակներս, սկսիլ ու լմրնցընել օրերնիս առանց երախտագիտութիւննիս

յայտնելու Անոր, որ ամէն օր կեանքերնիս կը պահպանէ, և ոչ միայն հարկաւոր ապրուստը կը շնորհէ, հապա նաև այն ամէն ուրիշ բարիքներն ալ որ կը վայելենք: Ես կարծեմ թէ հրեշտակաց ալ մխիթարութիւն է արքայութեան մէջ՝ տեսնելն երկրիս վրայ հայր մը, մայր մը, որ իրենց որդւոցն հետ ծունկ չոքած Աստուծոյ առջև՝ ձեռքերնին դէպ ի երկինք կը բարձրացընեն ի նշան շնորհակալութեան: Երկնաւոր Հայրը կը տեսնայ մեր սրտերը, իր ողորմութեամբը կը նայի մեր վրայ, և իր նայուածքը՝ օրհնութիւն մըն է »:

Այսպիսի փափուկ ու ազնուական զգացմունքներ ունէր մեր պահապանը, որոնք կը քաղցրացընէին իր կեանքը: Ինքը նոյնպէս սովորութիւն ունէր կերակրէն առաջ ու ետքը համառօտ աղօթք մը զուրցելու. և թէպէտ ստէպ տղաքն անհամբերութեամբ կ'ուզէին վայրկեան մը առաջ սեղան նստիլ, բայց ոչ երբէք կը համարձակէին պատառ մըն ալ բերաննին դնելու՝ հայրերնին աղօթքը լմընցընելէն առաջ:

Երբոր Գէորգ իր ընտանեաց մէջ կը գտնուէր, ամենամեծ էր իր ուրախութիւնը:

— « Ասկից զատ ուրիշ ի՞նչ մխիթարութիւն կրնամ փնտռել, կ'ըսէր: Միթէ չունիմ հոս այն ամէն մխիթարութիւններն՝

որոնց սիրտս կը ցանկայ, և որոնք իմ կենացս երջանկութիւնն են »:

Անոր համար բոլոր օրն աշխատելէն ետքը՝ իրիկուան զուարթութեամբ տուն կը դառնար, պզտի շէշ մը գարեջուր կը խմէր, իսկ կիրակի օրեր՝ գաւաթ մը գինի, և ժամանակը կ'նոջն հետ խօսակցելով, և տղոցն օգտակար ու զուարճալի պատմութիւն մը պատմելով կ'անցընէր: Իսկ այն անգամներն որ եռանդը կը վառուէր, քնարը ձեռքը կ'առնէր ու կը չալէր. բոլոր ընտանիքը կը գմայլէին այն քաղցրածայնութեանը, մասնաւորապէս ձմեռուան երկայն իրիկուններուն՝ երաժշտութիւնը իրենց համար ամենէն աւելի ախորժելի զբօսանքն էր:

— « Այս ցրտաշունչ եղանակիս, կը զուրցէր Գէորգ, թռչնոց գեղգեղանքները չեն զուարճացըներ զմեզ, և ինծի համար իմ Եղիսաբեթիս և որդւոցս ձայնը՝ այս անտառին մէջ ամենէն գերազանց ներգաշնակութիւնն է »:

Եղիսաբեթի ձայնը անոյշ էր, և գիտցած բազմաթիւ աղուոր երգերէն անոնք որ իր տղոց հասակին կը պատշաճէին՝ սորվեցուցեր էր անոնց. և պահապանին մեծ մխիթարութիւն էր այն սիրելի ձայներուն հետ իր նուագարանին ձայնը խառնելը: Մասնաւոր սէր ունէր Գէորգ երաժշտու-

թեան վրայ, որուն չափաւորապէս աղէկ տեղեկացած էր իր ճանապարհորդութեանցը մէջ, և երիտասարդութեանն ատեն քաջ էր փող չալելու մէջ. բայց հիւանդութիւն մը քաջելով՝ բռնադատուեր էր ձգել այն նուագարանն, և քնարի ետեւէ եղեր և շատ յաջողեր էր:

Իր որդիքը սովորութիւն ունէին դարձող երթալու Էջնդալ գեղը, որ ամենէն մերձաւոր գեղն էր իրենց բնակարանէն: Ուստի երբոր Ծննդեան տօներն անցան, և անտառին ճամբան բացուեցաւ, Քրիստիանոս և Կատարինէ նորէն սկսան ամէն օր երթալ հոն, և Ալփրետ ալ հետերնին կ'երթար ախորժանօք. շատ ժամանակ չանցաւ՝ իր տաղանդովն ու ըրած մտադրութեամբը իր դպրոցի ընկերակիցներուն ամէնն ալ անցաւ:

Կիրակի օրերը մեր տղոցն համար շարթուն ամենէն գեղեցիկ օրն էր, որովհետև ազնիւ Գէորգը տունը կը մնար, և իրենք կրնային առաւօտունէ ինչուան իրիկուն հետը անցընել, որ իրենց համար երջանկութիւն էր:

— «Եւ շարթուն մէջ վեց օր, կ'ըսէր Գէորգ, իմ տերանցս ծառայութեան մէջ կ'անցընեմ անընդհատ. բայց կիրակին մեծագոյն Տիրոջ մը ծառայութեանը նուրի-

րուած է. և վեց օր ծառայութեան կ'արժէ որ օր մը հանգիստ ընենք ևս և իմ աշխատութեան ընկերներս »:

Կիրակի առաւօտները՝ հայր, մայր և որդիք միատեղ զուարթութեամբ Էջնդալի եկեղեցին կ'երթային. և մասնաւորապէս գարնան այս շրջագայութիւնը մեծ զբօսանք էր տղոց համար, որովհետև ճամբան տեղ մը հոտաւէտ խոտերով և ծաղիկներով ծածկուած բլրոյ մը քովէն կ'անցնէր, ուրիշ տեղ մ'ալ հովտին մարգագետիններուն մէջէն, զորոնք ծառեր կը շրջապատէին, կամ մացառախիտ ու մամռապատ ապառաժ լեռներ. և իրենք ալ անցնելու ատեն գեղեցիկ ծաղկեր կը փրցընէին, ու փունջ մը շինած, երբոր տուն կը դառնային՝ ջրով ամանի մը մէջ կը դնէին, որ իրենց պզտի խորանին գարդ կ'ըլլար: Այս շրջագայութիւնները՝ միանգամայն տեսակ մը ուսուցիչ ալ էին Ալփրետի, որ մէկալներէն աւելի զգայուն ըլլալով բնութեան հրաշալիքներուն, անոնցմէ պատճառաբանութիւններու և նմանութիւններու առիթ կ'առնէր, և այն ատենէն ի վեր յայտնի կ'երեւցընէր որ օր մը քաջ նմանող պիտի ըլլար բնութեան, որ գերագոյն վարժապետ է գեղարուեստից, ինչպէս որ ետքը պիտի տեսնանք:

կիրակի օրուան ճաշը միշտ հաճոյական կ'երևար այս ընտանեաց, որովհետև մասնաւորապէս նոյն օրը Քէորգ իր ընտանեաց հետ միատեղ ուտելու վայելքն ունէր:

— « Եստ քիչ անգամ կ'ըլլայ, կ'ըսէր, որ կարենամ շարթուն մէջ ձեզի հետ ճաշել, որովհետև սովորաբար անտառին մէջ հին ծառի բնոյ մը վրայ նստած՝ մինակուկ կ'ուտեմ կերակուրս. բայց միշտ տան մէջ ախորժով կ'ուտեմ, և չկարծէք որ տօն օրերու կերակրոց առաւելութենէն է ասոր պատճառը. չէ, ասանկ չէ, սիրելի զաւակներս. հապա որովհետև ձեր ընկերութիւնը կը վայելեմ, ձեր մէջը նստած եմ, իմ Եղիսաբեթիս քով, և զձեզ զամէնքնիւ ալ կայտառ ու ախորժակով կը տեսնամ: Կերէք, կերէք, կ'ըսէր վերջը նահապետական բարեսիրութեամբ մը, և շնորհակալ եղէք Աստուծոյ ձեզի շնորհած բարեացն համար »:

Իր ճանապարհորդութեանց ղիպուածնեւրէն, կամ ուրիշ զուարճալի պատմութիւններ ալ կը պատմէր կերակրոց միջոցը, և ասոնք անանկ հաճոյական էին տղոցն, որ կը փափաքէին որ ամէն օր կիրակի ըլլար:

Կերակուրէն վերջը կ'երթային շրջագայելու անտառին մէջ՝ տան մօտերը, և

Քէորգ այս առթով կը սորվեցընէր անոնց տեսած ծառերնուն, թուփերուն ու խոտերուն այլ և այլ տեսակները, և անդրադառնալ կու տար անոնց գեղեցկութեանը, զանազան տեսքին և օգտակարութեանը վրայ, և թէ իւրաքանչիւրը ինչ տեսակ երկիր կը սիրէ:

— « Տեսէք, ցանկալի զաւակներս, կ'ըսէր անոնց, և զարմացէք թէ ինչպիսի՛ իմաստութեամբ ստեղծեր է Աստուած ամենայն արարածները. և ինչպէս ամէն բան, ինչուան ամենէն պզտի տունկն ալ՝ մարդկանց և կենդանեաց պիտոյիցն ու սնունդեանը համար հաստատեր է. անոր համար կրնանք մենք մեր անտառը մեծ գրքի մը նմանցընել, որուն ամէն տերեւներուն վրայ կրնանք Աստուծոյ ամենակարողութիւնը, իմաստութիւնն ու բարութիւնը կարգալ »:

Պարնան աղուոր իրիկունները Եղիսաբեթ ընթրիքը մեծ թմբույ (Տճ. Օհրսմոյր աղաձր) մը տակ կը բերէր զուարթալից, ուր ստոլ մը և նստարաններ կը դնէին. և հոն ուտելէն վերջը՝ երգով մը կը գոցէին իրիկունը, որուն Քէորգայ քրնարը կը միաձայնէր. և թռչուններն ալ ծառերուն վրայ ասդին անդին թռչըտելով՝ կարծես թէ իրենց ձայները կ'ուզէին յարմարցընել ներդաշնակ նուագարանին:

Ալփրեետ երջանիկ էր այսպիսի բարեբարոյ ու բազմաթիւ ընտանեաց մէջ, ուր աստուածպաշտութիւնը, միաբանութիւնը, գործունէութիւնը, բարեկարգութիւնն ու խաղաղութիւնը կը տիրէին:

— « Ո՛հ, ի՛նչպէս աղէկ առաջնորդեց ինձի Աստուած, ստէպ կ'ըսէր ինքն իրեն. բոլոր աշխարհ ալ փնտռելու ըլլար, ասոնցմէ աւելի աղէկ ու աւելի սիրոյ արժանի անձինք չէր կրնար գտնել »:

Անոր համար մեծ երախտագիտութիւն կը ցուցնէր, և ամէն բանի մէջ յօժարութեամբ կը հնազանդէր ու կը ծառայէր անոնց՝ առաւել քան զհարազատ որդի մը:

Երբոր պահապանն իրիկուան յոգնած դաղրած տուն կը դառնար, Ալփրեետ կը վազէր մէկէն հողաթափներն ու այն հին մոխրագոյն զգեստը բերելու, որ ընտանեկան հագուստի տեղ կը ծառայէր անոր: Երբոր Եղիսաբեթ խոհանոցը ճաշը պատրաստելու զբաղած կ'ըլլար, Ալփրեետ ինքն իրեն մտածելով՝ հարկաւոր եղած փայտը կը բերէր, կամ գինետուն կը վազէր, և կամ պարտէզը՝ պէտք եղած ընդեղէնն ու բանջարեղէնը բերելու. միով բանիւ՝ ամենայն առիթներու մէջ կը ջանար իր երկրորդ մօրը աչքէն միտքն իմանալ, և երանելի կը սեպէր ինքզինքը՝ երբոր կրնար գուշակել անոր փափաքն ու կամքը:

Իսկ իր հօրը մասնաւոր յարգութիւն մը կու տար. միշտ հլութեամբ և մեծարանօք մտիկ կ'ընէր անոր. և այն օրերն որ կրնար անոր ընկերել անտառին մէջ՝ իրեն համար տօնի օր էին:

Պէտրոզ ստէպ իրեն պահապանութեանն յանձնուած անտառաց ուրուագիծներն յօրինելու կը զբաղէր, և ճտշութենէ զատ՝ գոյն ալ կու տար անոնց, աւելի հաճոյական ընելու համար աչաց: Ետքը իւրաքանչիւր թղթին տակը՝ մեծ զրերով իւրաքանչիւր անտառին անունը կը գրէր՝ եղևին ծառի կամ կաղնուոյ ոստերէ պսակի մը մէջ առած, նոյն անտառին ծառերուն տեսակին համեմատ:

Շատ գեղեցիկ կ'երեւային Ալփրետի աչքին այս բաները. անոր համար թախանձանօք աղաչեց հօրն որ իրեն ալ սորվեցնէ նոյնը. Պէտրոզ անոր փափաքը կատարեց, և պատանեակն այնպիսի արագ յառաջադիմութիւն ըրաւ, որ քիչ ատենուան մէջ սկսաւ ամենայն ճշդութեամբ ու առանց մէկ սխալի մը ամենէն դժուարին ուրուագիծները գծել, միշտ աւելցընելով վրան իր մտքէն հնարած և անանկ աղէկ գործադրուած զարդ մը, որ նոյն իսկ պահապանն ալ զարմացած կը մնար: Օրինակի համար, երբոր կաղնուոյ անտառի մը յա-

տակագիծը շինելու ըլլար Աւփրեա, վայելուչ կաղնի մը կը քաշէր, և անոր բնոյն վրայ միտալ մը կը դնէր, որուն մէջ անտառին անունը գրուած կը տեսնայիր. հոն մօտն ալ խոզ մը կամ կինճ մը կը նկարէր, որ տերէններուն մէջ ծառէն վար ինկած վայրի կաղինները կը փնտրուէ: Թէ որ ընդ հակառակն եղեին ծառերու անտառի մը յատակագիծը քաշելու ըլլար, անոր անունը եղեին ծառի ոստերով պըսակեալ ժայռի մը վրայ կը գրէր, և այս ժայռին տակ կը տեսնայիր եղջերու մը հանդարտ նստած առանց որսի շուներէ և որսորդներէ վախնալու:

Այս երկասիրութեանց մէջ այնպիսի ընտիր ճաշակ ու դատումն կը ցուցնէր Աւփրեա, որ յայտնի կը տեսնուէր թէ նկարչութեան հանճար ունէր. և գտած պարապ ժամանակները միշտ կամ գիւղական տեսարան մը, կամ կենդանիներ քաշելով կ'անցընէր. ինչ և իցէ պզտի թղթի կտոր մը որ գտնելու ըլլար, թռչուն մը, ծաղիկ մը, կամ ծառի ճիւղ մը կը նկարէր վրան: Ասանկ ահա օրուան մէջ ունեցած բոլոր պզտի ժամանակները ուրուագրութեան կը ծառայեցընէր. և ոչ երբէք քառորդ մը ժամանակ պարապ անցուցած է առանց բան մը ընելու:

Գէորգ և Եղիսաբեթ իրենց զակին պէս կը սիրէին զԱւփրեա, և իրաւունք ալ ունէին, որովհետեւ իրենց տղաքն անկէց օրինակ առնելով՝ աւելի փութաջան և մտադիր կ'ըլլային:

Դ

ԲԱՐԵՒԱԽՏ ԴԻՊՈՒԱԾ ՄԸ

Աւփրեա, ինչպէս տեսանք, պատուական տղայ մըն էր, և ամենուն սիրելի իր զըւարթ բարուցն, և այն յօժարութեանն համար՝ որով կը կատարէր իրեն հրամայուած կամ իրմէ խնդրուած ծառայութիւնները: Օր մը պահապանն առթով մը զանիկայ Ձէլսէք խրկեց, որ իր տիրոջը մէկ զղեակն էր, ուր շատ քիչ անգամ կու գար իշխանը, ան ալ մեծ որսի մը պատճառաւ: Գղեկին վերատեսուչն իր մէկ բարեկամը կերակրոյ հրաւիրել ուզելով, յանձնել տուեր էր Գէորգայ՝ որ ջուխտ մը կաքաւ խրկէ իրեն. և որովհետեւ ճամբան երկայն չէր, Գէորգ Աւփրեաի տուաւ զանոնք որ տանի: Օղը խիստ աղուոր էր, և շատ սիրով կ'ը-

նէր ինքք այս համառօտ ճամբորդութիւնը, անանկ որ ուրախութեամբ տնէն դուրս ելաւ: Ճամբօն վրայ ջրվէժի մը հանդիպեցաւ, որ առատ ջուր սրսկելով բարձր ժայռէ մը վար կը զահավիժէր, և որուն ձիւնափայլ փրփուրն ու բոլորտիքն եղող եղեւին ծառոց մութ կանաչ գոյնը հիանալի հակառակ երևոյթ մը կը ներկայացընէին: Քիչ մը հետու այս ջրվէժէն՝ ճանապարհորդի զգեստով օտարական մը գետինը նստած էր և անոր ուրուազիծը կը յօրինէր: Ալփրետ կամացուկ մը քովը մօտեցաւ արգելք չըլլալու համար, և ոտից ծայրերուն վրայ կեցած՝ առանց տեսնուելու զաղտուկ մը կը նայէր նկարին. բայց աղէկ մը դիտելէն վերջը՝ զարմանքը չըկարենալով բռնել, յանկարծ աղաղակեց.

— « Ո՛հ, սրչափ գեղեցիկ է. ասոր նկարել կ'ըսուի »:

Օտարականը մէկէն գլուխը դարձուց նայեցաւ թէ ո՞վ է այս բացազանչութիւնն ընողը. ան ատեն Ալփրետ վախկոտ կերպով մը առաջ գալով՝ խնդրեց թոյլ տալու իրեն որ կարենայ աւելի մօտանց դիտել այն ազուտը երկասիրութիւնը. նկարիչը քաղաքավար եղանակաւ մը տուաւ իր համաձայնութիւնը:

— « Ինձի անանկ մը կ'երևայ, կ'ըսէր

Ալփրեա նայելով պատկերին, որ այս թուղթը հայլի մըն է, որուն մէջ ջրվէժը, ծառերն ու ժայռը պզտիկնալով կ'անդրադառնան: Ո՛րչափ վճիռ ու արծաթափայլ է ժայռին ճեղքէն ցայտող ջուրը. ինչպէս սա ազուտը փրփուրն եռալով կը սահի մամռապատ քարերուն մէջէն. և ինչպէս դալար ու թարմ է անոնց վրայի մամուռը. կարծես թէ ձեռքովս կը շօշափեմ զայն: Հապա սա մութ նոճիներն որ աներկիւղ բարձր հասակ մը կը նետեն դէպ ի երկինք, և հոն՝ ժայռէն քիչ մը հետու սա նկարուած եղջերուն որ ծարաւն աղբիւրէն կը զովացնէ. ո՛հ, ինչպէս ոտուրներուն վրայ թեթև կեցեր է: Իրաւցընէ այս եղջերունին համար մարդ չվախնար. որովհետև յայտնի կը տեսնուի որ եթէ հարկ ըլլայ՝ ինչպէս ամենայն արագութեամբ պիտի կարենայ փախչիլ, և դիւրին բանի մը պէս՝ ճամբօն դիմաց արգելք եղող ծառի կոճղերու կամ ժայռուտ քարերու վրայէն ցատքել: Իսկ իմ շինած եղջերուներս անանկ կաղ ու անկատար են, որ կարծես թէ քայլ մը առնեն նէ՛ վար պիտի իյնան. ո՛հ, ինչպիսի տարբերութիւն »:

Նկարիչը կ'ուրախանար սրտէն այս խօսքերուս վրայ, ոչ միայն պատանեկին տուած անկեղծ գովեստներուն համար,

բայց միանգամայն նոյն արուեստին և գեղեցկին ճշմարիտ գաղափարը անոր մը տաց վրայ դրոշմուած տեսնելուն համար:

— « Դու ուրեմն պզտի նկարիչ մըն ես, ըսաւ անոր խնտալով:

— Ո՛հ, պատասխանեց Ալփրետ, ես ինչուան հիմա ինքզինքս չէ թէ պզտիկ, հապա մեծ նկարիչ մը կը կարծէի. սակայն հիմա կ'իմանամ ստուգիւ որ ես ոչինչ եմ, բոլորովին ոչինչ:

— Ի վերայ այսը ամենայնի կ'ուզեմ ես նկարներդ տեսնալ. որ մը կու գամ զքեզ գտնալու, և պէտք է որ ան ատեն ցուցնես ինձի զանոնք. դու հիմա ըսէ ինձի ո՛ւր է տունդ, և թէ ո՛վ են ծնողքդ:

— Աւաղ, պատասխան տուաւ Ալփրետ. ես խեղճ որբ տղայ մըն եմ՝ առանց անկողնի և առանց յարկի. բայց կրունվալտ անտառի պահապանը զթալով վրաս՝ առաւ զիս իր տունն և որդեգրեց իրեն:

— Անտարակոյս ուրեմն իրեն ազգական ես. եղբորդդին արդեօք:

— Չէ, չէ ավենևին. բոլորովին անծանօթ էի անոր մինչև այն օրն՝ որ գացի իրեն դուռը զարնելու, և սակայն պահապանն ու իր կինը մէկէն ընդունեցան զիս, կը խնամեն ու կը սնուցանեն և այնպիսի սէր կը ցուցնեն վրաս՝ իբրև թէ իրենց

իրեք զաւակներուն ճշմարիտ եղբայրն եղած ըլլայի:

— Մե՛ծ բան, ըսաւ նկարիչը: Բայց ինչպէս եղաւ ասիկայ, ինչ դիպուածով այս բարի մարդկանց տունն եկար »:

Այն ատեն Ալփրետ տեղն ի տեղը պատմեց բոլոր իր պատմութիւնը: Նկարիչը մեծ ուշադրութեամբ մտիկ ընելէն վերջը, ըսաւ իրեն.

— « Ինչ ազնիւ մարդիկ, ինչ մարդասիրութիւն: Ալփրետ, բարևէ իմ կողմանէս պահապանն ու կնիկը, և ըսէ իրենց որ վաղը պիտի գամ իրենց այցելութեան, շնորհակալ ըլլալու համար զքեզ իրենց տունն առնելնուն և իբրև իրենց որդին խնամելնուն համար »:

Այս նկարիչը Պ. Ռիտինկ կը կոչուէր, որ իշխանին յանձնարարութեամբը քանի մը օրուքնէ ի վեր Ֆէլսէք գղեակն եկեր էր՝ հին թանգարանի մը պատկերներէն մէկ քանին նորոգելու համար. միանգամայն չուզելով կորսնցնել այսպիսի բարեպատեհ առիթ մը, շրջակայից գուարթատեսիլ և նկարակերտ տեսարանները կը քաշէր:

Երկրորդ օրը իրիկուան Պ. Ռիտինկ Ալփրետի տուած խոստմունքը պահեց, և եկաւ պահապանին այցելութեան: Այս երկու բարեբարոյ անձինքներուն հարկա-

ւոր չեղաւ երկայն ժամանակ իրարու հետ տեսնուիլ՝ զիրար յարգելու համար. երկուքն ալ ունենալով այն յատկութիւններն՝ որ կը միաւորեն իրարու հետ առաքինի հոգիները, շուտով բարեկամացան:

Քանի մը քաղաքավարական խօսակցութիւններէ ետքը, Պ. Ռիտինկ սկսաւ Ալփրետի ուրուագրութեանցը վրայ խօսիլ, և ուզեց տեսնալ զանոնք:

— « Գնա բեր, զաւակս, ըսաւ Եղիսաբեթ. և վերջը նկարչին դառնալով՝ Տեսնաս, պարոն, զուրցեց, ինչ աղուոր բաներ »...

Բայց Ալփրետ սաստիկ ամբջնալով իր մօրը տուած գովեստներուն վրայ, խօսքը բերնէն կտրեց ու ըսաւ.

— « Ա՛հ, Պ. Ռիտինկ, ընդ հակառակն պիտի տեսնաս որ բան մը չեն արժեր, այնչափ խեղճ են »:

Նկարիչն աղաչեց որ երթայ բերէ զանոնք. տղան ալ հնազանդեցաւ և զնաց բերաւ իր ուրուագրութեանց գալարը, գորոնք մի առ մի զննեց Պ. Ռիտինկ, և ստէպ ժպիտով մը կը յայտնէր իր հաճութիւնը. և թէպէտ շատ պակասութիւններ ալ կը գտնար անոնց վրայ, ի վերայ այս բամենայնի ուրախակից եղաւ տղուն՝ որ առանց դաս առնելու, տարիներով նկարչութիւն սորվողներէ աւելի կտրիճ էր:

— « Այս տղան նկարիչ ծնած է, ըսաւ յետոյ պահապանին. յանձնեցէք զինքը ինձի, և օր մը գոհ կ'ըլլաք »:

— Ամենայն սիրով կը յանձնեմ, պատասխանեց Գէորգ՝ նկարչին ձեռքը սխմելով. արդէն երկայն ժամանակէ ի վեր կը մտածէի որ ինչ բանի դնեմ այս տղան: Տասնըջորս տարին լմընցուցած է, և ալ էշէնդալի դպրոցին մէջ սորվելու բան չմնաց իրեն համար. զինուոր կամ որսորդ ըլլալն իր բանը չէ, որովհետեւ սաստիկ փափուկ ու կարեկից սիրտ ունի. աւելի իր մօրը քաղցրութիւնն առած է, քան թէ իր հօրը կտրեճութիւնը: Թէ որ քեզի անանկ կ'երևայ որ օր մը կրնայ վարպետ նկարիչ մը ըլլալ, առ քեզի աշակերտ, ես գոհ կ'ըլլամ:... Բայց ինչ պիտի տամ քեզի ասոր փոխարէն:

— Ինչ պիտի տամ. վարձքի վրայ մի խօսիր հետս. դու ինձի նախ սորվեցուցիր թէ ինչպէս պէտք է ընդունիլ որբ տղայ մը, և զիտես որ ինչպէս ճրագ մը ուրիշ ճրագ մը կը վառէ, ասանկ բարի գործ մըն ալ ուրիշ բարի գործ մը կը ծնանի. բնական է ասիկայ: Գղեկին մէջն ընելու աշխատութիւնս լմընցընելէն ետքը, կու գամ կ'առնեմ զԱլփրետ, և հետս քաղաքը կը տանիմ. և կը խոստանամ ալ քեզի

որ հոգ ու աշխատանք չեմ խնայեր՝ ճարտար նկարիչ մը ընելու համար զինքը » :

Ալփրեոտ այս բաներն որ լսեց, ուրախութենէն չէր կրնար կենալ. մօտեցաւ Պ. Ռիտինկի քովը, և որչափ կրցաւ յայտնեց իր երախտագիտութիւնն այսպիսի բարութեան մը համար. որովհետեւ մեծ բազմ կը սեպէր որ կարենար օր մը ինքն ալ փրփրադէզ ջրվէժներ նկարել, և այնպիսի եղջերուներ՝ որ կարենան վազել :

Սակայն երբոր քանի մը օրէն ետքը Պ. Ռիտինկ եկաւ նորէն պահապանին տունն որ առնէ տանի զԱլփրեոտ, ասիկայ սկսաւ լալ դառնապէս, որովհետեւ սիրտը կը կըտըրտէր մտածելով որ պիտի թողուր իր երկրորդ հայրենական տունը, և պիտի բաժնուէր իր սիրելի ծնողքէն, եղբօրմէն ու քուրերէն :

Գէորդ ձեռքէն բռնեց ու ըսաւ իրեն.

— « Մի՛ լար, սիրելի Ալփրեոտ. ժաւանակն եկած էր որ վիճակ մը որոշէիր քեզի. թող որ քաղաքը շատ հեռու չէ, և մենք ստէպ կրնանք գալ զքեզ գտնալու, և դու ալ կիրակի և ուրիշ տօն օրերը կու գաս մեզի : — Այո, Պ. Ռիտինկ, այս պայմանաւ կը թողում զԱլփրեոտ՝ որ ստէպ գայ մեր տունը. բայց գլխաւորապէս, թէ որ թոյլ կու տաս, կը փափաքիմ որ ամէն

տարի Ծննդեան տօնին օրերը մեր ընտանեացն հետ գտնուի. արդարացի չէ՞ ըսածս, Պ. Ռիտինկ :

— Շատ օրինաւոր է փափաքդ, պատասխանեց նկարիչը. մանաւանդ թէ որ դու և ընկերդ հաճիք, ամէն անգամ որ Ալփրեոտ հոս գալու ըլլայ՝ ես ալ կ'ընկերեմ իրեն մեծաւ յօժարութեամբ :

— Ամենայն սիրով, աղաղակեցին միաբերան այր և կին. ասիկայ կրկին հաճոյք մը ընել է մեզի » :

Սրտաշարժ էր բաժնուելու վայրկեանը : Գէորդ յանձնեց Ալփրեոտի որ յարգէ միշտ և մեծարէ իր վարպետն, որ այնչափ գուժ կը ցուցնէր վրան. Ալփրեոտ խոստացաւ կատարելու զայն, և յետ իր երախտագիտութիւնն յայտնելու ծնողացը, նկարչին հետ գնաց լալով, և իրեն հետ բոլոր ընտանիքն ալ կու լար :

Պ. Ռիտինկ ըրած խոստմունքները հաւատարմաբար պահեց, և ինքզինքը երջանիկ կը սեպէր ասանկ գործունեայ աշկերտ մը ունենալուն համար, և անոր ըրած յառաջադիմութիւնն իր վեհանձն սրտին ամենէն ախորժելի փոխարէնն էր : Ստէպ մէկտեղ կ'երթային պահապանին ու անոր ընտանեացն այցելութեան. երբեմն օրերով ալ կը կենային հոն, և ունեցած ժամաւ

նակնին բանի կը բերէին՝ այն ապառա-
ժուտ անտառներուն գեղատեսիլ շրջակայքը
նկարելով:

Պ. Ռիտինկ չէր յագենար իր աշկեր-
տին ջանքը, հլուծիւնն ու տաղանդը գո-
վելէն:

— « Մէջերնիս մնայ խօսքս, Պ. կրուն-
վաւտ, կ'ըսէր ինքը, այնպիսի քաջ նկարիչ
մը պիտի ըլլայ Աւփրետ, որ զիս շատ
պիտի անցնի: Ի՛նչ ցաւալի բան պիտի
ըլլար՝ թէ որ այսպիսի տաղանդ մը թա-
քուն մնացած ըլլար, և ո՛րչափ բարեբաղդ
կը սեպեմ զիս՝ զանիկայ կըթելու ու զար-
գացընելու պաշտօնն ունենալուս համար »:

Քանի մը տարուան մէջ Աւփրետ գեղե-
ցիկ պատանի մը եղաւ, և իր յարատու-
թեամբն ու վարպետին խնամքովը բաւա-
կան կատարելագործեր էր իր արուեստը:

Ի՞նչեան խթման օրն հասաւ, և վար-
պետն ու աշկերտը ճամբայ ելան գալու
գտնալու իրենց անտառի ցանկալի բարե-
կամները, որոնցմէ ըստ սովորականին
անկեղծ և մտերիմ սիրոյ ուրախութեամբ
հիւրընկալութիւն գտան: Ընթրիքէն ետքը,
Աւփրետ և եղբարքն իրենց խուցերը ա-
ռանձնացան. միայն Պ. Ռիտինկ տեղէն
չշարժեցաւ. Գէորգ և Եղիսաբեթ արդէն
զիտեր էին անոր դէմքին վրայ որ անսո-

վոր մտածութեամբ մը զբաղած էր, և
անհամբերութեամբ կը սպասէին որ միտքը
յայտնէ: Վերջապէս՝ նկարիչն այս խօս-
քերով կտրեց լուծիւնը.

— « Սիրելի բարեկամներս, դուք եր-
կայն ժամանակէ ի վեր զիտէք Աւփրետի
վրայ ունեցած սէրս, և իր բաղդին յա-
ջողելուն փափաքս. անոր համար պէտք
է խոստովանիմ՝ որ ինչ որ կրնայի ես
սորվեցընել իրեն, սորվեցաւ. և թէպէտ
մեծ ցաւ կը պատճառէ ինձի իրմէ բաժ-
նուիլը, սակայն կը տեսնամ որ իր օգտին
համար հարկ է որ ատենուան մը համար
հեռանայ իր երկրէն ու իրեններէն և եր-
թայ իտալիա պտըտի, մասնաւորապէս
իրեք կամ չորս տարի Հոմ կենայ, որ-
պէս զի բոլորովին կատարելագործէ իր
արուեստը Հոմայ դպրոցին ոճովն, և
հոնտեղի եղած հրաշալի նկարները տես-
նելով: Չեմ ուզեր ծածկել ձեզմէ որ այս
դիտաւորութիւնն ի գործ դնելու համար
թեթեւ ծախքով չենք կրնար գլուխ ելլել.
սակայն վերջը ամենամեծ վաստակ պիտի
բերէ մեզի այս ծախքը, վասն զի ապա-
հովապէս կրնամ խոստանալ ձեզի որ
ասկէց աւելի շահաւոր տեղ չէք կրնար
դնել այս դրամոյ գլուխը:

« Հիմա ծախքին գալով, ինչպէս ըսի՝

ծանր է անիկայ, և կարծեմ թէ՛ ձեր կարողութենէն վեր, ես աս բանիս վրայ մտածելով՝ կ'ըսեմ որ թէպէտ օտար երկրի մէջ չկրնար ուրիշներէ օգնութիւն գտնալ Աւփրետ, բայց իր քաջած նկարներովը կրնայ իր ապրուստը ճարել, սակայն այսու ամենայնիւ չափաւոր գումար մը դրամոյ պէտք է իրեն որ կարենայ փամանակ գտնալ իրեն համար աշխատելու, և իր ազնուական արուեստը կատարելագործելու:

« Չեր օրինակովն յորդորուելով՝ երբոր յանձն առի հրահանգելու զԱւփրետ, միտքըս դրի առանց ամենեկին ո և իցէ վարձքի սորվեցնել իրեն ինչ որ գիտէի. այն տարիներուն մէջ շատ աշխատեցաւ Աւփրետ, և թէպէտ թեթե գնով կը ծախուէին իր նկարները, միշտ անոնցմէ եկած ստակը մէկդի դրի, և հիմա իրեն ճամբորդութեանը պիտի ծառայէ. բայց ասիկայ ոչինչ բան է՝ թէ որ դուք մնացած գումարը չաւելցընէք վրան. իրաւ քիչ բան չէ տալիքնիդ, սակայն կարելի է որ ուզենաք սկսած բարի գործերնիդ անկատար թողուլ: Ես ալ իմ կողմանէս կ'օգնեմ ձեզի՝ ծախքին շորբորդ մասին մէկը տալով »:

Երբոր Պ. Ռիտինկի առաջարկութիւնը լսեց Գէորգ, այն ամէն զգացմունքներով

յուզեցաւ սիրտը, զորոնք կը զգայ ճշմարիտ հօր մը սիրտը՝ իր մէկ որդոյն վիճակն որոշելու միջոցը: Աւփրետի գովելի կենցաղավարութիւնն և ընտրած արուեստին մէջ ըրած յառաջադիմութիւնը՝ Գէորգայ համար միշտ մխիթարութեանց աղբիւր եղած էին. անոր համար արժանի կը դատէր զանիկայ այսպիսի բարերարութեան մը, որուն արդէն կը զրգոէր զինքն Աւփրետի վրայ ունեցած սէրը. թող որ իր ճակտին քրտինքովը քիչ մը ստակ մէկդի դրած էր, և կ'արժէր որ այսպիսի օգտակար վախճանի մը գործածէ զայն: Բայց պատասխանելէն առաջ՝ աչքը մէյ մը Եղիսաբեթի դարձուց, անոր կամքն իմանալու համար, և անիկայ ալ հաւանութեան նշան տուաւ:

— « Ամենայն յօժարութեամբ կը հաւանիմ, ըսաւ պահապանը, և ինծի հետ Եղիսաբեթ ալ, միայն թէ հարկաւոր եղած դրամը մեր կարողութենէն վեր չըլլայ, որովհետև չենք ուզեր պարտք ընել »: Ուստի շուրջ շուրջանակի հաշիւ ըրին Աւփրետի ճանապարհորդութեան ու խտալիս բնակութեանը համար երթալու ծախքը. և տեսնելով որ ստակնին կը բաւէր, որոշեցին որ առջևի գարնան ճամբայ ելլէ Աւփրետ:

Երկրորդ առաւօտը՝ երբոր ամէնքը միա-
տեղ նախաճաշիկ կ'ընէին, իմացուցին
Ալփրետի առջի իրիկուան ըրած դիտաւո-
րութիւննին: Ալփրետի սիրտն ելաւ, և
զարմանքէն չէր կրնար հաւտալ այսպիսի
բաղդի մը. և թէպէտ երախտագիտութեան
զգացմամբ կը բորբոքէր, բայց միանգա-
մայն կը խշխշար սիրտը երբոր միտքը
կու գար որ այնչափ երկայն ատեն պիտի
հեռանար իր սիրելի ծնողքէն և արդիւ-
նաւոր վարժապետէն այնպիսի հեռաւոր
օտարութեան մէջ: Վերջապէս՝ մտածելով
որ այս առթիւ կրնար թերեւս օր մը անոնց
կենաց վերջին օրերուն հաստատուն նեցուկ
մը ըլլալ, յաղթեց իր տխրութեանը. մա-
նաւանդ որ իտալիա և անոր սակաւագիւտ
նկարները տեսնելու եռանդեամբ կը վառէր:

Սիրոյ և երախտահատոյց արտասուօք
շնորհակալ եղաւ իր բարեբարին. և յետոյ
Պ. Ռիտինկի հետ քաղաք դարձաւ. բայց
միտքը զրաւ որ գոնէ ինչուան ճամբոր-
դութեան միջոցը սովորականէն աւելի ըս-
տէպ գայ իր ծնողաց տունը. այնչափ կը
սիրէր զանոնք, որ միշտ ծնողը կը կոչէր,
և անոնք ալ այսպէս կ'ուզէին կոչուիլ:

Գէորգ և իր կինը ձմեռուան մէջ պա-
տանւոյն ճանապարհորդութեանն համար
հարկաւոր եղած պատրաստութիւնները

տեսան: Հայրը քաղաք զնաց չուխայ գը-
նելու համար, որովհետեւ կ'ուզէր որ որդին
վայելուչ զգեստ մը ունենայ. տանն առաս-
տաղէն վար բերել տուաւ այն կաշիէ սըն-
տուկն որ իր ճամբորդութեանցը մէջ գոր-
ծածած էր, և զբախ կողմը շատ մաշած
տեսնելով, տան մէջ ունեցած եղնիկի որ-
թու աղուոր կաշուով մը պատել տուաւ
զան: Եղիսաբեթ և իր աղջիկներն ալ
անդանդաղ կար կը կարէին և գուլպայ
կը հիւսէին, որպէս զի Ալփրետի համար
պէտք եղած ճերմակեղէնը պատրաստեն:
Պատանին այս միջոցին յաճախ ծնողացն
այցելութեան կու գար, և ամէն անգամուն
Գէորգ առիթ կը գտնար հայրական ազդա-
րարութիւն մը ընելու անոր, և խոհեմու-
թեան ճամբան սորվեցընելու. մեծ էր իր
ախորժը երբոր այսպէս կրնար խօսակցիլ
իւր Ալփրետին հետ, և այն ամէն խորհուրդ-
ները տալ անոր՝ զոր իր փորձ հասակը
կը թելադրէր իրեն:

Ալփրետ կը հիանար տեսնելով այն
փոյթն ու խնամքն որ ընտանիքը կը ցու-
ցընէին իրեն կարեւոր եղած բաները պա-
տրաստելու համար, և ձեռքէն ուրիշ
փոխարէն չէր գար՝ բայց եթէ Գէորգայ
ու Եղիսաբեթի ձեռքերն արտասուօք թըր-
ջել, և ըսել անոնց.

— « Իրաւցընէ կը խոստովանիմ որ նոյն իսկ ծնողքս ալ՝ եթէ մինչև աս օրս ողջ ըլլային, ասկէց աւելի չէին կընար հոգալ զիս: Աստուած տայ որ ըրած բարերարութիւննիդ պտղաբերեն և ես ալ կարենամ մշտնջենաւոր սիրով և առաքինի վարքով արժանապէս պատասխանել ձեր այսպիսի և այսչափ բարերարութեանցը»:

Երբոր ամենայն հանդերձանքները լմընցան, սնտուկը Հոռոմ խրկուեցաւ անուանի նկարչի մը վրայ, որուն նամակով յանձներ էր Պ. Ռիտինկ իր պատանի աշակերտը: Ալփրետ ոտքով պիտի ընէր ճամբորդութիւնը. «Քրիստիանոս» իր եղբայրն ու սրտակից բարեկամը՝ պզտի մախաղ մը ճարեր էր անոր, որպէս զի ճամբուն համար պէտք եղած բաները մէջը դնէ:

Եկաւ վերջապէս բաժանման օրը, և ամէնքը անտառին տան մէջ ժողովուեր էին. ճաշէն վերջը Ալփրետ քաղաք պիտի դառնար Պ. Ռիտինկի հետ, ուսկից ճամբայ պիտի ելլէր դէպի Իտալիա: Ազնուասիրտ մայրը ընտանեկան խնջոյք մը պատրաստեր էր վերջին հրաժեշտին համար. և ամէնքը միատեղ ճաշեցին այն օրն ալ: Ինչ զեղեցիկ և սրտաշարժ տեսարան էր՝ միախոհ միաբան և առաքինափայլ գերդաստանի մը հասարակաց ճաշը:

Քիչ ատենէն ետքը՝ պահապանը մէյ մը աչքը իր չորս կողմն եղողներուն վրայ դարձուց, և տեսնելով որ տխրութիւնն համարացուցեր էր անոնց լեզուները, ուզեց սիրտ տալ անոնց հետեւեալ խօսքերով.

— « Չէ, զաւակներս, չէ, ասանկ մի կենաք, մաղձոտութիւննիդ փարատեցէք. և դու ալ, սիրելի ընկերս, աչքերդ սրբէ. աշխարհիս կարգն ասանկ է, երբոր տղաքները կը մեծանն՝ պէտք է որ երթան օտար երկիրներ տեսնան. դուք ալ, իմ սիրուն աղջիկներս, դուք ալ թերևս օր մը ձեր հայրենական տունէն հեռանաք. սակայն լեռներն ու ձորերը զմեզ մարմնով բաժնեն նէ ալ, մեր սրտերը միշտ միացած պիտի մնան: Տխուր է վերջին բարեի վայրկեանը, բայց դարձին յոյսը պէտք է զմեզ մխթարէ. ո՛հ, որչափ որ այսօր իր երթը մեզի ցաւ կը պատճառէ, այնչափ աւելի ախորժելի և ուրախացուցիչ պիտի ըլլայ զալուստը, Ուստի ձեզ տեսնամ, տղաքս, ուրախ կեցէք »:

Ամէնքը Գէորգայ հաճոյք մը ընելու համար՝ ջանացին տրտմութիւննին թօթափել արտաքուստ. ինքն ալ զուարճալի պատմութիւններով կամաց կամաց ընկերութեան զուարթութիւն տուաւ, և որպէս զի ամենուն աշխոյժը վառէ, զնաց շիշ մը

բերաւ այն գինիէն, ուսկից մեծ տօնի օրերը միայն կը խմէին, և ամենէն առաջ Պ. Ռիտինկի գաւաթը լեցուց, ետքը կնոջը աղջիկները չէին ուզեր խմել, որովհետև սովորութիւն չունէին. բայց հայրերնին քաղցրութեամբ բռնազատեց զանոնք որ քիչ մը բերաննին դնեն. «խմեցէք, կ'ըսէր ժպտելով, գինին մաղձոտութիւնը կը վռնտէ» . իսկ Ալփրեստ և Քրիստիանոս առանց գժուարութեան գաւաթնին տուին:

Սեղանը լմբնալու վրայ էր, երբոր Գէորգ գաւաթը վեր վերցընելով՝

— «Ալփրեստ, ըսաւ, քու յաջող ճամբորդութեանդ և յաջող դարձիդ համար կը խմենք այս բաժակը:

— Աստուած տայ», ըսաւ Եղիսաբեթ՝ գաւաթն էրկանը գաւաթին զարնելով: Նոյնպէս ըրին մէկալնոնք ալ, տեսակ տեսակ բարեմաղթութիւններ ընելով Ալփրեստի և անոր կենդանութեանը համար խմելով: Այսպիսի գորովագութ բարեսիրութեան մը ալ չդիմանալով Ալփրեստ, թող տուաւ սրտին զգացմանցն որ աղէկ մը զեղանին, և արտասուալից աչօք աղաղակեց.

— «Ո՛վ սիրեցեալ ծնողք իմ, ինչպէս պէտք է երախտագէտ ըլլամ ձեզի. առանց ձեզի, առանց ձեր այսպիսի խանդակաթ սիրոյն, ինչ եղած պիտի ըլլայի ես: Զէ,

չէ, ոչ երբէք պիտի կարենամ ես արժանապէս փոխարէնն հատուցանել ձեր ըրածներուն. այլ Աստուած պիտի վարձատրէ զձեզ լիապէս, և յուսամ թէ ինծի ալ միջոցը կու տայ որ իրօք ցուցընեմ ձեզի, ինչպէս նաև իմ եղբորս ու քուրբրուս, թէ ձեր բազմապատիկ երախտիքներն անջինջ են սրտիս մէջ.

— Այո, սիրելի Ալփրեստ, պատասխանեց պահապանը, իրաւ է որ մեր հիմակուան ըրածը՝ մեծ աղէկութիւն է քեզի. և երբոր մէկալ եղբայրներուդ վրայ կը մտածեմ, կը տեսնամ որ գրեթէ մեր կարողութենէն վեր է այս բարեգործութիւնը. թէպէտ ինծի և իմ Եղիսաբեթիս համար շատ բան մը պէտք չէ, որովհետև ա՛լ կեանքերնիս սահելու վրայ է, բայց թէ որ տղոցս մէկը խեղճութեան մէջ իյնայ...: Ինչպէս որ մենք քեզի օգնեցինք այնպէս դու ալ իրենց օգնութեան հասիր, և մի՛ թողուր որ կարօտութեան մէջ տառապին: Խոստմունք կու տամ ինծի, Ալփրեստ, ամենուս առջևը, որ երեսդ չդարձընես եղբայրներէդ՝ անոնց նեղութեան օրերը...:

— Ո՛վ հայր իմ, աղաղակեց Ալփրեստ՝ Գէորգայ ձեռքն իր սրտին վրայ դնելով, աշխարհիս մէջ ամենէն ապերախտ մարդը կ'ըլլայի՝ թէ որ ձեր բարերարութեանց

փոքրագոյնն ալ մտքէս ելլելու ըլլար .
ո՛հ, չէ՛, ձեր ամենուղ վրայ ունեցած սէրս
յարդի շիւղի մը չափ ալ չկրնար պակսիւ
երբէք սրտէս, և կը փափաքիմ մանաւանդ՝
որ երջանկութեան նշուիւ մը կարենամ
պսակել ձեր կենաց օրերը և քաղցրացը
նել ձեզի որդեգրեալ զաւակի մը և եղբօր
մը վայելքը :

— Կը հաւտամ, որդեակ իմ, կը հաւ-
տամ ըսածիդ, և գիտեմ որ բերանդ սրտիդ
համաձայն կը խօսի: Սակայն դժբաղդաբար
հասաւ բաժանման ժամանակը. ծունկ չո-
քէ, Ալփրետս, որ հայրական օրհնութիւնս
առնես»:

Հպատակեցաւ Ալփրետ հօրը ձայնին:
Գէորգայ կերպարանքը այլափոխեցաւ, աչ-
քերն երկնային կենդանութիւն մը առին,
վեհութիւն մը իջաւ ճակտին վրայ, և ծնո-
ղական սէրը ձայնը զօրացնելով, աչքերը
երկինք վերուց, ու ետքը Ալփրետի վրայ
դարձնելով զանոնք՝ ըսաւ.

— «Օրհնեա՛լ ըլլաս յԱստուծոյ, որ-
դեակ իմ, և ինքը պաշտպան և օգնական
ըլլայ քեզի ո և իցէ տեղ, պահէ զքեզ ի
չարութենէ, և հիմակուան պէս լաւաբարոյ
և ազնիւ դարձնէ զքեզ մեր զիրկը»:

Մայրն ու տղաքը երկուքին բոլորտիբը
ժողովուած՝ արտասուօք կը յայտնէին իրեց

ցաւը: Պ. Ռիտինկի սիրտն ալ կը գորովէր
այսպիսի տեսարանէ մը, և կը փափագէր՝
եթէ կարելի ըլլար՝ պատկերի վրայ առնուլ
զայն նոյն վայրկենին, որպէս զի այսպիսի
փոխադարձ առատ սիրոյ մը զեղմունքը
անկորուստ կարենար մնալ: Ամէնքը ներ-
քուստ Գէորգայ հետ նոյն իղձերը կը
զգային Ալփրետի համար, և կարծես թէ
աստուածային ազդեցութիւն մը կ'իմացը-
նէր որ զուր տեղը չէր իջնար հայրական
օրհնութիւնը պատանւոյն գլխուն վրայ:

Գէորգ վեր վերուց զԱլփրետ, և խան-
դաղանօք գրկելով զանիկայ՝ կ'ըսէր.

— «Գնա՛ խաղաղութեամբ, զաւակս,
Աստուած հետդ ըլլայ, միշտ աչքիդ դիմացն
ըլլայ ինքը, և մի՛ մոռնար երբէք որ իր
ամենատես աչքը ամէն տեղ կը հասնի
քեզի. այս մտածութիւնն զգուշացնէ քեզ
յամէն չար գործոց, և յիշէ՛ միշտ որ այս
աշխարհիս բարիքն ու հեշտութիւնքը ձեռք
ձգելու համար չարժեք որ մեր խղճմտան-
քին դէմ բան մը ընենք:

«Յիշէ՛ նաև որ պանդուխտ ենք երկրիս
վրայ, և յաւիտենականութիւն մը ստեղ-
ծուած է մեզի համար: Չեղքէդ եկած բա-
րիքն ըրէ. ոչ միայն խորշէ ի չարէն, այլ
նաև զգոյշ կեցիր այն առիթներէն՝ որ ի
չարն կը զլորտըկեն զմարդ. հեռու կեցիր

մասնաւորապէս այն մարդիկներէն, որ աստուածապաշտները կը ծաղրեն, և մեր հարց գիւղական անպաճոյճ սովորութիւններուն վրայ կը խնտան: Երթան բարով, որդիս, յաջող ճամբորդութիւն ընես...

— Սիրելի Ալփրեստ, ըսաւ Եղիսաբեթ, կը տեսնաս որ կու լամ. այս արցունքներու համար կ'աղաչեմ կը պաղատիմ քեզի, որ միշտ հաւատարիմ մնաս Աստուծոյ, միշտ արդար, միշտ բարի. երբոր չարիք գործելու փորձութիւն զգաս, այս արցունքներս միտքդ բեր, և յիշելով որ միշտ ուրախութեան պատճառ եղած ես մեզի՝ մի՛ ուզեր տհաճութիւն տալ: Մենք հիմայ կու լանք մեզմէ բաժնուելուդ համար, բայց շատ աւելի դառն կ'ըլլային մեր արտասուքները՝ թէ որ քու մէկ յանցանքիդ վրայ ողբալու ըլլայինք. մի՛ մոռնար մեր սիրալիւր յորդորներն, և որովհետեւ Աստուած ասանկ սահմաններ է՝ բարեաւ գնա՛, սիրուն Ալփրեստ, բայց ստէպ մտքէդ անցուր զմեզ, և երջանիկ եղիր »...

Ալփրեստ մօրը ձեռքը համբուրեց, և հօրը, եղբօրն ու քուրերուն հետ զրկուելով, ճամբայ ելաւ:

Բոլոր տնեցիքն ինչուան անտառին ծայրը հետն ընկերեցին, բայց վերջապէս բռնադատուեցան յետին ողջոյնը տալու

անոր: Գէորգ երկայն ատեն անշարժ կեցաւ հոն կնոջն ու որդւոցը հետ, և Ալփրեստ ճամբու գաւազանը ձեռքը և պայուսակն ուսոցը վրայ՝ ստէպ կը դառնար կը նայէր անոնց ու կը բարևէր ձեռքով, և անոնց բարևները կ'առնէր, մինչև որ անտառախիտ բլրոյ մը մէջ մտնալով՝ աներևութացաւ աչքէ:

Ե

Ծ Ն Ն Դ Ե Ա Ն Ը Ն Ծ Ա Ն

Ալփրեստի հեռանալէն ետքը իրեք անգամ Ծննդեան տօնն եկեր էր, և ինչուան այն ատեն իրեն վրայ եկած լուրերը միշտ ուրախալի էին. հիմա չորրորդ տարին էր, և չորրորդ անգամ եկաւ Ծննդեան խրթումն ալ: Նոյն օրը պահապանը սովորականէն աւելի շուտ տուն դարձաւ. սաստիկ ցուրտ էր օդը, բայց երկնից երեսը պարզ ու գեղեցիկ. երեկոյեան արևը պատուհանին բոլորչի ապակիներէն սենեկին մէջ կը թափանցէր, որոնց երեսը սառուցով ծածկուիլ սկսած ըլլալով, երբոր արեգակ-

նային ճառագայթները կը զարնէին վրանին՝ գոհարներու պէս կը փալփլէին:

Գէորգ կռթռնեցաւ իր աթոռին վրայ կրակարանին մօտ, և քանի մը չոր փայտեր դրաւ կրակին վրայ. մէկէն ի մէկ աշխոյժ բոց մը բորբոքեցաւ, որ դողդոջուն լոյս մը տարածելով սենեկին մէջ՝ սառնապատ ապակիներուն լուսաւորութիւնն աւելցուց:

Այն միջոցին Եղիսաբեթ ներս մտաւ. հարցուց Գէորգ անոր թէ Ալփրեսէն նամակ եկեր էր արդեօք:

— «Չէ, չկայ, պատասխանեց անիկայ տխրագին:

— Այս ինչ արտաքոյ կարգի բան, ըսաւ պահապանը գլուխը շարժելով. ոչ երբէք ինչուան հիմա Ալփրեստ Ծննդեան խթման օրը զուրկ թողուց գմեզ իր նամակներէն, և այս օրուան գրած նամակներուն մէջ մանրամասն տեղեկութիւն կուտար իր վրայ, գոր ախորժով կրկին և կրկին կը կարդայինք:

— Այս ախորժն այսօր պիտի չունենանք, ըսաւ Եղիսաբեթ հառաչելով:

— Արդեօք ինչ ձախորդութիւն հանդիպեր է մեր որդւոյն՝ որ նամակ չէ զբրած...»

Դեռ բերանն էին այս խօսքերը, մարդ

մը ներս մտաւ, որուն մագերուն վրայ եղեամն ինջեր էր. ձեռքը նամակ մը կար, և ուսոցը վրայ ալ լայնիկէ ու բարձր արկղ մը բռնած էր: Ամէնքը սկսան իրարու երեսը նայիլ զարմացմամբ, որովհետև չէին կրնար երևակայել թէ ինչ կար արկղին մէջ:

— «Ես կարծեմ թէ, ըսաւ կատարինէ, մեծ հայլի մըն է ասիկայ». և երբոր ամէնքն իրենց կարծիքներն ըսելու հետ զբաղած էին, մարդը պահապանին ձեռքն յանձնեց նամակը, և բեռը կռնակէն վար դրաւ:

— «Պ. Ռիտինկի գիրն է, ըսաւ Գէորգ՝ վրայի հասցէն նայելով: Ինչ կը նշանակէ ասիկայ... Չըլլայ թէ ձախորդութիւն մը հանդիպած ըլլայ մեր Ալփրեստին»: Խզեց կնիքը, և շտապաւ մը կրակարանին լուսովը նամակն աչքէ անցընելէն ետքը, բերկրալից աղաղակեց.

— «Ո՛վ ընկերս, ո՛վ զաւակներս, կըրնա՞ք մակարերել արդեօք թէ ինչ կը խաւրէ մեզի Ալփրեստ:

— Ինչ արդեօք, ամէնքը մէկ բերան հարցուցին:

— Պատկեր մը, պատկեր մը խրկեր է Հոռոմէն: Գալար մը ըրած ուղարկեր է զայն առ Պ. Ռիտինկ, աղաչելով զանիկայ որ

ուկեզօժ շրջանակի մը մէջ դնել տայ զայն, և ջանայ ամենայն կերպով որ Ծննդեան խթման օրը մեր ձեռքը հասցընէ: Պ. Ռիտինկի ըսածին նայելով, սքանչելի պատկեր մըն է խրկածը: Ո՛հ, իմ Ալփրեստ սակաւագիւտ տղայ մըն է. ո՛րչափ կը փափաքէի տեսնալ զինքն և իմ թեւերուս մէջ սխմել: ... Կատարինէ, ինչուան որ ընթրիքը գայ, գնա՛ գաւաթ մը զինի բեր այս խեղճ մարդուն, որ քիչ մը ոյժ առնէ, որովհետև դուրսը անտանելի ցուրտ է »:

Մարդը սիրով ընդունեցաւ զինին. բայց չուզեց ընթրիք ընել, ըսելով թէ իր մէկ քանի ազգականները բռնադատեր էին զինքն որ Ծննդեան խթման ու տօնին օրերը իրենց հետ մէկտեղ անցընէ էշէնդալ գեղը:

— « Ինչպէս կ'ուզես՝ անանկ ըրէ, ըսաւ պահապանը. բայց գոնէ ուրիշ գաւաթ մ'ալ զինի խմէ »: Խմեց, բարի ձեռքն առաւ, ու ելաւ գնաց:

— « Չորս կողմս եկէք գաւկըներս, ըսաւ Գէորգ, որ ուրախութենէն ինքիրմէն դուրս ելեր էր. Պ. Ռիտինկի նամակին մէջ Ալփրեստի նամակ մը գտայ, ամէնքնիս մէկատեղ լսենք զայն »:

— Ի՛նչ ուրախութիւն, զուրցեց պզտի Լուիզը, բայց կ'ուզես նէ վայրկեան մը համբերէ, սիրելի հայր իմ, մինչև որ երթամ ճրագ մը բերեմ:

— Աղէկ ըսիր, մթնկեկ բլլալով՝ չեմ կրնար շուտով կարգալ. գնա նայինք, բայց շուտով եկուր:

— Մի՛ տարակուսիր ամենևին »:

Իրաւցընէ մէկէն ճրագը բերաւ ու հօրը քովը ստուրի մը վրայ դրաւ: Ամէնքը Գէորգայ քով բոլորուեցան, և անհամբերութեամբ կը սպասէին լսել այն ցանկալի նամակն, որ հետեւեալն էր.

Սիրելի ճոռոյք և կըրտրք իմ.

« Ահաւասիկ Ծննդեան ընծայ մը կը խրկեմ ձեզի. այս պատկերիս նիւթը, ինչպէս կը տեսնէք, Փրկչին ծնունդն է մարտին մէջ: Հոստեղի նկարիչներէն շատն ապահովցուցին զիս որ ըստ բաւականին աղէկ յաջողած էր այս նկարը. ես կը փափաքեմ, սիրելի ճոռոյք իմ, որ ձեզի անանկ հաճոյական անցնի, ինչպէս որ ինձի անցաւ այն նկարն, որ առաջին անգամ ձեր տունը մտած ատենս տեսայ և սիրեցի և մինչև ցմահ միշտ պիտի յիշեմ:

« Ո՛ւր էր թէ պատկերիս հետ ճամբորդութիւն ընէի, և գայի անձամբ ներկայացընէի ձեզի զայն. բայց դեռ քիչ մը ատեն համբերելու է:

« Ի՛նչպէս աղուոր է այն երկիրն, ուր

հիմա կը բնակիմ. նոյեմբեր ամիսն ենք, և դուք սաստիկ ճմեռուան մէջ էք. ձեր տան յարկը, ինչպէս նաև անոր բոլորտիքն եզոզ նոճիները՝ կը ճմլին ձեան բեռանը տակ. իսկ հոս ինչուան հիմա նարնջենիներն ու լիմոնի ծառերը կ'ուռձանան կ'առուզանան՝ արծաթափայլ ծաղկըներով և ոսկեզոյն պտուղներով զարդարուած: Ի վերայ այսր ամենայնի՝ ինձի աւելի տենչալի է ձեր մենաուր բնակարանը, որովհետև հոն անցուցի կենացս երջանկագոյն ժամանակները: Ձեր առատածեռութեանը պտուղն է որ ես հիմա խաւիտոյ գեղեցիկ երկնքին տակ կ'ապրիմ, որ գեղարուեստից և արուեստագիտաց հայրենիքն է. և ձեր արդիւնքն է որ ես ալ արուեստագէտ եղայ, թէ որ արժանի եմ այս անուան:

«Միշտ աչքիս առջևն է՝ Քրիստոսի Ծնունդեան սրտաշարժ տեսարանը, որով ծնաւ յիս նկարչութեան սէրը. ոչ երբէք ուրիշ անգամ այսպիսի խորին տպաւորութիւն մը զգացած եմ վրաս. և անկէ ետքը տեսած բոլոր նկարներս անոր չափ ախորժ չարւին ինձի: Ինչպէս երջանիկ են մանկութեան տարիները. ինչպէս այն օրուան արշալուստոյն ճառագայթները կը գեղեցկացընեն ամէն բան. ո՛հ, ինչո՞ւ ասանկ շուտով կը թռչին:...

«Այս վայրկենիս դուք ամէնքնիդ մէկտեղ եկած կ'ըլլաք նամակս կարդալու համար, և խրկած պատկերս կը զննէք. ես ալ մտքով ձեր մէջն եմ, և խանդաղանօք ու երախտագիտութեամբ կը յիշեմ այն վայրկեանն՝ որ ձեր տան սեմը կոխեցի, ցրտէն սառած և անօթութենէ տանջեալ: Ինչպիսի՛ գորովով ընդունեցաք ձեր տունն այն աղքատ և անծանօթ տղան: Ազնուասիրտ մայրը անանկ աղէկ տաք ապուրով մը կերակրեց զիս, որ ինչուան հիմա անկէց համովը կերած չեմ. Քրիստիանոս, կատարինէ և ինչուան պզտի Լուիզն ալ եղբայրաբար իրենց Ծննդեան ընծաներէն մասն հանեցին ինձի:... Ո՛վ սիրեցեալ և յարգոյ հայր իմ, ո՛վ իմ գորովալից մայրս, մեծարանօք ձեռքերնիդ կը պագնեմ, և եղբօրս ու քերքս ալ սիրոյ համբոյր կու տամ: Կ'ուրբախանամ մտածելով որ քանի մը տարիէն ձեր մէջը պիտի գտնուիմ, ոչ թէ երեւակայութեամբ, հապաիրօք պիտի տեսնամ զձեզ, և բերնով պիտի կարենամ ապահովցընել զձեզ, որ եմ և միշտ պիտի ըլլամ

Հոսմ, 10 Նոյեմբեր 1815

Ձեր սիրելի որդիև

Ա.Լ.ՓՐԵՏ

— « Ահա այսպէս նամակ գրել կ'ըլլայ, ըսաւ պահապանը յուզեալ ի գորովոյ: Աստուած օրհնեց մեր բարեգործութիւնը, այնպիսի որդի մը տալով մեզի՝ որ արժանի էր անոր: Բայց չմոռնանք, աւելցուց ժպտելով, որ ընթրիքի ժամանակ է. երթանք սեղան, զաւակներս. վերջէն կը տեսնանք պատկերը:

— Ո՛հ, չէ, չէ, պատասխանեցին ընտանիքը. հիմա տեսնանք զայն:

— Սիրելի հայր իմ, ըսաւ պզտի Լուիզը, առաջ պատկերքը՝ վերջը ընթրիքը. երթամ ուրիշ ճրագ մ'ալ բերեմ որ աւելի աղէկ տեսնանք »:

Գէորգ, որ Լուիզի պէս ինքն ալ անհամբեր էր տեսնալու զայն, հաւանութեան նշան տուածին պէս աղջրկանը, անիկայ երթալն ու ճրագով դառնալը մէկ ըրաւ:

Ամէնքը սնտուկին քովը շարուեցան՝ սպասելով որ Քրիստիանոս արցանով և ուռամբ բանայ զայն:

— « Ո՛հ, ինչպէս աղուոր է, ամէնքը մէկ բերան աղաղակեցին, ինչ հրեշտակային դէմքեր, ինչ կենդանի գոյներ »:

Պահապանը ստորի մը վրայ պատին կռթընցուց պատկերը, և երկու ճրագները՝ մէկը մէկ կողմէն, միւսը մէկալ կողմէն կը լուսաւորէին զայն: Ամենուն աչքը սևեռած

էր այն փառաւոր նկարին վրայ, և իւրաքանչիւրնին ըստ իրեն տեսութեանը կը յայտնէր ո՛ր մասին աւելի հաւնած ըլլալը: Մայրը ձեռքերն իրարու բերելով, ըսաւ:

— « Իրաւքնէ ասկէց աւելի գեղեցիկ բան չկընար ըլլալ. կարծես թէ դիմացս կը տեսնամ այն մտւրն՝ ուր ծնաւ Յիսուս մանուկը: Ինչպիսի բարեսէր և զթած անկնարկութեամբ կը նայի մեզի Աստուածորդին: Տեսէք զկոյսն Մարիամ, ինչպէս ծունկ չորքած սիրալիր աչքերով կը դիտէ իր որդին. մէկ ձեռքովը կը պատէ զանիկա, ու միւսն իր սրտին վրայ դրած է. և անոր ներկայութիւնը մոռցընել կու տայ իրեն՝ տեղւոյն խեղճութիւնը: Ինչ մեծարոյ ծեր մըն է աստուածահայրն Յովսէփ, որ աչուրները վեր վերուցած՝ երկնից հետ կը խօսի: Հապա այն հովիւները. իրենց դէմքերուն վրայ կը փայլի սրտերնուն անկեղծութիւնը. ինչպիսի յարգութեամբ և եռանդով Յիսուսի երկրպագութիւն կը մատուցանեն: Հրեշտակներն ալ թեթեմարմով դէպ ի երկինք կը թռչին: Դիտեցէք նաև այն վառ լոյսը, որ կը բոլորէ զմանուկը. քան զհրեշտակաց պայծառութիւնն ալ աւելի ձաճանչաւէտ է: Եւ այն ամէն բան՝ որ հոս նկարուած է՝ իրաւ

եղած է. Աստուածորդին ճշմարիտ երջանկութեան ճամբան սորվեցնելու համար մեզի՝ աշխարհ խրկուեցաւ:...

Քարեղէն սիրտ մը պէտք է ունենայ այն մարդն՝ որ Փրկչին ծնած օրը չուրախանար, և չմիացընէր իր ձայնը հրեշտակաց դասուն հետ, որ կը գովարանեն զինքը և զոհութիւն կը մատուցանեն Աստուծոյ »:

Պահապանն, որ անշարժ և լուռ կեցած ինչուան այն ատեն կը զննէր պատկերը, վերջապէս իբրև երազէ մը արթըննալով, ըսաւ.

— « Այո, ընկերս, իրաւ է ըսածդ. այսպիսի աղէկ նկարուած երկնային տեսարան մը՝ օգտակար դաս և յորդոր մըն է մարդկային սրտին »:

2

ՊԱՀԱՊԱՆԻՆ ԸՆՏԱՆԵԱՅ ԶԱՌՈՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

ՊԱՀԱՊԱՆԸ Ալփրետի հեռաւորութենէն ետքը եկող տարիներն ընտանեկան խաղաղութեամբ և սրտի ուրախութեամբ անցուցեր էր. իր ընտանեաց ներկայութենէն և իր որդեգրեալ զաւկին նամակներէն ու լուրերէն սփոփուելով, կը վայելէր այն երջանկութիւնն՝ որ պարզ և աշխատասէր կեանք մը կու տայ և ակորժ հաճութեամբ կը տեսնար իր որդւոց մեծնալն և օրէ օր աւելի վայելչադէմ ու բարեկիրթ ըլլալը: Քրիստիանոս բարձրահասակ և առոյգ պատանի մը զարձեր էր, իր հօրը պէս արդար և ամբիժ, և անոր ազգարարութեանցն ու յորդորներուն ամենայն կերպով հնազանդ կատարինէն և Լուիզը սիրուն ու շնորհալից աղջիկներ էին, առողջութեամբ ծաղկեալ, սիրալիր, գործունեայ և իրենց մօրը պէս բարեբարոյ: Մասնաւորապէս Լուիզը այնպիսի բարեսրտութիւն և անանկ քաղցր բնաւորութիւն ունէր, որ կը զմայլէին վրան այն սակաւ անձինքն՝ որ այդ առանձնութեան մէջ զանիկայ կը տեսնէին: Ո՛վ

նախանձելի տղաքներ, այնպիսի կեանք մը կ'անցրնէիք, որ թեթև յանդիմանութեան մ'ալ արժանի չէիք ըլլար, միշտ օգտակար գործի մը հետ էիք, չէիք գիտեր թէ ինչ է դատարկութիւն, և հետեաբար անծանօթ էին ձեզի այն չար սովորութիւններն՝ որ անկէց առաջ կու գան:

Սակայն ծերութիւնը կը սկսէր ծանրանալ հօրերնուն վրայ, և կը մտածէր որ իր պաշտօնը Քրիստիանոսի յանձնէ:

Այն իշխանն, որուն ծառայութեանը մէջ էր Գէորգ, ամէն ցարի սովորութիւն ունէր աշնան գալու քանի մը օր անցընելու Փէլսէքի դղեկին մէջ, ուր որսի զուարճութեամբն իր բազմապատիկ զբաղմունքներէն հանգիստ կ'առնէր: Քաղցրարարոյ և ագնիւ իշխան մըն էր, կը սիրէր իր հպատակներն, ու կ'ուզէր սիրուիլ անոնցմէ. մեծաւ մարդասիրութեամբ ունկնդրութիւն կու տար անոնց, և շատ անգամ ալ բարեւ սիրութեամբ կը պատասխանէր:

Օր մը որ իր դղեակը կը դառնար՝ Գէորգայ անտառներուն մէջ աղէկ որսեր բռնելէն ետքը, այս ծերունւոյն հանդիպեցաւ, և ուսը զարնելով՝

— « Ինչպէս է առողջութիւնդ, ըսաւ, սիրելի կրունվալտս:

— Ծնորհակալ եմ խնամոցդ, տէր իմ... »

պէտք է խոստովանիմ որ ծերութիւնը զօրացած է վրաս և հազիւ թէ աշխատութեան բեռը կրնամ վերցրնել. և թէ որ հաճելու ըլլաք, կը փափաքէի որ կտրի՞մ ու յօժարամիտ պատանոյ մը ձեռքը տամ այս պաշտօնը... »

— Այո, կ'իմանամ որ որդւոյդ վրայ կ'ուզես խօսիլ. իրաւցընէ քաջ որսորդ մըն է այդ տղան, ընտիր բարուք, միանգամայն անտառի կտրի՞մ պահապան, որովհետև անտառներէդ անցնելու ատեն տեսայ որ շատ աղէկ վիճակի մէջ են. ես ալ իմ հաճութեանս նշան մը տալու համար քեզի, կը խոստանամ այս պաշտօնն իրեն տալու, բայց չեմ ուզեր ասանկ շուտով ազատել զքեզ ծառայութենէդ: քեզի պէս ծառաները անանկ յարգի են՝ որ կը փափաքիմ որ դեռ քիչ մը ատեն պահապանի պաշտօնն ու անունը պահես: Երիտասարդներն երբոր ժամանակէն շուտ իրենք իրենց տէր կ'ըլլան, զիւրաւ յանդգնութիւն կը ստանան. և զիրենք ուրիշներէն աւելի գերազանց դասելով, շատ անգամ այն խնամքով չեն աշխատիր՝ ինչպէս որ պէտք էր: Ուստի թէ՛ քու և թէ՛ իմ բարւոյս համար՝ կը ցանկամ որ կամքս կատարես »:

Պահապանը իր շնորհակալութիւնն յայտնելէն ետքը ըրած խոստմանն համար, աւելցուց.

— « Թէ որ վայրկեան մըն ալ հաճիք ունկնդրութիւն շնորհել ինձի, տէր իմ, կ'ուզէի զուրցել որ որդիս ամուսնանալու դիտաւորութիւն ունի, և իրեն ընկեր կ'ուզէ Պուշ անտառի պահապանին աղջիկը: Այս ազնիւ մարդը, որ իմ հին բարեկամս էր, շատոնցունէ ի վեր մեռած ըլլալով, աղջիկն իր մօրը հետ մէկտեղ աղքատօրէն կ'ապրէր. բայց քիչ օր է որ զայն ալ կորսընցուց, և ալ ոչ զոք իրեն ապաւէն ունի: Իրաւ աղքատ է, բայց բարեպաշտ, աշխատասէր, ամօթխած, և իր լաւ սրտովն ամենէն ճանչցուած է:

— Շատ աղէկ, պատասխանեց իշխանը: Կը գովեմ և կը յարգեմ այն երիտասարդն, որ իր ընտրութեանը մէջ աւելի առաքինութեան կը նայի քան թէ հարստութեան. անոր համար ամենայն յօժարութեամբ հրաման կու տամ իրեն կարգուելու, և այս առթով քու պաշտօնդ իրեն կը շնորհեմ. քիչ ատենէն հրամանագիրը ձեռքը կը հասնի, և յուսամ որ որդիդ ինչպէս ինչուան հիմա՝ այսպէս ասկէ ետքն ալ նոյն գովելի ընթացքով առաջ երթայ »:

Քրիստիանոս անդին պահուրտած մտիկ կ'ընէր, վախի և յուսոյ մէջ տատանելով. երբոր հայրը նշան ըրաւ իրեն, ուրախութեամբ առաջ եկաւ, և շնորհակալութիւններ

մատուցանելով իշխանին՝ խոստմունք ալ տուաւ որ անկէց ետքը հազար անգամ աւելի հսկողութիւն ու գործունէութիւն ցուցնէ:

Քանի մը օրուրնէ ետքը հանդիսիւ և զուարթութեամբ կատարուեցաւ Քրիստիանոսի հարսանիքը: Մարիամ՝ իր սիրելի ու քաղցր ամուսինը տուն որ մտաւ, պահապանին բնակութեան վրայ նոր օրհնութիւն մըն ալ իջաւ: Միաբանութիւնն ու խաղաղութիւնը անբաժան էին անկէց. Գէորգ իր պզտի թոռները զրկելու միտք թարութիւնն ունեցաւ, և Եղիսաբեթի միտքը իր երիտասարդութեան ժամանակները կու գար՝ ամէն անգամուն որ Քրիստիանոսի մանկիկները կը խնամէր: Կատարինէ և Լուիզն իբրև քրոջ պէս կը սիրէին զՄարիամը, և անտառի տանը բնակչաց ամէնն ալ երջանիկ էին:

Սակայն այս երջանկութիւնը դժբաղդաբար երկար չտևեց, ինչպէս որ հիմա պիտի տեսնենք: Պ. Շիլֆ, այն պատանին՝ որ ինչպէս առաջ ըսինք՝ Գէորգայ հետ որսի կ'ելլէր, քիչ ատենէն առանց հրամանի մը՝ սկսաւ յանդգնաբար ինքիբն որսալ, և ամէն հանդիպած վայրի կենդանիներուն վրայ կը պարպէր հրացանը: Օր մը պահապանն հանդիպեցաւ անոր՝

որսալու միջոցը, և իմացուց որ օրինաց արգելքին դէմ կը գործէր, որովհետև այն անտառը իշխանին սեփական որսի տեղն էր:

— « Թէ որ քիչ մը որսալու փափաք ունիս, ըսաւ անոր, առաջինին պէս հետս եկուր, ես սիրով կ'ընկերեմ քեզի, և որսի լաւագոյն տեղուանքը կը ցուցնեմ. բայց չեմ կրնար թողուլ որ իմ պահպանութեանս յանձնուած անտառին մէջ ուզածիդ պէս վեր վար որսաս: Ուտի կ'աղաչեմ որ մէյ մ'ալ չընես այս բանը, և նորէն կ'ըսեմ որ երբոր կ'ուզես՝ եկուր կանչէ զիս, ես ամենայն կերպով պատրաստ եմ »:

Պ. Շիլֆ փոխանակ համոզուելու պահպանին իրաւացի և բարեսէր խօսքերէն, և պահելու զանոնք, նեղացաւ Գէորգայ դէմ. և առջինին պէս շարունակելով անտառին մէջ վեր վար արշաւելու և առանց նկատման ուզած կողմն որսեր զարնելու, վերջապէս չուզած բանը հանդիպեցաւ. պահապանը նորէն տեսնելով զինքը, բռնադատուեցաւ հրացանը ձեռքէն առնելու, և ըսաւ իրեն.

— « Աստուած գիտէ որ ինչպիսի տհաճութեամբ կ'ընեմ այս բանս, բայց գիտնաս որ խիստ պատուէր ունիմ, և թէ որ յանկարծ նորէն ուրիշ անգամ մըն ալ

հանդիպիմ քեզի, պէտք է որ երթամ իմաց տամ իշխանին, և ան ատեն քեզի գէշ կ'ըլլայ »:

— Ի՞նչ փուճ բաներ կը խօսիս, տղա՛ յամիտ ծեր, պատասխանեց պատանին լի բարկութեամբ. կ'ուզես արգիլել որ իմ հասակիս անձինք չգուարճանան, բայց գիտցիր որ ես ասոր վրէժը պիտի խնդրեմ »:

Պահապանը չլսելու զարկաւ անոր խօսքերը, և շիտակ գնաց Շիլֆ ծերունի պալոնին թախանձանօք աղաչեց որ արգիլէ որդւոյն ինքիրեն որսի չելլալու իշխանին անտառին մէջ, որովհետև կրնար վնասակար ըլլալ անոր աս բանս: Ծերունին, թէպէտ սովորաբար աչք կը գոցէր որդւոյն պակսութիւններուն, բայց այս անգամ վախնալով իշխանէն՝ այնչափ զայրացաւ որդւոյն, որ սպառնացաւ ժառանգութենէն զրկելու, թէ որ մէկ անգամ մըն ալ միայն որսի երթար առանց պահապանն իրեն ընկեր առնելու: Սակայն անիկայ ինչպէս որ ուրիշ անգամներ մտիկ չէր ըներ հօրը հրամաններուն ու խրատներուն, այսպէս այս հեղ ալ միտքը դրաւ կամքը կատարելու յարմար առթին:

Շատ ժամանակ չանցաւ՝ առաւօտ մը որ պահապանն ըստ սովորականին անտառին շրջանը կ'ընէր հսկողութեան համար,

հրացան մը պարպուելու ձայնը լսեց. մէկէն վազեց, և տեսաւ որ Պ. Շիլֆ գեղեցիկ եղջերու մը սպաններ է: Այս անգամ միայն յորդորով չըլմնցուց բանը, և ինչպէս որ սպառնացեր էր՝ մէկէն ի մէկ պալատը գնաց ու իմաց տուաւ:

Ծեր պարոնն այս լուրը լսածին պէս, անպարեց գնաց իշխանին՝ ներումն խընդրելու համար իր որդւոյն, իշխանն ըսաւ անոր.

— « Ըստ օրինաց՝ որդիդ բանտ երթալու պարտաւոր է, և ես իրաւունք ունիմ փակելու զինքը. բայց ի շնորհս քո կը ներեմ իրեն. այս միայն գիտնաս՝ որ եթէ ուրիշ անգամ մըն ալ այս օրէնքին դէմ գործէ, ամենայն խստութեամբ պատիժը կու տամ »:

Պարոնը շնորհակալ եղաւ իշխանին, խօսք տուաւ որդւոյն կողմանէ, և բանը ասանկ լմնցաւ:

Սակայն Պ. Շիլֆ երիտասարդը խորին ոխ պահեց ասոր համար պահապանին դէմ. և թէպէտ խել մը տարիներ անցեր էին այս զիպուածէն ետքը, ինքը, վրէժ-խնդրութեան փափաքանօք բորբոքած էր:

Արդ այս միջոցին մէջ իշխանը կնքեց իր կեանքը, և բոլոր իր հպատակները որբացին վրան, որովհետեւ աւելի հայրական կառավարութեամբ՝ քան թէ իշխա-

նաբար վարուած էր միշտ անոնց հետ: Իրեն որդին պատանեակ էր հասակաւ, և իրեն տէրութենէն դուրս կը ճանապարհորդէր. անոր համար խնամակալ մը դրուեցաւ վրան, և շատ փոփոխութիւններ եղան երկրին մէջ:

Շիլֆ երիտասարդ պարոնը, որ տէրութեան ամենէն աւելի հարուստ և ազնուական տներուն մէկէն էր, անտառաց վերատեսուչ դրուեցաւ: Խել մը կահկարասեօք Ֆէլսէքի դղեակն եկաւ, որուն մէկ մասը իրեն բնակութեանը համար սահմանուած էր, և որովհետեւ աստիճանաւ վեր էր քան զմեր Գէորգը, ամէն կերպով կը նեղէր ու կը տանջէր զանիկայ. մերթ այս բանիս, մերթ այն բանին համար կը յանդիմանէր զանիկայ, և միշտ անիրաւաբար, որովհետեւ ոչ ոք անոր պէս ուշադիր էր իր պարտուցը:

Նոր իշխանն առաւ պետութեան կառավարութիւնն իր ձեռքը, և իր պաշտօնէից մէջ ամենէն աւելի անտառաց խնամատար պաշտօնեայն կը սիրէր. Պ. Շիլֆ ալ, որ ճարտարաբան էր և քսուող կերպ մը ունէր, ամենայն հնարիւր ջանաց անոր սիրտը շահիլ, որպէս զի կարենայ փնասել խեղճ պահապանին:

Ուստի երբոր տեսաւ. Պ. Շիլֆ որ սիրելի է պաշտօնէին, սկսաւ համարձակ իր չա-

րաւրտութիւնը ցուցընել Գէորգայ դէմ, և օր մ'աչ յետ իսկ մը անարգար յանդիմանութիւններու՝ ըսաւ որ ալ բանի մը չէր գար և թէ իր գլխուն ճարն հոգայ, որովհետեւ որոշած էր այն անտառներուն պահպանութիւնը այնպիսոյ մը ձեռքն յանձնելու, որ իրմէն աւելի աղէկ հոգ կարենար տանել:

— « Ահ, պատասխանեց պահապանը, ես շատոնցուրն է ի վեր և մեծաւ սիրով թողուցած կ'ըլլայի իմ պաշտօնս, թէ որ հանգուցեալ բարեյիշատակ իշխանը թոյլ տուած ըլլար ինծի. բայց ինքը գովելով իմ հաւատարմութիւնս, պատուիրեց որ դեռ քիչ մը ատենուան համար պահեմ զայն, որդիս ինծի յաջորդ խոստանալով:

— Իրա՛ւ կ'ըսես, ըսաւ Պ. Շիլֆ հեգնական կերպով մը ժպտելով, շատ հետաքրքիր եմ իշխանին հրամանագիրը տեսնելու »:

Պահապանը ցուցուց զայն, ըսելով որ այն հրամանագրին զօրութեամբը կարգեր էր իր որդին:

Պ. Շիլֆ, որ ուզածին պէս կը դարձնէր ամէն բան, առաւ հրամանագիրը, կարդաց, և ետքը ըսաւ պահապանին.

— » Ասիկայ պարզ խոստմունք մըն է՝ ատենօք ունեցած արդիւնքներու համար. բայց որդիդ ամենևին անյարմար է այս

պաշտօնին, և ես իրմէն շատ աւելի կարողն ու արժանաւորը կը գտնամ »:

Այս խօսքերը ձերունի պահապանին սիրտը վիրաւորեցին, որ ի գուր կը ջանար ինքզինքը բռնելու և չափէն դուրս չելալու:

— « Ահ, ըսաւ անոր, մի՛ անիրաւիր ինծի. դու կը կարծես թէ ես քեզի նախատինք ըրի այն օրն՝ որ իմ պարտքս կատարեցի. մանաւանդ թէ ասիկայ պէտք է քեզի արգելք ըլլայ ինծի չարիք չընելու, որպէս կը չըսուի թէ... »

Ինչ աղաղակեց Շիլֆ կայծակնացայտ աչքերով՝ խօսքը բերնէն առնելով, դեռ կը յանդգնէր յիշեցընելու ինծի քու աներես կոպտութիւնդ: Դու ինծի պէս ազնուականներուն յարգութիւն տալու տեղ, կ'երթաս ողորմելի մուրացիկները կը պատուես »:

Այս զայրագին խօսքերն ըսելէն ետքը, ելաւ գնաց հոնտեղէն: Խեղճ Գէորգը ապշած ու զարհուրած մնաց. բայց յետոյ քիչ մը սիրտ առնելով, դէպի տուն երթալու ատենը ինքնիրեն կ'ըսէր.

« Ինչ որ ուզէ ըսէ Պ. Շիլֆ, իմ անտառներս աղէկ վիճակի մէջ են, և թէպէտ լցեալ է չարասրտութեամբ՝ այս կողմանէ չկրնար վնաս մը ընել ինծի. իսկ ուրիշ

կողմանէ ամենեին չեմ հոգար, ինչ որ կ'ուզէ նէ ըլլայ» :

Տուն որ հասաւ, բան մը չիմացուց ընտանեացը, չուզելով առանց հարկի իր սիրելեաց սիրտը խոռովել :

Այս դիպուածէն քիչ մը ատեն վերջը, երբոր իրիկուն մը պահապանը ըստ իր սովորութեանը կռթրնած նստեր էր իր մեծ աթոռին վրայ՝ օրուան աշխատութիւններէն հանգչելու համար, յանկարծակի մարդ մը ներս մտաւ, և անտառաց ատենակալէն խրկուած նամակ մը ձեռքը յանձնեց, որուն մէջ կը ծանուցանէր բարձրագոյն հրամանաւ որ իր հասակին տկարութեանը և հետևարար այն պաշտօնին ունեցած անկարողութեան համար, առ այժմ վալտէնպրուհի անտառի պահապանին յանձնէ իր պաշտօնն ու իր անտառները, քանի որ նոր ընտրութիւնը դեռ չէր եղած: Նամակին մէջ յիշատակութիւն մը չկար ձեռնուոյն երկարամեայ ծառայութեանը վարձք մը, կամ որդւոյն ուրիշ պաշտօն մը տալու, հասկա մանաւանդ թէ կը պատուիրէր որ ալ ամենեին չերևնայ պահապանն այն անտառներուն մէջ, չկարենայ հոն հրացան պարպել, և ոչ իսկ շրջակայքը մօտենալ հրացանով:

Անկարելի է բացատրել Գէորգայ սոս-

կուծը. ձեռքերն անանկ կը դողային, որ հազիւ կրնար բռնել նամակը, սիրտն ալ սաստիկ խոռովեալ էր. բայց իր ընտանիքը՝ որը մէկ բանի մը, որը ուրիշ բանի մը զբաղած ըլլալով, չիմացան նամակին իրեն վրայ ըրած տպաւորութիւնը: Բայց Գէորգ զօրացընելով ինքզինքը՝ ամենուն առջև բարձր ու անխոռով ձայնիւ կարդաց այն նամակը, որ իր դատապարտութեան վճիռն էր: Մօրն ու երկու աղջիկներուն գոյնը դեղինցաւ սրտերնուն անձկութենէն. ֆրիստիանոս կը մռնչէր բարկութենէն, տեսնելով վերատեսչին չարութիւնը, Մարիամ ալ քիչ մը ատեն լուռ կենալէն ետքը, ցաւագին արտասուքներ սկսաւ թափել. և անոր արտասուելը տեսնելով իր երկու պզտի տղաքներն, որ անկիւն մը քաշուած կը խաղային, անոնք ալ սկսան լալ, անանկ որ սենեկին մէջ ուրիշ բան չէր լսուեր՝ բայց եթէ ամենուն բերնէն հառաչանք:

Գէորգ միայն, որ իր բնական հանդարտութիւնը նորէն առեր էր, չէր այլայլեր, և մէկալնոնք քաջալերելով՝ կ'ըսէր անոնց.

— « Սիրեցեալ զաւակներս, յիշեցէք որ Աստուած միշտ կը հսկէ... Դու, ընկերս, դադրեցուր արտասուքդ, և աստուածային Նախախնամութեան վրայ վստահելուդ օրինակ տուր մեր որդուցը: Մարդիկ

չեն կրնար մեզի չարութիւն կամ նախատինք մը ընել առանց Աստուծոյ ուզելուն. ուրեմն ըսել է որ ինքը զմեզ կը փորձէ, և թէ որ սիրով տանինք՝ մեզի օգտակար կ'ընէ զայն: Անոր համար քաջալերուեցէք և վստահ եղէք Աստուծոյ վրայ, որ մեր հօր պաշտպանն է, և զմեզ երեսէ չթողուր՝ թէ որ բոլոր աշխարհ ալ թողուցած ըլլար: Ինքը մեր բարերար Հայրն է, չկրնար առանց հացի ձգել զմեզ իր աւարածները. ապահով ըլլանք ասոր վրայ:

« Ի վերայ այսր ամենայնի, Աստուած կ'ըսէ՝ թէ օգնէ դու քու անձիդ, որ ես ալ օգնեմ քեզի. անոր համար պէտք է որ ձեռքէս եկածը ընեմ աս վտանգէն խալըսելու համար. վաղը առաւօտ կանուխ իշխանին կ'երթամ, որ իր բարեյիշատակ հօրը պէս բարի ու վեհանձն է: Թեպէտ շատ են իր զբաղանքները, բայց անտարակոյս եմ որ կը շնորհէ ինձի ունկնդրութիւն, և չեմ կարծեր որ անգթութեամբ ուզենայ անօթութենէ մեռնելու դատապարտել ձերունի մը, որ ամենայն եռանդեամբ և հաւատարմութեամբ քառասուն տարի ծառայած է իր տանը: Քրիստիանոս, դու հետս կու գաս: Այսպիսի վիճակի մէջ ըլլալով՝ կրնանք քանի մը օր հեռանալ հոստեղէն առանց վերատեսուչէն հրաման

խնդրելու, որ արդէն չտար այս առթիւ. ոտքով կ'ընենք ճամբորդութիւննիս, որովհետեւ կառքով կամ ձիով երթալը սուղի կը նստի մեզի, և մեզի պէս երկու ողջ առողջ կտրիճներ կարօտութիւն չունին այսպիսի բաներու. միայն հետերնիս հարկաւոր եղած ուտելիքը կ'առնենք ու որսի մախաղներուն մէջ կը դնենք: Բաներդ հոգա, Քրիստիանոս, որպէս զի վաղը առաւօտ կանուխ պատրաստ ըլլաս »:

Երկրորդ օրը արշալուսէն առաջ ձերունին ոտքի վրայ էր. գնաց որդին արթնցնելու ու ըսաւ անոր.

— « Ժամանակն եկաւ շարժելու. դեռ լուսինը քիչ մը կը փայլի, արդէն մենք ալ խիստ աղէկ գիտենք ճամբան. ելի՛ր որ երթանք »:

Եղիսաբեթ գնաց բերաւ Գէորգայ սսկիէ շուրջքով կանաչ նշանազգեստը, ու լաթի մը մէջ պլլած՝ որպէս զի չփճանայ, մախաղին մէջ դրաւ. կատարինէն մէկալ զգեստները բերաւ ու ճամբուն համար հարկաւոր եղած պաշարը. Մարիամն ու Լուիզը նախաճաշիկը պատրաստեցին խուցին մէջ. երկու պզտիկները դեռ կը քնանային:

— « Ե՛րբ կը դառնաս, հարցուց Եղիսաբեթ իր էրկանը:

— Ես ալ չեմ գիտեր. բայց կարծեմ

դժուարին է որ ութ օրէն առաջ կարենամ դառնալ:

— Վաղուրն է համրելով՝ տասնըհինգ օրէն Մննդեան խթումն է. նոյն օրը ապա հովապէս հոս կ'ըլլաս, անանկ չէ՞:

— Երանի՛ թէ այս դիմացի շաբթուան մէջ կարող ըլլամ դառնալ...: Սակայն ինչպէս որ ալ երթայ բաներնիս, Մննդեան սուրբ խթումը տօնախմբելու համար հոս կը գտնուիմ:

— Աստուած հետերնի՛դ ըլլայ և յաջողէ գործքերնիդ, ըսաւ Եղիսաբեթ:

— Դու ալ, ընկերս, բոլոր ընտանեաց հետ աղօթէ Աստուծոյ. և յուսացէք ի նա, որ մեր օգուտը կը մտածէ »:

Գէորգայ ու Քրիստիանոսի ճամբայ ելլելուն միջոցը դեռ գիշեր էր, լուսինը կը սկսէր լերանց ետևը պահուրտիլ, և արեւելքը դեռ և ոչ ստուերախառն լուսով նկարուած էր: Ի վերայ այսր ամենայնի երկու ճամբորդները կտրճութեամբ սկսան առաջ երթալ, թէպէտ դեկտեմբեր ամսուն գիշերային ցուրտը կը նեղէր գիրենք:

Տան մէջ մնացողները կը հոգային գացողներուն, մասնաւորապէս ազնուասիրտ ծերունւոյն համար: Հանդերձ այսու՝ առջի շաբաթը բաւականապէս սրտերնին հանդարտ բռնեցին. իրարու սիրտ կու

տային, և զիրար կը մխիթարէին փոխադարձաբար: Բայց անկէց վերջը օղերը խիստ գէշցան. մերթ կ'անձրևէր, մերթ ձիւն կու գար առանց ընդհատութեան, և մըրկալից հով մը անտառին ծառերուն մէջէն անցնելով կը սուլէր: Այն ատեն ընտանեաց սիրտը խոռովեցաւ ու չէին կրնար հանդարտիլ:

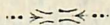
— « Ա՛հ, կ'ըսէին, Քրիստիանոս առոյգ ու կտրիճ է, և կրնայ նեղութեանց յաղթել. բայց մեր պատուական հայրը ի՛նչպէս այս ճամբաները պիտի ընէ այսպիսի հեղեղներով »: Ստէպ երկու պատիկները դուռը կը վազէին՝ տեսնելու համար թէ արգեօք պապերնին կու գա՞ր: Ասանկ անցուցին տասնըհինգ օր, բայց երթալով տագնապնին կ'աւելնար:

Այս օրերուն մէջ՝ վերատեսուչէն խըրկուած որսորդ մը եկաւ տուն, որ անտառաց ատենակալէն նամակ մը բերած էր. Եղիսաբեթ թէպէտ չհամարձակեցաւ բանալու զայն, բայց իմացաւ որ բարեգուշակ թուղթ մը չէր, որովհետև մարդը զայն ձեռքը տալու միջոցը՝ ծաղրելով մը ըսեր էր իրեն.

— « Ծանօտ խելք այս ծերուն ու անմիտ երիտասարդին ըրածն, որ ելեր վազեր են իշխանին՝ իբրև թէ գործողութիւն մը պի-

տի տեսնեն. բայց վերատեսուչը ստոյգ գիտէ որ խաղը խալտառակ պիտի ըլլան»:

Եղիսաբեթի ու աղջըկանցը ձեռքէն ուրիշ բան չէր գար՝ բայց եթէ ամէն օր աղաչել զԱստուած որ իրենց ճամբորդները ձախորդութիւններէ խալըսէ, իշխանին սիրտը շարժէ որ անոնց պաղատանացը մտիկ դնէ, և շուտով ողջ առողջ տուն գարձընէ զանոնք: Եւ երկու պզտի տղաքներն ալ իրենց մօրմէն օրինակ առնելով՝ քովը կը չոքէին, և անոր նայելով՝ անմեղ ձեռքերնին իրարու կը միաւորէին:

է

ՊԱՀԱՊԱՆ ԻՆ ԴԱՐՁԸ

ԱՅՍՊԻՍԻ սրտի ալէկոծութեանց միջոցը Երնդեան խթումն հասաւ, և այնպիսի գէշ օդ մըն էր՝ որ սովորականէն շուտ գիշերը կոխեց: Երկնից երեսը սև ամպերով ծածկուած էր, հիւսիսային քամին անտառին ծեր կաղնիները կը դողացընէր, և եղևին ծառերը կը շարժէր. նախ ձիւն եկաւ, ետքը անանկ առատ անձրև մը սկսաւ գալ, որ տան յարկը սաստիկ կը թնդար՝ իբրև թէ ջրվէժ մը ժայռէ մը անոր վրայ թափէր:

— «Ա՛հ, չեն տեսնուիր, ըսաւ Եղիսաբեթ՝ խել մը ատեն պատուհանէն նայելէն ետքը, յոյս չկայ որ գան...: Թէ որ այսպիսի օրով մը չդառնան, անտարակոյս դժբաղդութիւն մը հանդիպած է իրենց. սիրտս սաստիկ անհանգիստ է, բայց օդն ալ անանկ գէշ է՝ որ անկարելի է տունէն դուրս ելլել»...:

Ա՛լ անկէ ետքը ամենուն բերանը կը դպուեցաւ, վախնալով որ իրենց կասկածներովը զիրար աւելի կը խռովեն. միայն

երբեմն երբեմն խորին հառաչանքներ ա-
նոնց ցաւագին սրտերէն թռչելով՝ լուսթիւ-
նը կ'ընդհատէին:

Քիչ մը ատեն անցնելէն ետքը՝ Եղիսա-
բեթ նորէն ոտք ելաւ, պատուհանը բա-
ցաւ... գլուխը դուրս հանեց... մէյ մ'ալ
յանկարծ աղաղակեց.

— «Փա՛ռք Աստուծոյ, երկու հոգի կու
գան: Գէորգ, Քրիստիանո՛ս, դո՛ւք էք ար-
դեօք:

— Այո՛, մենք ենք, պատասխանեց սի-
րելի ու ծանօթ ձայն մը:

— Եկան, եկան, սիրելի աղջիկներս,
ըսաւ Եղիսաբեթ ասոնց. ահա հոս են »:

Ամէնքը մէկտեղ վեր ցատքեցին ուրա-
խութեամբ, ու մէկէն դուռը վազեցին:

— «Խեղճեր, ինչ գէշ օգի հանդիպե-
ցարք. ո՛ գիտէ ինչ նեղութիւն քաշեր էք,
ինչպէս յոգնած պիտի ըլլաք: Գոնէ ինչ
լուր բերիք մեզի. ինչ ըրիք նայինք քա-
ղաքը:

— Յուսամ որ ամեն բան աղէկ կ'եր-
թայ, պատասխանեց Գէորգ. բայց ան-
շուշտ շատ հոգացած պիտի ըլլաք այսչափ
ուշանալնուս վրայ: Յանցանքը մերը չէ.
ձամբան հիւանդացայ, ուստի հարկ եղաւ
որ կանկ առնենք. առողջանալէս ետքն
ալ, անձրևի՛ն պատճառաւ այնչափ բար-

ձրացեր էին զետերն ու նոյն իսկ պզտի
վտակները, որ հարկ եղաւ քանի մը օր
սպասենք: Գոհութիւն Աստուծոյ, վերջա-
պէս մեր տունն ենք »:

Աս ըսաւ ու խոցը մտաւ. աղջիկները
գացին զգեստ բերին՝ որ հագածները փո-
խէ, որովհետև սաստիկ թըջած էին, յե-
տոյ նորէն իր մեծ աթոռին վրայ նստաւ՝
կրակարանին մօտ: Եղիսաբեթ շիշ մը զինի
բերաւ, և երկու ճամբորդներուն ալ լեցը-
նելով՝ կ'ըսէր.

— «Խմեցէք որ զօրանաք. քիչ ատե-
նէն ընթրիքն ալ պատրաստ կ'ըլլայ:

— Շատ աղէկ, ըսաւ Գէորգ. ետքը
չորս կողմը նայելով, ինչ մխիթարութիւն
է մարդուս, աւելցուց, իր տանը մէջ գըտ-
նուիլ, իր ցանկալի ամուսնոյն ու սիրե-
ցեալ որդուցն հետ, և անոնց խնամքները
վայելել »:

Այս խօսակցութեան միջոցը՝ Քրիստիա-
նոս առանձին իմացուցեր էր իր կնոջն որ
ամենևին յոյս չկար, և պաշտօնին ձեռ-
քերնէն ելեր էր, Մարիամն ալ ծածուկ
զուրցեր էր զայն իր էրկանը քուրբրուն,
անոնք ալ իրենց մօրը. անանկ որ պահա-
պանը յանկարծ ամենուն ղէմքը գունատած
տեսաւ ու յուսահատութիւնը ամենուն աչ-
քին վրայ նկարուած:

— « Ահ, ըսաւ, Քրիստիանոս բանը
յայտնուեր է. ա՛լ չեմ կրնար ուրեմն ծած-
կել: Եկէք տեղն ի տեղ պատմեմ ձեզի զի-
պուածը. բայց կ'աղաչեմ որ սրտերնիդ
շատ զող չհանէք: Քրիստոսի ծնած գիշերն
ենք, ուստի պէտք է որ այս մեծ միւ-
թարութիւնը մոռցընել տայ մեզի աշխար-
հիս պզտի վիշտերը, կամ գոնէ թեթեցընէ
անոնց ցաւը:

« Այն օրն որ ճամբայ ելանք հոսկէց՝
գիշերուան դէմ շատ ուշ հասանք գայած
տեղերնիս. հանդերձ այսու՝ մէկէն փութա-
ցի Պ. Միւլլէր ծերունւոյն երթալու, որ
անտառաց ատենակալին խորհրդական է:
Անկեղծ մարդ մըն է անիկայ, կ'ըսէի ես
ինքիրենս, ատենօք ինծի զլիաւոր եղաւ,
և միշտ ինծի պաշտպանութիւն ըրած է:
Ուրիշ ճանչցած խորհրդականներս կամ
մեռած են, կամ պաշտօնէն ելած են. իրմէ
զատ մէկը չկայ՝ որ կարենայ աղէկ խոր-
հուդ մը տալ ինծի, թէպէտ ինքն ալ կէս
մը քաշուած է գործողութենէ: Ուստի ա-
մենայն վստահութեամբ գացի Պ. Միւլլէ-
րին տունը, և ինչպէս որ կը կարծէի զին-
քը՝ անանկ գտայ. ամենայն սիրով և
զթով ընդունեցաւ զիս, և զիպուածս լսե-
լէն ետքը՝

— « Գէշ թշնամւոյ մը հանդիպեր ես,

ըսաւ ինծի զլուխը շարժելով, այնպիսոյ
մը՝ որ հոս ալ զօրաւոր կուսակիցներ ունի.
գիտեմ որ կ'ուզէ պաշտօնդ երիտասարդի-
մը տալ, որ իրեն տունը ծառայած է, ա-
նոր համար ամէն օր որդւոյդ վրայ ուզած
տեղեկութիւնները կը գրէ. և այնչափ բա-
նը առաջ գացած է, որ ճամբարտն ըսելով՝
վախեմ որ պիտի կարենայ յաջողցընել
իր զիտաւորութիւնը, ու զրկել զՔրիստիա-
նոս այն պաշտօնէն, որ ապահովապէս
իրեն կ'իյնար:

— Ես բոլորովին յոյսս չեմ կտրած,
պարոն, պատասխանեցի իրեն, անոր հա-
մար կ'ուզեմ մէյ մը իշխանին հետ անձամբ
տեսնուիլ:

— Աղէկ կ'ընես, ես ալ հետդ կու գամ.
միայն թէ դժբաղդաբար այնպիսի ատեն
մը եկար, որ իշխանը արտաքոյ կարգի
զբաղած է, և մեծ բան է՝ թէ որ կարենաս
հետը խօսիլ: Նոյնպէս պէտք է որ անտա-
ռաց գերագոյն վերատեսչին ու խորհրդա-
կաններուն հետ ալ տեսնուիս. թէպէտ չեմ
յուսար որ աղէկ ընդունելութիւն գտնաս
անոնցմէ, որովհետև Պ. Շիլֆ շատ աւրած
է անոնց միտքը ձեր վրայօք»:

« Պ. Միւլլէրի խորհրդոյն հետևեցայ.
բայց ամենևին օգուտ մը չեղաւ: Գերագոյն
վերատեսուչը պազութեամբ ընդունեցաւ

զիս, ու շատ քիչ խօսեցաւ հետս: Խորհրդ-
դականներն ալ նոյն կերպով վարուեցան,
և որո՛ւն որ գացի՝ զամէնն ալ խոժողադեմ
գտայ, ու ծանր խօսքեր լսեցի: Իշխանին
հետ ալ չկրցայ տեսնուիլ, որովհետև պաշ-
տօնեայն ըովն էր, և Պ. Շիլֆ ամենայն
խորամանկութիւն բանեցուցեր էր զմեզ
երկուքնիս ամբաստանելու իրեն: Փու՛ւ
տեղը մանրամասնաբար չպատմեմ հոս
իւրը, որովհետև այնպէս բաներ են՝ որ
շատ չէք հասկընար. այսչափ միայն օգուտ
եղաւ երթալնէս, որ կը յուսանք թէ քննու-
թիւն մը ըլլայ մեր անտառներուն վիճա-
կին վրայ. բայց գէշն այն է՝ որ այնպիսի
անձինք են այս բանիս համար ընտրուող-
ները, որոնցմէ աղէկութիւն պէտք չէ յու-
սանք:

« Բայց ես կը տեսնամ, սիրելի զաւակը-
ներս, որ այս պատմութիւնը կը վշտացընէ
զձեզ. ընդ հակառակն այս իրիկունս ա-
մէն քրիստոնեայք պէտք է որ զոհ և ու-
րախ ըլլան. ուստի ուրիշ ամէն մտածութիւն
թողունք ու փրկչին ծննդեանը վրայ միայն
խորհինք, որպէս զի այս քաղցր զբաղ-
մունքը ցրուէ մեր սրտից տխրութիւնը »:

Գէորգ ան ատեն աչքերը Աւփրետի
պատկերին վրայ դարձուց, որ հոն կա-
խուած էր՝ ուր որ էր առաջ հայելին, և

քօղով մը ծածկուած, որպէս զի անվնաս
պահուի:

Քրիստիանոսի երկու որդիքները, Յով-
սէփն ու Աննիկը, որ շաբաթներէ ի վեր
կը սպասէին Ծննդեան խթման օրուանը,
առջինին պէս աշխոյժ ու զուարթ դէմքերով
սկսան ցատկոտել՝ երբոր տեսան որ պա-
պերնին պատկերին կը նայէր: Յովսէփ
աղաչեց մամուն որ շուտով քօղը վերցընէ
պատկերին վրայէն, և ըստ սովորութեան՝
ճրագները վառէ, որպէս զի կարենան
աւելի աղէկ տեսնել: Աննիկն ալ կը յոր-
դորէր պապը՝ որ երթայ քնարը բերէ,
որպէս զի մամերուն սորվեցուցած երգը
երգեն:

— « Ինչո՞ւ չէ, ըսաւ Գէորգ, երգենք
Ծննդեան երգը: Բայց առաջ ըսէ նայի՛մ
ինձի, Եղիսաբեթ, իմ հեռաւորութեանս
միջոցը նոր բան մը հանդիպեցա՞ւ հոս:

— Չէ. միայն երթալէդ քիչ վերջը՝ ան-
տառաց ատենակալէն խրկուած նամակ մը
եկաւ:

— Ի՞նչ նամակ կրնայ ըլլայ ասիկայ:
Բեր մէյ մը կարդամ »:

Եղիսաբեթ բերաւ ձեռքը տուաւ. Գէորգ
բացաւ ու կարդաց, և մէկէն արտաքոյ
կարգի տխրութիւն մը կերպարանքին վրայ
երևցաւ. յետոյ աչքերն երկինք վերցընե-
լով՝ ըսաւ.

«Քու կամքդ ըլլայ, Աստուած իմ, ինչ որ կ'ուզես՝ սիրով կ'ընդունինք մենք»:

Ամենուն աչքը իրեն վրայ էր, և կը սպասէին բերնէն խօսք մը լսել:

— «Ինչ նոր բան կայ, ազնիւ Գէորգս, հարցուց Եղիսարեթ»:

— Աս կայ՝ որ պէտք է ելլանք տուներնէս, զուրցեց պահապանը՝ գրեթէ լալով, մանաւանդ թէ ինչուան հիմա պէտք էր ելած ըլլայինք: Ատենակալը կը պատուիրէ այս նամակին մէջ՝ թէ այս տունն, որուն մէջ այսչափ տարիէ ի վեր կը բնակինք, ինչուան Ծննդեան խթման օրը պարպենք, որպէս զի նոր պահապանը տօնին երկրող օրը կարենայ մէջը մտնալ. և կը սպառնայ որ եթէ հրամանին հնազանդելու չըլլանք, զինուորներ կը խրկէ որ բռնութեամբ հանեն զմեզ: Եղիսարեթ, զաւակներս, վայրկեան մըն ալ պէտք չէ կորսնցընենք. ես կը գարմանամ թէ ինչպէս ինչուան հիմա չեն եկած, բայց կրնայ ըլլալ թէ քիչ ատենէն զան և վռնտեն զմեզ մեր սիրելի բնակութենէն:

— Ո՛վ Տէր, գոչեց Մարիամ. ինչ պիտի ընենք այսպիսի մութ գիշերով, այսպիսի զարհուրելի փոթորիկով մը. կը լսէ՞ք թէ ինչպէս քամին կը մոնչէ անտառին մէջ, ինչպէս անձրև կու գայ: Վայ մեզի.

մեր պիտի ապաստանինք քամիէն ու անձրևէն»:

Յետոյ աթոռի մը վրայ նստաւ, և իր երկու պզտի տղաքները գիրկն առած, սրտին վրայ կը սխմէր զանոնք, ու կ'աղաղակէր.

— «Ո՛վ Աստուած իմ, զթա այս խեղճ տղոց վրայ»:

Գէորգ ոտքի վրայ անշարժ կեցեր էր, և լռութեամբ՝ արտասուալից աչքերով իր տղոցը կը նայէր: Եղիսարեթ կու լար կը հռոտչէր ու կ'ըսէր.

— «Այսպիսի հասակի մէջ բռնադատուիլ տուներնէս վտրնտուելու բոլոր մեր ընտանեաց հետ. այս տունէն, ուր ծնան և ապրեցան մեր տղաքները. ահ, ծանր է ինծի այս մտածութիւնը: Հոս ծնանք, հոս կ'ուզենք մեռնիլ»:

Կատարինէ կու լար անձայն, և Լուիզը կը զոզար գառնուկի մը պէս որ դանակ մը տեսնայ աչքին առջևը:

Պահապանը ինքզինքը ժողվեց, ջանաց սրտին ալէկոծութիւնը խաղաղելու. յետոյ վեհ կերպարանքով մը, որուն զարդն էին սպիտակ մազերը, և հանդարտ ձայնով մը ըսաւ.

— «Այո, որդեակք իմ, պէտք է որ տուներնէս հեռանանք, և չեմ կարծեր թէ

մէկը գտնուի որ կարենայ զամէնքնիս մէկտեղ իր քովն ընդունիլ . ուստի հարկ է որ իրարմէ բաժնուինք : Իրացընէ ես կը յուսայի որ հանգստութեամբ ձեր քովը կընամ անցընել կենացս վերջին տարիները . կը յուսայի զամէնքնիդ ալ իմ մահուան անկողնոյս բոլորտիքը տեսնալ . բայց Աստուած ուրիշ կերպով կարգաւորեր է, օրհնեալ ըլլայ իր սուրբ կամքը» : Յետոյ իր թոռներուն դառնալով, « Սիրտս կը խըշխըշայ, զուրցեց, երբոր այս անմեղ տղոց վրայ կը մտածեմ... Բայց Աստուած հայր է ամենայն որբոց, և կարելի բան չէ որ իր զթութեան աչքերը չհանդիպին ասոնց վրայ ալ » :

Նոյն միջոցին յանկարծակի դուռը զարնուեցաւ :

— « Ահ, եկան, ըսաւ Գէորգ, եկան վռնտելու զմեզ » :

Քրիստիանոսի աչքերը կրակ կտրեցան, վազեց առաւ իր որսի հրացանը, և դառն ձայնիւ գոչեց .

— « Թող գան մէյ մը փորձեն իմ ծերունի ծնողքս հոստեղէն հանելու : Թէ որ մէկը ձեռք մօտեցընէ կնոջս, որդոցս, կամ քուրերուս, վայ է իրեն, կը տեսնա՞ք սա... »

— Չէ, չէ, Քրիստիանոս, հայրն ընդհատեց խօսքը իշխանական ձայնիւ, մէկդի

թող սպառնալիքները, ևս առաւել զգոյշ կեցիր ո և իցէ ընդդիմութիւն կամ բռնութիւն ընելէն : Թէ որ մտիկ չդնեն մեր փաստերուն ու մեր աղաչանացը, հնազանդինք ու բաժնուինք մեր բնակարանէն, և երթանք ապաստանելու ինչուան առաւօտ մերձաւոր հիւղի մը մէջ, ուր շատ անգամ ապաւիններ եմ անձրեի ու մրրկի ատեն : Ո՛ր գիտէ թէ ասիկայ փորձ մը չէ՞ աստուածային Նախախնամութեան կողմանէ՞ տեսնելու համար թէ արդեօք արժանաւոր ենք նորանոր բարերարութեանց » :

Ը

ԱՆԱԿՆ ԿԱԼ ԱՅՅԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԴՈՒՌ նորէն զարնուեցաւ՝ առաջինէն
աւելի ուժով:

— «Քրիստիանոս, ըսաւ Գէորգ, դու
գնա բաց դուռը. բայց սանձէ զքեզ, կ'ա-
ղաչեմ»... .

Մինչդեռ մէկալնոնք Գէորգայ հետ դէպ
ի դուռը կը մօտենային, Քրիստիանոս բա-
ցաւ զայն. ինչպէս զարմացան երբոր զի-
նուորններու տեղ դրան դիմաց բարձրահա-
սակ ու վայելչագէմ անձանօթ երիտասարդ
մը տեսան, որ մուշտակով պատած մեծ
զլխարկ մը դրած էր գլուխը, և մութ կա-
նաչ գունով չուխայէ լօղիկ մը առած էր
վրան:

— «Անտարակոյս նոր պահապանն է»
ըսին իրարու մէջ, և ոմանք տեղերնէն չը-
շարժեցան: Օտարականն այլայլեցաւ ա-
նոնց ուռած աչքերն և տխրագին դէմքերը
տեսնելով. հանեց զլխարկը, և քիչ մը ա-
տեն լուռ կենալէն ետքը,

— Ի՞նչ, ըսաւ վերջապէս. դեռ չէ՞ք
ձանչնար զիս:

— Ո՛հ, Աւփրետն է, աղաղակեց Լուիզ:

— Աւփրետ, ըսաւ Կատարինէ. իրա՛ն
կ'ըսես:

— Տխրութիւնն աչքերնիդ տկարացու-
ցեր է, աղջիկներս, ըսաւ մայրը. այս
պարոնը շատ աւելի բարձր ու մարմնեղ է
քան զմեր որդին:

— Չէ, մեր եղբայրն է, ըսաւ Քրիս-
տիանոս առաջ երթալով. սիրոս կը վկայէ
որ ինքն է: Ի՞նչպէս եկար հոս, եղբայր
իմ, մենք դեռ զքեզ Հոռոմ կը կարծէինք,
մեզմէ շատ հեռու»... .

Գէորգ կամաց կամաց կը մօտենար և
աչքերը կը շփէր՝ աղէկ տեսնելու համար
թէ իրա՛ն էր արդեօք լսածը. երբոր ճանչցաւ
զանիկայ, հայրական թեքը բացաւ, և Աւ-
փրետ ալ վազեց գիրկն ինկաւ... երկայն
ժամանակ գիրկընդխառն մնացին՝ առանց
ուրիշ խօսք զուրցելու՝ բայց եթէ «Հայր
իմ... Որդեակ իմ Աւփրետ»:

Երբոր բաժնուեցան իրարմէ, Աւփրետ
զրկուեցաւ մօրը, եղբօրն ու քուրբրուն
հետ, և քաղաքավարութեամբ ու սիրով
բարև տուաւ Քրիստիանոսի ամուսնոյն ու
անոր որդւոցը, թէպէտ այս առաջին ան-
գամ կը տեսնար զանոնք:

Անկարելի է ստորագրելն ընտանեաց ու-
նեցած ուրախութիւնը. չէին կրնար հան-

զարտ կենալ, մէյ մը Աւփրետի քով կը մօտենային, մէյ մը իրարու կը զովէին անոր վայելուչ կերպն ու ազնուական գծագրութիւնը: Որչափ որ քիչ մը առաջ մեծ էր տրամութիւննին, այնչափ աւելի հիմա մեծ էր մխրթարութիւննին. այսպիսի վայրկեաններու տխրութիւնը կը թողու կը փախչի, ինչպէս գիշերուան մթութիւնը արևէն կը հալածուի:

Քիչ մը ժամանակ անցնելէն վերջը, Եղիսաբեթ Աւփրետի ձեռքէն բռնելով՝

— «Սիրելի որդիս, ըսաւ, շատ գէշ վիճակի մէջ կը տեսնաս զմեզ, և քու գալուստդ միայն կըրցաւ մեր արցունքները ցամքեցընել: Հիմա պատմեմ քեզի մեր թշուառութիւններն որ տեսնաս:

— Ամէն բան զիտեմ, պատասխանեց Աւփրետ. — այս խօսքին ամէնքը զարմացան: — Ամէն բան զիտեմ, սիրելի ծնողք իմ, և ապահով եղէք որ բաներնիդ աղէկ պիտի երթայ: Ես հիմա արքունիքէն կու գամ, ուր իշխանը յանձնեց ինծի իր կողմանէ սիրով բարեւելու զքեզ, հայր իմ:

— Իշխանը զիս կը բարեւէ, զօչեց Գէորգ, իրաւցընէ անունս տուաւ: Ուրեմն դու իշխանը կը ճանչնաս: Չեմ հասկընար թէ ինչպէս կ'ըլլայ ասիկայ, և վախեմ թէ երազ է տեսածս:

— Ինչ երազ. անտարակուսելի ճշմարտութիւն է: Նստեցէք տեղերնիդ, ես հիմա տեղն ի տեղը կը պատմեմ ձեզի ինչ որ հանդիպեցաւ»:

Յետոյ հանեց վրայէն լօղիկը, երկու աթոռ առջև քաշեց, մէկը մօրն ու միւսն ալ իրեն համար. հայրը հանգչեցաւ իր աթոռին վրայ. իսկ մէկալնոնք ոտքի վրայ կեցած՝ սիրալիւր աչքով Աւփրետի վրայ կը նայէին:

— «Մեր հիմակուան բարեշնորհ իշխանը, ըսաւ Աւփրետ, ինչպէս որ գիտէք՝ հօրը մահուրնէն քիչ մը ատեն վերջն ալ դեռ իտալիոյ մէջ ճանապարհորդութիւնը շարունակեց. իր Հոմ եղած ժամանակը՝ քանի մը երիտասարդ նկարիչներու պատկերներ ծախուելու հանուեցան: Ուզեց տեսնալ զանոնք, և այն բազմաթիւ նկարներուն մէջ՝ ամենէն աւելի մէկուն հաւնեցաւ. հարցուց անոր հեղինակին անունը, և ըսուեցաւ իրեն որ իր իշխանութեան երկրէն երիտասարդ մըն էր՝ Աւփրետ Քրօնէր անուամբ: Կանչել տուաւ զիս, և նկարս գովելէն ետքը՝ հարցուց թէ ինչ զին կ'ուզեմ. բայց իմ ուզածէս շատ աւելի ստակ վճարեց ինծի: Յետոյ իմացուց ինծի որ կ'ուզէր Հոմայ հռչակաւոր նկարները տեսնել, և թէ զիտուն առաջ-

Նորդի մը կարօտ ըլլալով՝ կը փափաքէր որ ես ընկերութիւն ընէի հետը. այս պատճառաւ զիս իր կողքին մէջ սկսաւ առնել ու քովը նստեցընել, և շատ անգամ ալ իրեն սեղանակից ըրաւ զիս: Այն օրերը խել մը ընտիր պատկերներ ատուրդի հանուեցան. իշխանն ուզենալով գնել անոնցմէ մէկ քանին, զիս մէկտեղ տարաւ, և սիրած պատկերներուն վրայ խորհուրդ հարցընելով ինծի՝ անանկ կը գնէր: Քանի մը օրէն ետքը ուրիշ ասանկ ատուրդ մըն ալ պիտի ըլլար. բայց իշխանն որովհետեւ ալ պիտի ելլար Հոռոմէն ու իր երկիրը պիտի գար իշխանութիւնը ձեռքն առնելու համար, յանձնեց ինծի որ հաւնած պատկերներս գնեմ և աղէկ վիճակի մէջ իր ձեռքն հասցընեմ: Նշանակեց նաև թէ ինչուան ինչ աստիճանի գին կ'ուզէր տալ, և հարկաւոր եղած ստակն ապապրեց որ տան ինծի: Ես ամենայն ջանք ըրի որ այսպիսի պատուաւոր յանձնարարութիւն մը ձեռքէս եկածին չափ աղէկ կատարեմ. և բարեբաղդաբար շատ աւելի նուազ գնով կրցայ գնել պատկերները:

« Ես նոյն միջոցին արդէն ուսմունքս լրամրեցուցեր էի, և տեսեր էի ալ Խտալիոյ այն ամէն նկարները, որոնք կրնային իմ յառաջադիմութեանս օգտակար ըլլալ. և

իմ սիրեցեալ ազգականներս տեսնելու փափաքն ու կարօտութիւնն ալ զօրացած ըլլալով վրաս, միտքս զրի պատկերներուն հետ ճամբայ ելլելու:

« Պատրաստ նաև մը գտայ որ մէկէն ճամբայ պիտի ելլէր. և անոր մէջ մտնալով՝ յաջողութեամբ հասայ մեր տէրութեան նաահանգիստ մը: Հոն կառք մը վարձեցի՝ պատկերներուն սնտուկները մէջը դնելու համար. և որպէս զի ճամբան ճախորդութիւն կամ վնաս մը չհանդիպի անոնց, ինչուան իշխանին արքունիքը մէկտեղ գացի: Կերակրէն նոր կ'ելլար իշխանը՝ երբոր արքունիք հասայ, և մէկէն ընդունեցաւ զիս:

— « Բարի՛ եկար, ըսաւ ինծի քաղցր կերպով մը: Ի՞նչ բերիք ինծի Խտալիայէն:

— Չեր Մեծութեանն ուզած նկարները:

— Քանի՞ հատ:

— Ամէնն ալ:

— Ամէնը. ո՛հ, շատ աղէկ, շատ գոհեմ », ըսաւ և հրաման տուաւ որ մէկէն բանան սնտուկները:

« Ես ալ օգնեցի պատկերները հանելու, որոնք բաղդէս ամենեկին չէին վնասուած: Իշխանը հաւնեցաւ և զովեց ընտրութիւնս: Երբոր գացած ստակին մուրհակները ցուցուցի, վեր ի վերոյ մը նայեցաւ ու ըսաւ.

— «Կարծեմ թէ իմ չափ դրած ստակիս չհասնիր ծախքը:

— Որո՞նք կը հրամայէք որ մնացորդն յանձնեմ, ըսի:

— Եւ ոչ իսկ խօսէ ասոր վրայ, պատասխանեց ծիծաղելով. մանաւանդ թէ ընդունէ շնորհակալութիւններս ըրած ծառայութեանդ համար: Բայց անտարակոյս յոգնած ես ճամբորդութենէդ ու հանգրստեան կը կարօտիս», և հրամայեց որ պատրին մէջ սենեակ մը տրուի ինծի:

«Երբոր իրիկունը խուցիս մէջ նստեր կը մտածէի թէ քիչ ատենէն պիտի կարենամ իմ հայրենական տունս դառնալ, Պ. Միւլլէր խորհրդականն ինծի այցելութեան եկաւ: Իշխանէն գատ՝ միայն՝ զինքը կը ճանչնայի արքունեաց մէջ. և միտքս ալ եկաւ, հայր իմ, որ ատենօք քեզի վերատեսուչ եղաւ, և միշտ յարգութեամբ ու սիրով կը վարուէր հետդ: Պ. Միւլլէր իմացուց ինծի թէ շատ զարմացեր էր իմ արքունիք գալուս լրոյն վրայ, պատճառն հարցուց. ես այն ատեն ծայրէ ի ծայր պատմեցի իրեն:

— «Աղէկ ատենին հասար», զուրցեց ինծի. և նկարագրեց ձեր դժբաղդութիւններն ու վերատեսչին թշնամութիւնը, և ձեր հոն երթալն իմ հասնելէս քանի մը

օր-առաջ ու առանց յոյսի ետ դառնալնիդ: Ուզեցի մէկէն իշխանին երթալ. բայց խորհրդականն ըսաւ որ շատ ուշ է. «Աւելի լաւ է որ վաղը առտուան համար ունկընդրութիւն մը խնդրես, աւելցուց. ես ալ հետդ կու գամ, և տարակոյս չունիմ որ խօսքերդ չեն արհամարհուիր»:

«Երկրորդ օրը առաւօտանց կանուխ եկաւ ինծի Պ. Միւլլէր, և մէկէն իշխանին զացինք: Ես մէկէն ձեր վրայ սկսայ խօսիլ. և սէրն ու երախտագիտութիւնը եռանդ տալով ձայնիս, պատմեցի ինչ կերպով ձեր տունը հասնիլս, գտած հիւրընկալութիւնս, վերջապէս՝ ամէն բան մանրամասնաբար: Խօսքը Պ. Շիլֆի վրայ որ եկաւ, հասկըցուցի իշխանին անոր ատելութեան և վրէժխնդրութեան պատճառը, և թէ ինչպէս բանտուած կ'ըլլար օրինաց դէմ գործելուն համար, թէ որ բարեյիշատակ իշխանը ներած չըլլար նէ յանցանքը:

— «Մի՛ մոռնար ըսելու, զուրցեց խորհրդականը, որ Պ. Շիլֆ դեռ ան ատեն պատանի էր. ասով քիչ մը անմեղադիր կըրնայ ըլլալ:

— Առաջ տար խօսքդ», ըսաւ ինծի իշխանը:

«Ան ատեն հօրս ժամանակաւ ինծի զըրած մէկ նամակը ցուցուցի իրեն, որուն

մէջ մասնաւորապէս ժառանգ իշխանին վը-
րայ կը խօսէր ու ամենայն երջանկութիւն
կը մաղթէր անոր: Այն կտորը կարդալէն
ետքը, վեհութեամբ մը խնդրեց ամբողջ
նամակը կարդալու:

— «Կը յիշեմ որ, ըսաւ յետոյ նամակը
ձեռքս տալով, Իտալիոյ մէջ ատենօք իր
վրայօք խօսեցար դու ինծի հետ. այն
մարդն որ այս կերպով կը գրէ, և այսպիսի
տղայ մը մեծցուցեր է, անանկ չկրնար
ըլլալ՝ ինչպէս որ նկարագրեցին ինծի:

— Անշուշտ Չեր Մեծութիւնը, զուրցե-
ցի, կը պատժէ վերատեսուչը, և հօրս
պաշտօնը ֆրիստիանոս եղբօրս կը շնորհէ»:

«Խորհրդականը ծուռ աչքով մը վրաս
նայեցաւ, ու ըսաւ.

— «Կը վայլէ՞ ասանկ խօսիլ Իշխանիս
Մեծութեանն առջև»:

«Սկզբան քիչ մը վախցայ. բայց իշխա-
նը ժպտելով մը խրախուսեց զիս, և վրայ
բերաւ.

— «Ասիկայ երկու ոտքի վրայ ընելու
բան չէ, ինչպէս որ դու կ'ըսես. պէտք է
որ առաջ աղէկ մը քննեմ ամէն բան և գե-
րագոյն վերատեսուչէն տեղեկութիւն առ-
նեմ»:

«Յետոյ Պ. Միւլլէրի հետ պատուհանի
մը քով առանձնացաւ, և քանի մը վայրկե-

նէն խորհրդականը գրադարանի մը առջեւ
նստելով՝ սկսաւ գրել, այս բանս ինծի քիչ
մը տարակոյս որ տուաւ ու տիրութիւն մը
երեցաւ դէմքիս վրայ, իշխանը սիրտ տալով
ինծի ըսաւ.

— «Ուրախ կեցիր, բաներնիդ յաջող
կ'երթայ»: Ետքը նկարչութեան վրայ դար-
ձընելով խօսքը, աւելցուց. — «Բարեյիշա-
տակ հայրս ինծի գեղեցիկ թանգարան մը
թողուց. բայց անոր մէջի եղած պատկեր-
ներուն շատը նորոգութեան կարօտ են, և
քեզի կ'ուզեմ յանձնել այս պաշտօնը:

— Ասիկայ ինծի մեծ պատիւ է, Տէր
իմ. միայն կը փափաքիմ Մոնդեան տօնէն
վերջն սկսիլ այս աշխատութիւնը, որովհե-
տե առաջին անգամ Մոնդեան խթման օրը
տեսած ըլլալով ծնողքս, հիմա ալ նոյն օրը
կ'ուզեմ իրենց տեսութեամբ մխիթարուիլ,
մանաւանդ որ ղժբադրութեան մէջ են և
ես զիրենք կրնամ ուրախացընել:

— Աստուած հեռի՛ ընէ որ այսպիսի սըր-
բագան փափաքանացդ ուզենամ դէմ կե-
նալ»:

«Այս միջոցիս խորհրդականը լմընցուց
գրելիքն ու իշխանին ձեռքն յանձնեց թուղ-
թը, որ ստորագրեց զայն, և վերջը ինծի
դառնալով զուրցեց.

— «Բարեւ ըրէ՛ ծնողացդ, և ըսէ՛ հօրդ
որ ամենեկին չվախնայ»:

« Խոնարհական յարգանօք շնորհակալութիւն մատուցանելէն ետքը, խորհրդականին հետ դուրս ելայ :

— « Կը զարմանամ, կ'ըսէր ինծի ճամբան Պ. Միւլլէր, ինչպիսի համարձակութեամբ կը խօսէիր իշխանին հետ. ես նշան կ'ընէի քեզի, բայց ամենևին ուշադրութիւն չէիր ընէր: Ինչ և իցէ՝ ծնողաց սէրդ անպարտ կ'ընէ գրեզ, և շիտակն ըսելով՝ ուղիղ ճամբան միշտ ամենէն կարճն է » :

« Երբոր շատ աղաչեցի որ չձածկէ ինծմէ թէ ինչ ըսեր էր իրեն իշխանն ու ինչ գրել տուեր էր, յանձն առաւ խնդիրքս կատարելու :

— « Քիչ մնաց որ անիրաւութիւն մը պիտի ընել տային ինծի, ըսեր էր իրեն, և կրօնավալտը պաշտօնէն հանելու հրովարտակն ալ պատրաստեր էին, կարծելով թէ ես առանց քննութեան ուզածին կը կատարեմ. բայց դեռ անունս չեմ ստորագրած տակը, որովհետև դեռ քիչ մը ատեն կ'ուզէի մտածել վրան: Հիմայ շատ գոհ եմ ուշացուցած ըլլալուս վրայ, և կ'ուզեմ ինչպէս որ պէտք է նէ քննել այս գործողութիւնս » :

« Իսկ գրուածքը իշխանին կողմանէ հրամանագիր մըն էր առ վերատեսուչն անտառաց Պ. Շիլֆ, որուն մէջ կ'իմացընէր

թէ մեծ տհաճութեամբ լսեր էր կրօնավալտ պահապանին դէմ ըրած թշնամութիւնները, և կը պատուիրէր ամենայն խստիւ որ ինչուան նոր հրաման մը գայ՝ զգոյշ կենայ ո՛ր և իցէ պզտի կերպով մըն ալ նեղութիւն տալու պահապանին և անոր որդւոյն :

« Մէկէն թղթատարի մը ձեռքով խըրկուեցաւ հրամանագիրը :

— « Վայրկեան մըն ալ չուշանայ հոս այս թուղթը, զուրցեր էր իշխանը, որովհետև այն ազնիւ անձին սիրտը շուտով կ'ուզեմ հանդարտեցնել » :

— « Կը տեսնես որ, շարունակեց խորհրդականը, բաղդին երեսը կը սկսի ծիծաղիլ ձեզի: Տուն որ երթաս, իմ կողմանէս բարեւէ ծնողքդ և ըսէ անոնց՝ թէ ես համոզուած եմ որ պահապանի պաշտօնը փրիստիանոսի կ'անցնի անվրէպ » :

Այս պատմութեան ընթացքին մէջ՝ ձեռունի պահապանն ու բոլոր ընտանիքը քանի մը անգամ խնդութեան արցունքներ թափեր էին աչքերնէն: Երբոր Ալփրեա խօսքը լմընցուց, հայրը ոտքի վրայ ելաւ ու նորէն ջերմ սիրով գրկուեցաւ հետը. ետքը գնաց պատկերը բացաւ, և աչքերը դէպ ի երկինք վերցընելով,

— « Խառնէնք մեր ձայներն ալ հրեշտակաց ձայներուն հետ, ըսաւ, և անոնց հետ

միատեղ երգենք. ֓ա՛ւոք ի բարձունս Աւտոժոյ, և յերկիր խաղաղութիւն, ի մարդիկ հաճոքիւն:

Թ

Ծ Ն Ն Դ Ե Ա Ն Ծ Ա Ռ Ը

ՊԱՀԱՊԱՏԻՆ ընտանեաց սիրտը անանկ խաղաղեցաւ Աւփրետի տուած աւետիսէն, ինչպէս ովկիանոսի լոյժ երեսը լեռնանըման ալիքներով խոսովելէն ետքը՝ բիւրեղի պէս կը փայլի ու կը մոռնայ իր անհանդարտ բնութիւնը:

— « Տեսէք ուրեմն, զաւկըներս, կ'ըսէր Գէորգ, թէ ինչպէս պէտք է ամենևին յուսահատիւ. ահա օրինակն առջևնիս է, այն ատենն որ ա՛լ դժբաղդութեան անդունդին մէջ զահավիժած կը կարծէինք զմեզ, երջանկութիւնը մեզի մօտ է եղեր »:

Բայց Աւփրետի սիրտը շատ վշտացաւ տեսնելով իր ծնողաց դէմքին խորշոմութիւնն ու ծերութեան նշմարանքները. զորոնք ժամանակը տպաւորեր էր անոնց վրայ, և հագիւ կըցաւ արցունքը բռնել:

Ընդհակառակն եղբօրն ու բուրբերուն տեսութիւնն իր սիրտը բացաւ, որովհետև երիտասարդութեան շնորհօքն ու առուզութեամբը զարգարուած գտաւ զանոնք: Յետոյ Քրիստիանոսի տղաքները ըովը կանչեց՝ ու զիրկն առած զանոնք՝ կ'ըսէր.

— « Ի՛նչպէս ժամանակը կ'անցնի. հագիւ տասնըութ տարի կայ որ Քրիստիանոս, կատարինէն ու ես առոնց պէս տղաքներ էինք. Լուիզը դեռ մանկիկ էր. և հիմա առոնք մեր տեղն անցեր են »: Աս կ'ըսէր ու ժպտելով երեսնին կը նայէր:

— « Ըսէք ինձի նայիմ, հարցուց ետքը անոնց, Ծննդեան ընծանիդ առի՞ք այս տարի աւ »:

— Չէ, չէ, պատասխանեց Յովսեփիկը: Վերատեսուչը մեր ընծաներէն զրկեց զմեզ:

— Աղէկ հասար դու, ըսաւ Աննիկը. բան մը չբերի՞ր մեզի համար:

— Ապահով եղէք որ ես զձեզ չմոռցայ բայց պէտք է համբերէք ինչուան որ կառքս գայ, որուն մէջ դրեր եմ ամէն բան:

— Չըսե՛ս հանդէս ընենք անանկ է է », պոռացին, ու սկսան ցատքուտել, ինտալ ու խաղալ:

Քիչ ետքը ամէնքը մէկտեղ սեղան նստան. բայց աւելի կը խօսէին՝ քան թէ կ'ուտէին: Տղաքն ընթրիքէն ետքը՝ անկողին գացին.

իսկ մէկալնոնք դեռ երկայն ատեն զուար-
ճացան խօսակցութեամբ:

— «Վաղը կ'ուզեմ այս անմեղ տղոց
մեծ ուրախութիւն մը պատճառել, ըսաւ
Ալփրետ. ինչպէս որ սովորութիւն է Գեր-
մանիոյ մէջ՝ Ծննդեան ծառը պատրաստենք
անոնց համար: Քրիստիանոս, որդւոցդ
սիրոյն համար՝ զնա կ'աղաչեմ հիմակուրնէ
պզտի եղևին ծառ մը կտրէ. մրրիկն ար-
դէն դաղրած է, և դու մութէն չես վախ-
նար: Ես հետս բերած եմ ծառը զարդարելու
համար հարկաւոր եղած բաները. բայց
որովհետև ձիերը սաստիկ յոգնած էին,
հարկ եղաւ որ էջէնդալ թողում զանոնք
կառքին ու կառավարին հետ մէկտեղ, և
ես գրեթէ վազելով եկայ լերանց ճամբէն.
կ'ուզէի թևեր ունենալ որ թռչիմ ու աւելի
շուտով հասնիմ: Վաղը առաւօտ կանուխ-
կեկ. կառքը հոս կ'ըլլայ, որով ժամանակին
ամէն բան կրնայ պատրաստ ըլլալ»:

Քրիստիանոս հաստ կօշիկներ հագաւ,
և կացինը կռնակն առած՝ ան մթուն ան-
տառը զնաց նոր ծառ մը կտրելու:

Երկրորդ օրը մինչդեռ տղաքը կը պառ-
կէին, ամէնքը ոտքի վրայ էին, ու Ծննդե-
րեան ծառը կը պատրաստէին, գոր երկու
պատուհաններուն մէջ տեղը զետեղեցին:
Երբոր կառքը հասաւ և մէջի բեռները

հանեցին, Ալփրետ մեծ տուփ մը բացաւ,
որուն մէջ ամէն տեսակ տղայոց հաճոյական
բաներ կային, և ծառին ճիւղերէն կախեց
զանոնք, ինչպէս նաև իտալիայէն բերած
աղուոր պտուղքք: Նայիս հոս տեսակ տեսակ
անուշեղէններ կախուած էին, հոն ծաղկէ
պսակներով ու վարդագոյն ժապաւէններով
զարդարուած պզտի կողովներ, որոնք լի
էին շաքարեղէններով. և պզտի հայլիներ
ալ դրուած էին ծառին վրայ անանկ զիր-
քով, որ ընծաներուն թիւը կը շատցը-
նէին: Ալփրետ անձամբ կ'ընէր այս ամէն
բան, և աւելի գեղեցկացնելու համար՝
խել մը պզտի մոմեր դրաւ ծառին վրայ,
բայց անանկ ճարտարութեամբ, որ աղէկ
կը լուսաւորէին ճիւղերը՝ առանց այրելու
զանոնք: Երբոր ամէն բան կարգի դրուե-
ցաւ, կատարինէն ու Լուիզը գացին՝ պըզ-
տիկները արթնցուցին:

Ծննդեան ընծայի ձայնն որ առին
անոնք, մէկէն քուներնին փախաւ ու ան-
կողնէն վեր ցատեցեցին: Երբոր խուցին
դռնէն ներս պիտի մտնէին, ճրագներուն
լոյսը, ծառին կանաչութիւնն ու անոր
ճիւղերէն կախուած տեսակ տեսակ բանե-
րուն գեղեցկութիւնը աչուրնին առաւ, և
անշարժ կեցան սեմոց վրայ՝ ապշութենէ
խօսք մը չկարենալով զուրցել. կը տա-

ըակուսէին ալ թէ երձգ կը տեսնեն ար-
դեօք, չէ նէ արթուն են: Ծնողքնին ալ
անոնց ապշուածեանը վրայ զուարճացած՝
կը նայէին թէ ինչ պիտի ընեն վերջը:

— «Աս ինչ ազուտը, աս ինչ սիրուն
բան, աղաղակեցին հուսկ ուրեմն տղաք-
ները:

— «Չէ, չէ, կ'ըսէր Յովսէփիկը,
ասանկ ազուտը գերազանց պտուղներով
ծառ մը չգտնուիր մեր անտառին մէջ,
մանաւանդ ձմեռ ատեն:

— Թեքեա մանուկն Յիսուս արքայու-
թենէն մեզի ընծայ խրկեր է գայն»,
պատասխան տուաւ Աննիկը:

Բոլոր ընտանիքը շնորհակալ եղան ան
ատեն Ալփրետի՝ տղոց բերած ընծաներուն
համար. պգտիկներն ալ ձեռքը պագնելով՝
իրենց սիրելի հօրեղբայրը կը կոչէին գա-
նիկայ:

— «Ուրախ եմ, ըսաւ Ալփրետ ասոնց,
որ այս խաղալիկներուն ու ընծաներուն
հաւնեցար: Թէ որ միշտ ազնիւ ու հնա-
զանդ ըլլար, դեռ ուրիշ անգամներ ալ
զուրկ չէք մնար ասոնցմէ: Յետոյ ըն-
տանեացը դառնալով՝ «կ'աղաչեմ որ
դուք ալ հաճիք մէյմէկ պգտի յիշատակներ
ընդունելու» զուրցեց ու բացաւ արկղն
որ սենեկին մէկ անկիւնը դրուած էր:

— «Այս այն արկղն է, որ մէկ օր մը
ճամբորդութեանս ամէն հարկաւոր եղած
բաներովը լեցուցիք. անոր համար կարծեմ
վայելչութիւնը այն է՝ որ պարսպ չը-
դարձընեմ ձեզի»:

Հանեց մէջէն ազուտը մուշտակ մը ու
մետաքսեայ զգեստ մը, ու իր մօրը տալով՝
ըսաւ թէ ծնողասէր որդւոյ մը պարտքն
էր ձմեռուան ցրտէն պահպանելն իր մայրը:

— «Ո՛հ, սիրեցեալ որդեակ իմ, պա-
տասխանեց Եղիսաբեթ սիրտը ելած, քու
իմ վրաս մտածելդ՝ քան ամէն ընծայ
յարգի է ինծի համար»:

Քրիստիանոսի ընկերոջն ու իր քուրերուն
Ալփրետ ընծայ ըրաւ ազնիւ կերպասէ
կանաչագոյն զգեստներ, Միլանու մետաք-
սեայ թաշկինակներ, և զանազան չքնաղ
զարդարանքներ գլխու համար. Քրիստիա-
նոսի ալ վայելչաշէն հրացան մը տուաւ
երկու բերնով, որուն ծնօտն ընկուզէ
էր արծաթով պատած: Ետքը հօրը մօ-
տենալով:

— «Դու անկէ վերջը, սիրելի հայր
իմ, ըսաւ, ոչ որսի պիտի երթաս, և ոչ
ալ անտառին մէջ պիտի աշխատիս, այս
հասակիդ պէտք է հանգիստ առնես ու
զօրացուցիչ բաներու կարօտ լես. անոր
համար սնտուկ մը լեցուն Հռենոսի զինի

բերի քեզի, գաւաթ մ'ալ հետը՝ որով խմես զանիկայ»։ Այս ըսելով՝ ճարտարագործ արծրթէ գաւաթ մը դուրս հանեց, որուն ներսի կողմը ոսկեզօծ էր, իսկ դրսի կողմը կաղնույ տերևներէ ձևացուցած պսակ մը կար, որուն մէջ հետևեալ խօսքերը քանդակուած էին.

Իր սիրելի հօրը Գեորգոյ Կրոնկարո՛ երախտագետ որդիև Ալփրետ Քրօներ կ'ընծայե այս բաժակը 1820 տարւոյն Մենդեան օրը, ի յիշատակ 1802 տարւոյն Մենդեան խրմակը:

Երբոր Գէորգ ընծայն ընդունելու ատենը բերանը կ'ուզէր շարժել, Ալփրետ վրայ բերաւ.

— « Հայր իմ, դու ինծի համար մեծ գումար մը դրամոյ գործածեցիր, և ամենեին արդարութիւն չէ որ ես անկէց զրկեմ քու որդիքներդ. առ այժմ ընդունէ այս փոքրիկ հատուցմունքը »՝ և ձեռքը ոսկիէ դրամներու գալար մը դրաւ:

Մերունին արտաքոյ կարգի զարմացած այսպիսի առաքինական յօժարամտութեան մը վրայ, չէր ուզեր ընդունիլ զայն. բայց Ալփրետ կը բռնադատէր՝ ըսելով թէ անիկայ ընծայ չէր. և թէ ինքը իշխանէն առատապէս վարձատրուած ըլլալով, կը ցանկար ամենայն եռանդեամբ փոքրիկ մաս մը

հատուցանել հօրը իր այն պարտքէն, զոր ոչ երբէք ամբողջ պիտի կարենար վճարել, և ուրիշ այնչափ պատճառներ ալ բերաւ, որ պահապանը չկրցաւ մերժել անոր խնդիրքը:

— « Ահ, ցանկալի Ալփրետ, ըսաւ Եղիսարեթ՝ ամենուն զգացմանցը թարգման ըլլալով, ո՞վ կրնար մտածել այն Մենդեան խթման իրիկունը՝ յորում առաջին անգամ մեր այս աղքատին տունն եկար՝ թէ ատենօք այսպիսի գեղեցիկ ու զուարթ Մենդեան օր մը պիտի պատրաստես եղեր մեզի համար, և թէ քու միջնորդութեամբդ՝ ամենամեծ թշուառութենէ մը պիտի խալըսես եղեր զմեզ: Մենք քեզի պզտի բարիք մը ըրինք. իսկ դու այսպիսի անակնկալ փոխարէն մը կ'ընես մեզի:

— Աստուծոյ կամքովն եղած է այս ամէն բան, մայր իմ սիրեցեալ. անոր համար յամենայնի գովեա՛լ ըլլայ իր սուրբ անունը:... Բայց հիմա պէտք է որ ես ձեզմէ հեռանամ ու ...

— Ի՞նչ, կ'ուզես զմեզ թողուլ երթալ, ամէնքը զարմացած աղաղակեցին. թէ որ դու երթաս, մեր մխիթարութիւնն ալ մէկտեղ կը տանիս:

— Մի վախնաք, քիչ ատենուան համար է հեռաւորութիւնս. կ'ուզեմ Պ. Ռի-

տինկի հետ տեսնուիլ, որուն իմ վրաս ունեցած արդիւնքը դուք ալ գիտէք. անտարակոյս շատ պիտի ուրախացընէ զինքը իմ յանկարծական այցելութիւնս: Կը խոստանամ որ այս իրիկուն իրեն հետ միատեղ կը դառնամ հոս, և ընտանեկան բերկրութեամբ կ'անցընենք միաբան ոչ միայն այս իրիկունը, հապա ինչուան տարեգրուի »:

Հարկ եղաւ որ Ալփերտի փափաքանացը զիջանին, և ինչուան կառքը ամէնքն ընկերեցին անոր:

Այս ընտանեաց համար սոյն օրը աննման էր բոլոր իրենց կենացը մէջ. այնպիսի մերձաւոր ամենամեծ ձախորդութեան մը վախէն ապահով երջանկութեան մը վայելքն յանկարծակի անցնիլը, այնպիսի զգացմունք մը կու տայ՝ ինչպէս թէ մէկը ծովու մէջ ահաւոր մըրկէ մը պաշարուած միջոցը առանց փրկութեան յուսոյ՝ յանկարծ նաւահանգիստի մը մէջ գտնայ ինքզինքը և հեռուէն ալեաց կատաղի մոնչիւնը լսէ:

Իրիկուան Ալփերտ դարձաւ իր վարպետին հետ, որով կատարեալ եղաւ ամենուն խնդրութիւնը. չէին յագենար իրարու հետ խօսելով, և կարճ կ'երևար իրենց համար ժամանակը: Ո՛վ կը կարծէր թէ

տխուր անտառի մը մէջ թաղուած խեղճ տուն մը այսպիսի երջանիկ բնակիչներ կրնար ունենալ:

Շատ ժամանակ չանցաւ Ալփերտ արքունեաց մօտ վայելուչ տուն մը գնեց, և հոն իր արուեստին զբաղելով, որուն մէջ շատ անուն հանած էր, հանգիստ ու գովելի կեանք մը կ'անցընէր:

Դիմացի գարնան՝ իշխանն յանկարծ Յէլսէքի ղղեակն եկաւ, Միւլլէր խորհրդականը հետն առած, և ուրիշ պաշտօնակալ մ'ալ որ անտառաց հոգաբարձութեան կատարելագէս տեղեակ էր:

Վերատեսուչը սաստիկ խռովեցաւ այսպիսի այցելութենէ մը, որ յայտնապէս վնասակար պիտի ըլլար իրեն: Եւ իրօք իշխանը կանչել տուաւ առջևը զանիկայ, և խիստ կերպով մը ասանկ սկսաւ խօսիլ հետը:

— « Ատելութեան ու վրէժխնդրութեան կրքերէ շարժած՝ ուզեցիր դու խաբել զիս, մինչև միտքս դրի որ կրունվալտ ծերունին պաշտօնէն հանեմ, և ուրիշ ստորին պաշտօն մը տամ օրգոյն. բայց ոչ երբէք կ'ուզէի ամբողջ ընտանիք մը անգթութեամբ իր հայրենական տնէն դուրս վառնտել, ինչպէս քու փափաքդ էր: Ահաւասիկ եկայ անտառները քննելու, և հետս այն

պիտի մարդ-բերեր եմ՝ որ աղէկ կը հասկընայ այս բաներէն» ,

Երկրորդ օրը սկսաւ այս քննութիւնը, որ մահացու վէրք մըն էր վերատեսչին սրտին համար: Այն ամէն անտառները՝ որոնք իր խնամոցն յանձնուած էին, շատ գէշ վիճակի մէջ գտնուեցան:

— «Քու ինծի խրկած ուրուագիծներդ, ըսաւ իշխանն Պ. Շիլֆ, ինչպէս որ պէտք է՝ անանկ շինուած են, և սքանչելի ճշդութեամբ մը կը փայլին. բայց ես անտառները բոլորովին տարբեր կը գտնամ, և խել մը տեղեր կան՝ որ յայտնապէս կ'երևայ թէ շատ աւելի ծառուտ էին՝ քան ինչ որ դու ինծի հաշիւ ցուցուցած ես: Աս ըրածդ ալ անիրաւ խաբէութիւն մըն է»:

Վերատեսուչը քանի մը բառ թոթովեց, և զէմքին այլայլութիւնը իր յանցաւոր ըլլալուն կը վկայէր: Աղէկ մը քննութիւն ընելէն վերջը՝ իմացան որ խել մը մղոններով տեղւոյ ծառերը մերձակայ երկըթի գործարանի մը ծախեր էր, և ստակը պահեր՝ որպէս զի կարենայ ճոխութեամբ ու զեղխութեամբ ապրիլ Ֆէլսէքի մէջ: Յետոյ դատաստան եղաւ, և երբոր խոստովանեցաւ Պ. Շիլֆ ըրած անհաւատարմութիւնը, իշխանն իր գթութեամբը պաշտօնէն միայն հանեց զանիկայ ու գողցած ստակը

ետ դարձրնելու դատապարտեց: Խեղճ տուն մը քաշուեցաւ ողորմելին, ու թշուառ օրեր կ'անցընէր հոն:

Քիչ օր վերջը եկան կրունվալտ պահապանին խնամոցն յանձնուած անտառներն ալ քննելու. և շատ աղէկ վիճակի մէջ գտնալով զանոնք, իշխանն անձամբ Գէորգայ տունն եկաւ որ իր հաճութիւնն իմացընէ անոր: Բոլոր ընտանեաց հետ ալ առանձին առանձին խօսեցաւ, և երբոր ձի պիտի հեծնար, դարձաւ ըսաւ Քրիստիանոսի.

— «Այս վայրկենէս սկսեալ դու ես այս անտառներուն պահապանը. այսպիսի մեծարոյ հօր մը որդի ըլլալէն ետքը, անտարակոյս եմ որ միշտ իրեն օրինակին կը հետեիս: Իսկ դու, Գէորգ, իրաւ ալ երիտասարդ չես, բայց դեռ անկարող ձեր մը չես ըսուիր և բաւական զօրաւոր ու առողջ ես, անոր համար դեռ չեմ կրնար ազատել զքեզ իմ ծառայութենէս: Մնաս բարով, սիրելի կրունվալտս, դարձեալ կը կրկնեմ որ քու աշխատութիւնդ ինծի հարկաւոր է, և յուսամ որ դու ալ գոհ կ'ըլլաս դեռ ինծի ծառայելուդ համար, ազնիւ վերատեսուչ»:

Հեծաւ ձիուն վրայ, ու թռաւ փախաւ ընտանեաց անկեղծ շնորհակալութիւննե-

րուն ժամանակ չտալով, որոնք զարմանքէն հագիւ հագ կրնային հաւտալ լսածներնուն:

Շատ օր չանցաւ երկու հրովարտակներ հասան անտառին մենաւոր տունը, որոնց առաջինովը Քրիստիանոս հօրը տեղը կ'անցնէր, իսկ երկրորդովը՝ Գէորգ վերատեսուչ կը դրուէր: Քրիստիանոս նոյն տան մէջ շարունակեց երջանկութեամբ բնակելու իր ամուսնոյն ու որդւոցն հետ, իսկ Գէորգ ալ Ֆէլսէք փոխեց իր բնակութիւնը: Եղիսաբեթ թէպէտ շատ ցաւեցաւ իր նախապատիւ բնակարանէն հեռանալուն համար, բայց մտածելով որ ստէպ կրնայ հոն գալ՝ սիրտը գոհ եղաւ:

Այն նոր բնակարանին մէջ՝ իրենց որդւոցն ու թոռներուն և Ալփրետի տեսութեամբը միտիթարուելով, Գէորգ և Եղիսաբեթ խախաղ ու բարեբաստիկ օրերով կ'անցնէին իրենց ծերութիւնը՝ ամենէն սիրուելով ու մեծարուելով, և չէին դադրեր կրկնելէ իրենց որդւոց որդիքներուն:

— «Սիրեցեալ զաւակներ, հաւտացէք մեզի որ այսչափ ատեն փորձով տեսանք, այս աշխարհիս մէջ՝ եղբայրական սիրով, ասաքինութեամբ և կրօնքով միայն երջանկութիւն կը գտնուի »:

Յ Ա Ն Կ Գ Լ Խ Ո Յ

Ա. Ծննդեան կրգը	5
Բ. Պատի Ալփրետին պատմութիւնը	21
Գ. Պահապանին ընտանիքը	40
Դ. Բարեբախտ դիպուած մը	51
Ե. Ծննդեան ընծան	73
Զ. Պահապանին ընտանեաց ձախորդութիւնը	83
Է. Պահապանին դարձը	101
Ը. Անակնկալ այցելութիւն մը	112
Թ. Ծննդեան ծառը	124

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0652552

